

KADIN DAYANIŞMA VAKFI
2024 YOKSULLUK NAFAKASI
ARAŞTIRMASI
(SOSYO-HUKUKİ BİR İNCELEME)

HAZIRLAYANLAR:
F. CEREN AKÇABAY VE ZEKİYE KARACA BOZ

EYLÜL 2024 · ANKARA
KADIN DAYANIŞMA VAKFI

Bu yayın Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. İçeriğinden yalnızca Kadın Dayanışma Vakfı sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

YAZAR : F. CEREN AKÇABAY
ARAŞTIRMA KORDİNATÖRÜ: ZEKİYE KARACA BOZ
Ankara, Eylül, 2024

KADIN DAYANIŞMA VAKFI

Kadın Dayanışma Vakfı 1993 yılında, kadına yönelik şiddet ve bu şiddetin temelindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele etmek üzere kurulmuştur. Çalışmalarını dayanışma anlayışıyla, gönüllü kadınların destekleriyle ve feminist ilkelerle sürdüren Vakıf, bünyesindeki Kadın Danışma Merkezinde, şiddete maruz bırakılan kadınlara ücretsiz sosyal, hukuki ve psikolojik destek sunmaktadır.

Bu yayın Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. İçeriğinden yalnızca Kadın Dayanışma Vakfı sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İçindekiler

Giriş	1
I. Araştırmanın Kapsamı ve Metodu	2
II. Yoksulluk Nafakası Tartışması	5
A. Yoksulluk nafakasına süre sınırı getirilm esini önerenler	7
B. Yoksulluk nafakasına süre sınırı getirilm esini önerenler	9
C. Kadın Dayanışma Vakfı Raporu Yayınlandıktan Sonra Tartışmanın Seyri	11
III. Yoksulluk Nafakasına İlişkin Mevzuat ve İçtihatlar	17
A. Nafaka düzenlemeleri	17
1. Tedbir nafakası	18
2. İştirak nafakası (Çocuk bakım nafakası)	18
3. Yoksulluk nafakası	19
B. Yoksulluk nafakasına ilişkin hukuki tartışmalar	19
1. Yoksulluk nafakasının koşulları	20
2. Yoksulluk nafakasının miktarı	21
3. Yoksulluk nafakasının süresi	22
C. Yoksulluk nafakası ile tazminat arasındaki fark	23
D. Medeni Kanun'da Değişiklik Tartışması ve Yoksulluk Nafakası Düzenlemesi için Yeni Öneriler	23
IV. Güncel İstatistikler ve Araştırma Verileri	26
A. Toplumsal cinsiyet tartışması açısından genel istatistik veriler	26
B. Türkiye'de boşanma oranları ve adli istatistikler	29
C. Yoksulluk nafakası araştırmasının kapsamı ve verileri	31
D. Yoksulluk nafakası araştırmalarındaki karşılaştırmalı veriler vedosya içerikleri	42
E. Yüz Yüze Görüşme Notları	44
V. Değerlendirme	48
Kaynakça	53

Giriş

Kadın Dayanışma Vakfı 2019 yılı Kasım ayında yayınladığı ilk Yoksulluk Nafakası Araştırması ile tekil örnekler etrafında sürdürülen nafaka tartışmasına toplumsal gerçekliklere uygun bir yaklaşım geliştirmeye çalışmıştır. 2019 Yoksulluk Nafakası Araştırmasının ortaya koyduğu nafaka türleri, nafaka miktarları, ödeme oranları ve boşanma davalarının gerisindeki toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kamuoyunda önemli bir etki bırakmıştır. Ancak aksini gösteren sosyolojik verilere ve toplumsal tepkiye rağmen aradan geçen beş yılda mevcut yoksulluk nafakası düzenlemesi bir sorun olarak gösterilmeye devam etmekte, nafaka düzenlemesi tartışması sık sık raftan indirilerek Medeni Kanun alanındaki farklı değişiklik önerileri ile birlikte yeniden gündeme getirilmektedir.

2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması kamuoyunu uzun süredir meşgul eden ve Ekim 2024'te başlayacak yeni yasama döneminde TBMM gündemine gelmesi beklenen yeni yoksulluk nafakası düzenlemesine ilişkin tartışmalara yeniden katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. 2019 yılında daha kapsamlı bir düzenleme içinde yeniden ele alınacağı belirtilerek geri çekilen yoksulluk nafakası teklifi 2022 yılından itibaren kadının soyadı, boşanmada kusur şartı, aile hukukunda arabuluculuk gibi birçok değişiklik içerecek kapsamlı bir Türk Medeni Kanunu "reform"u içinde tekrar konuşulmaya başlanmıştır. 2021 yılında hukuka uygunluğu halen tartışma konusu olan bir Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından belirleyici bir düzenleme olan Türk Medeni Kanunu'nda yapılacak bu değişikliklere ilişkin kaygının artmasına sebep olmuştur. Bilindiği gibi, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ve ev içi şiddeti önlemeye yönelik uluslararası bir insan hakları düzenlenmesi olan İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı "ailenin korunması" politikası çerçevesinde savunulmuştur. Yoksulluk nafakasına yönelik değişiklik önerilerini başlatan 2016 Boşanmaların Önlenmesi Meclis Araştırma Komisyonu raporundan beri medeni hukuk reformlarını ve kadına yönelik şiddetle mücadeleyi bu politika belirlemektedir. Ailenin korunması perspektifi ile hazırlanan kanun teklifleri ve politika belgelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesiyle elde edilen hakların yok sayılabilemesi ise korunması istenen ailenin, geleneksel değerlerin hakim olduğu ataerkil aile olduğunu göstermektedir.

Dünyada muhafazakâr popülist siyasi iktidarlar eliyle yayılan toplumsal cinsiyet karşıtlığı ile uyumlu bu aile perspektifi; cinsiyetler, cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimlere dayalı ayrımcılığı yasaklayan uluslararası insan hakları hukukunu yok saymakta ve eşitlikçi hukuk düzenlemelerini hedef almaktadır. Türk Medeni Kanunu'da yer alan hedefteki yoksulluk nafakası bu eşitlikçi düzenlemelerden biridir. Ailenin aynı zamanda ekonomik bir birlik olduğunu öngören bu düzenleme, boşanma sonrası yoksulluğa düşen bütün taraflarca talep edilebilmektedir. Yoksulluk nafakası düzenlemesi süresiz olmadığı gibi, mahkemeler tarafından hükmedilen yoksulluk nafakası son derece cüzi rakamlara karşılık gelmekte ve çoğunlukla tahsil edilememektedir. Bu hukuki ve toplumsal gerçeklikler karşısında yoksulluk nafakasının yeniden düzenlenmesi konusunda süren ısrar, kadınların ikincil konumlarının sürmesini isteyen muhafazakâr yaklaşım açısından bu tartışmanın merkezi önemini göstermektedir.

2024 araştırmasında, 2019 araştırması, yeni istatistikler ve nafaka dava dosyaları üzerinden erişilen verilerle güncellendiği gibi, toplumsal cinsiyet karşıtı muhafazakâr aile politikaları açısından yoksulluk nafakası düzenlemesinin önemi 2019 sonrası yoksulluk nafakasına dair yapılan güncel tartışma ve öneriler ekseninde ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca yeni araştırmada dosya verileri nafaka davalarının tarafı kadınlarla yapılan görüşmelerle desteklenerek nafaka süreçlerine ilişkin gerçeklik tüm yönleriyle kamuoyunun bilgisine sunulmaya çalışılmıştır.

Nafaka tartışmalarında gerçek soru ve sorunlar ortaya konularak bu sorunlara odaklanılması amacıyla yapılan bu araştırmanın koordinatörlüğünü üstlenen ve raporu yayına hazırlayan Zekiye Karaca Boz'a, raporun yazımını üstlenen F. Ceren Akçabay'a, araştırma verilerinin oluşmasına katkıda bulunan avukat arkadaşlarımız Huriye Karabacak Danacı, Ceren Kalay Eken, Betül Çetin, Neslihan Arıcan, Günçe Çetin, Sinem Coşkun, Senem Doğanoğlu, Ayşegül Karagöz, Öykü Eylem Kuş, Zarife Karabulut Güleç, Özden Ertan, Kübra Ekmen, Havva Karataş, Perihan Meşeli, Pınar Coşar, Elif Demirtaş, Ümran Hakverdi, Hürriyet Sümer, Nilgün Özkan, Özge Teke, Deniz Olgun Yunusoğlu, Süheyla Oğuz, İpek Yılmaz, Öykü Çakmak ve Evin Kılıç'a, çalışmanın her aşamasında destek veren Merve Arılık, Büşra Sünnetçi, Öznur Subaşı ve Esmâ Kashram'a, tüm Vakıf çalışanları ve gönüllülerine teşekkür ediyoruz.

Araştırmanın Kapsamı ve Metodu

Çalışmanın eksenini belirleyen araştırma sorusu yoksulluk nafakası konusunda yeni bir düzenlemeye ihtiyaç olup olmadığıdır. Bu bağlamda araştırmada yoksulluk nafakası ile ilgili uygulamada karşılaşılan sorunların neler olduğu ve nafaka talepli davalarda kadına yönelik şiddet olgusu da inceleme konusu yapılmıştır. Yoksulluk nafakası tartışmalarına katılan pek çok kurum ve yetkilinin de belirttiği gibi, nafaka tartışmaları hukuk uygulamasına ilişkin mevcut sorunları ve toplumsal gereksinimleri ortaya koyacak sosyolojik verilerden azade olarak tekil örnekler çerçevesinde sürdürülmeye çalışılmaktadır. Nafaka uygulaması ilk olarak Kadın Dayanışma Vakfı'nın yaptığı 2019 Yoksulluk Nafakası Araştırması ile özelde yoksulluk nafakasına genelde nafakalara ilişkin sosyolojik verilerle ortaya konmaya çalışılmış, 2019 Araştırmasını, Mart 2020 tarihli İstanbul Barosu Adli Yardım Bürosu Yoksulluk Nafakalarına Dair Rapor¹ ve Mart 2021 tarihli Diyarbakır Barosu Kadın Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezinin hazırladığı tarihli Nafaka Araştırması izlemiştir². Her üç araştırmanın bulguları da nafaka konusunda yaşanan sorunun nafaka sürelerinin uzunluğu ya da miktarların çokluğu olmadığını aksine nafaka tutarlarının çok düşük olduğunu ve büyük oranda ödenmediğini ortaya koymuştur. 2020 yılında KONDA tarafından açıklanan Nafaka Raporu ise toplumun yüksek oranda yürürlükteki yoksulluk nafakası düzenlemesini desteklediğini göstermiştir. Ülke genelinde yapılan görüşmeler sonucu hazırlanan rapora göre, toplum eşlerin anlaşamaması durumunda boşanmayı normal karşılamakta ve boşanma sonrası eski eşlerin iştirak ve yoksulluk nafakasını ödemesi gerektiğini düşünmektedir. Rapordaki iştirak nafakası ve yoksulluk nafakası konularındaki görüşlerin bir arada analizine göre, her iki nafakayı da destekleyenler araştırmaya katılanların yüzde 70'ine karşılık gelmektedir³.

Modern hukuk sistemlerinde hukuk reformları hazırlanırken yahut tüm toplumu kapsayan bağlayıcı düzenlemeler yapılırken sosyolojik veriler önemsenmekte, mevcut düzenlemelerin etkililiğine ilişkin analizler ile toplumsal ve hukuki sorunlara ilişkin yeni öneriler sosyo-hukuki araştırmalardan yararlanılarak yapılmaktadır. Türkiye'de yasama çalışmalarına yönelik sosyo-hukuki araştırmalar hayli yetersiz olduğu gibi, nafaka konusunda ortaya konulan araştırma bulgularına rağmen, Türkiye'de yoksulluk nafakası tartışmaları ve yeni düzenleme önerileri yapılmaya devam etmektedir. Bu nedenle, hukuk uygulaması çerçevesinde veri akışının sürmesi özellikle geçen süre içinde değişen ekonomik koşullarda nafakaların süresinde ve miktarlarında önemli bir artış olup olmadığının belirlenmesi önem taşımaktadır.

2024 Araştırmasında, 2019 Araştırmasında olduğu gibi, yoksulluk nafakası, hukuk düzenlemelerini ve hukuk uygulamasını sosyo-hukuki araştırma konusu yapan disiplinler arası bir sosyolojik kavrayış ile ele alınmaya çalışılmıştır. Sosyolojik kavrayış, hukuku sistemli ve ampirik şekilde toplumsal bir fenomen olarak yorumlanma gereğini belirterek üç temel ilke ile ilerler. Bu çerçevede öncelikle hukuk tamamen bir toplumsal fenomen olarak ele alınır. Bu açıdan hukuk toplumsal ilişkiler ağının içinde bir yaşam alanı olarak görülür. İkinci olarak toplumsal bir fenomen olarak hukuk ampirik şekilde anlaşılabilir. Hukuk idealleştirilmiş ya da soyutlanmış toplumsal koşullara göre değil, toplumun gerçek tarihi örüntülerinin devamlılığına ve çeşitliliğine ilişkin ayrıntılı bir araştırma ile incelenmelidir. Üçüncü ve son olarak ise ortaya çıkan bilgi izlenimci şekilde ya da anekdotlar halinde değil sistematik bir şekilde anlaşılmalıdır. Amaç özelden genele doğru bakış

1 İstanbul Barosu, Nafaka Raporu, Mart 2019, [https://static.bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/002/925/original/NA-FAKA_RAPORU_-_MAKALE_\(2\)-dönüştürüldü_\(2\).pdf?1584011689](https://static.bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/002/925/original/NA-FAKA_RAPORU_-_MAKALE_(2)-dönüştürüldü_(2).pdf?1584011689) (erişim tarihi: 24.07.2024)

2 Aslı Pasinli, Hatice Demir, Mahkeme Kararları Işığında Nafaka Araştırması: Hukuki Bir İnceleme, Diyarbakır Barosu Kadın Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Mart 2021.

3 KONDA Nafaka Raporu, 2020, <https://konda.com.tr/rapor/19/nafaka-dosyasi> (erişim tarihi: 24.07.2024)

açısını derinleştirmektedir. Sistematiik kavrayış farklı özelliklerin geniş bir perspektifte ele alınması ve farklılıkların yarattığı zenginliği geniş bir teorik zemine oturtmak bakımından gerekli görülmektedir¹. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak çoğu sosyo-hukuki araştırmanın gereksinimlerine uygun şekilde çalışmada yoksulluk nafakası başlığı karma araştırma metodu ile elde edilen çoklu veri birarada ele alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır.²

Bu çalışmada 16 farklı ilde Aile/Asliye Hukuk Mahkemelerince görülmüş 155 adet (boşanma davası ile beraber ya da boşanma davası sonrası açılan) nafaka davası dosyası incelenerek yoksulluk/iştirak/yardım nafakası konusunda güncel verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Dava dosyası toplama sürecinde önce Kadın Dayanışma Vakfının gönüllü avukat ağı ile daha önce farklı çalışmalarda bir arada bulunduğu kadın avukatlara araştırmanın amacı, kapsamı ve metodu hakkında bilgi verilmiş, avukatlardan ellerindeki karara çıkmış ve/veya kesinleşmiş nafaka dava dosyaları ile ilgili kişisel olmayan verileri (anonim kalmak kaydı ile) paylaşmaları ve çalışmayı çevrelerindeki meslektaşlarına tanıtarak nafaka dosyaları ile ilgili bilgi paylaşımı talebini onlara da ulaştırmaları istenmiştir.

Nafaka dosyaları konusunda bilgi paylaşımında bulunmak isteyen avukatlarla Kadın Dayanışma Vakfının gönüllü avukatları tarafından hazırlanan “Nafaka Davaları Dosya İnceleme Formu”³ paylaşmış ve dosyalardaki bilgiler ışığında doldurulan formların vakfa fiziki ve elektronik olarak ulaştırılması istenmiştir. İncelenen dosyalar ağırlıklı olarak Kadın Dayanışma Vakfı'nın bulunduğu Ankara ilinde görülen dava dosyalarıdır. Ankara dışından ise İstanbul'dan 3, Adana'dan 4, Aksaray 'dan 2 Eskişehir'den 3, Kayseri'den 5, Kırıkkale, Çorum /Alaca, Zonguldak/ K.Ereğli, Mersin, Antalya, Yozgat, Konya, Van, Diyarbakır ve İzmir'den 1'er, olmak üzere 15 şehirden toplam 27 farklı dosya incelenmiştir. Erişilen dosyaların tamamı MAXQDA programı ile nitel ve nicel analize tabi tutulmuştur.⁴

Bu çalışmada 16 ilde görülmüş 155 adet dava dosyası incelenerek yoksulluk/iştirak/yardım nafakaları konusunda güncel verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada incelenen dava dosyaları Ankara, İstanbul, Adana, Aksaray, Eskişehir, Kayseri, Kırıkkale, Çorum, Zonguldak, Mersin, Antalya, Yozgat, Konya, Van, Diyarbakır ve İzmir mahkemelerinde görülmüştür. 155 dava dosyasının; 118 tanesi hem boşanma hem nafaka davası olarak 37 tanesi ise yalnızca nafaka davası olarak açılmıştır. Boşanma davalarından 16'sı anlaşmalı olarak açılıp sonuçlanmış dosyalarken, 26 dosya çekişmeli olarak açılıp anlaşmalıya dönüşmüş, 76 dosyada ise yargılama çekişmeli olarak başlamış ve sonuçlanmıştır. Boşanma davası harici açılan nafaka davalarının 20'si nafaka miktarının arttırılmasına, 13'ü nafaka bağlanmasına, 3'ü nafaka miktarının indirilmesine, biri ise nafakanın kaldırılmasına ilişkindir.⁵

Dolayısıyla araştırmanın merkezinde amaçlı ve kartopu örneklem teknikleri bir arada kullanılarak 16 farklı ilde karara bağlanmış 155 nafaka dosyası yer almaktadır. Bu dosyalar ikinci derecede doküman olarak sistematiik ve derinlemesine şekilde incelenerek nitel araştırmanın konusu yapıldığı gibi elde edilen veriler nicel analizden de geçirilmiş, daha sonra ise elde edilen sonuçlar tablolar haline getirilerek araştırmacılar tarafından yorumlanmıştır.

2024 Yoksulluk Nafakası Raporunda 2019 çalışmasından farklı olarak, nafaka süreçleri hakkında daha derinlemesine bilgi sahibi olabilmek için incelenen dava dosyalarından 8'ine taraf

1 Roger Cotterrell, “Why Must Legal Ideas Be Interpreted Sociologically?”, Journal of Law and Society 25(2), 1998, s. 171-192.

2 Lisa Webley, “Stumbling Blocks in Empirical Legal Research, Case Study Research, Law and Method, 2016, ss. 1-21; Felicity Bell, “Empirical Research in Law”, Griffith Law Review, 2016, ss. 262-282.

3 2024 Araştırmasında kullanılan dosya inceleme formu araştırmacılar tarafından 2019 inceleme formu incelenerek yeniden hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında kullanılmak üzere Kadın Dayanışma Vakfı tarafından geliştirilen dosya inceleme formunu raporun ekinde yer almaktadır. Bkz. EK 1.

4 Kullanılan MAXQDA programının sürümü 22.08'dir. 2019 Yoksulluk Nafakası Araştırmasında ise 11 ilden 140 dava dosyası incelenmiş elde edilen veriler, SPSS programının 23. sürümü ile nicel analize tabi tutulmuştur. Bkz. Kadın Dayanışma Vakfı, Yoksulluk Nafakası Araştırması: Sosyo-Hukuki Bir İnceleme, Kasım, 2019.

5 İncelenen boşanma davası harici nafaka dosyalarının 28'i boşanma sonrası iştirak ve/veya yoksulluk nafakasına ilişkindir. Bunlardan 5'i boşanma sırasında talep edilmeyen iştirak nafakasıdır. Geri kalan nafaka dosyalarının 4'ü engelli ya da eğitim gören reşit çocuk için yardım nafakası bağlanma talebidir. Bir dosyada eğitim gören reşit çocuk için ödenen yardım nafakasının artırılması istenmiştir. 4 dosya ise evlilik birliği devam ederken yükümlülükler yerine getirilmediği için tedbir nafakası istemli dava dosyasıdır.

kadınlarla¹ yarı-yapılandırılmış online yahut yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden üçü katılımcılar Ankara dışında yaşadığı için online olarak beşi ise yüz yüze yapılmıştır. Ortalama 40 dakika süren görüşmelerde dosya incelemesi sonrası oluşturulan soru formlarındaki² sorular sorularak nafaka davalarına taraf olan kadınların yargılamaların süresi, sürecin ekonomik ve psikolojik etkileri, kararların hakkaniyete uygunluğu, nafakanın tahsil olanakları ve yeterliliği hakkındaki görüşleri alınmıştır. Yapılan görüşmelerden elde edilen notlar çalışmanın amacı ve dava dosyalarından elde edilen nicel verilerle birlikte değerlendirilerek rapora eklenmiştir.

2024 Yoksulluk Nafakası Raporunda ayrıca yeni düzenlemeye ilişkin TBMM ve çeşitli örgüt ve organizasyonlarda kaleme alınan raporlar ve açıklamalar analiz edilerek politik araştırma gerçekleştirilmiş, yoksulluk nafakası konusundaki mevzuat ve içtihatlar taranarak doktrinel hukuk araştırması konusu yapılmış, tartışmanın gerçekleştiği toplumsal ve hukuki çerçevenin belirlenebilmesi için genel ve adli istatistiki verilere başvurularak söz konusu hukuki düzenleme toplumsal gerçeklik içinde birden fazla yönüyle sistematik bir araştırmanın konusu haline getirilmeye çalışılmıştır.

1 Görüşme yapılan altı kadın boşanma ve bağılı olarak iştirak ve/veya yoksulluk nafakası davasının tarafı iken iki kadın iştirak nafakasının artırılması davasının davacısıdır.

2 Soru formu raporun ekinde paylaşılmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılarla bu soru formları paylaşıldığı gibi, görüşmelere ilişkin bilgi verilmiş, kimlik bilgilerinin ve görüşme notları gizli tutulacağı; üçünü şahıslar ile paylaşılmayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca katılımcılara görüşme sırasında ara verebilecekleri, soruların bir kısmına veya tamamına cevap vermekten vaz geçebilecekleri, görüşmeyi tamamen sonlandırabilecekleri ve o ana kadar verilen bilgilerin çalışmada kullanılmamasını isteyebilecekleri iletilmiştir. Bkz. EK 2.

Yoksulluk Nafakası Tartışması

2002 yılında yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu'nda (TMK) herhangi bir değişikliğe gidilmeye gerek görülmeksizin hatta TBMM komisyonlarında ve genel kurulunda herhangi bir tartışma olmaksızın aynen korunan¹ yoksulluk nafakasına ilişkin düzenleme kamuoyunun gündemine ilk olarak hukuki bir tartışma olarak gelmiştir. Kestel Asliye Hukuk Mahkemesi 2011 yılında itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunarak düzenlemenin Anayasa'ya aykırı olduğunu iddia etmiş; itirazın gerekçesini de “Nafakanın sürekli olması yükümlü kişiyi ömür boyu sürecek bir mali yükümlülük altına sokmakta, boşanmakla ortak hayatları biten kişileri birbirlerine sürekli olarak bağımlı kılmaktadır. Evlilik iki insan arasında sözleşme ile bir birliktelik kurmakta ve kan gibi doğal olamayan bir akrabalık tesis etmektedir. Boşanma ile bu birliktelik sona ermesine rağmen ömür boyu sürecek bir yükümlülük ile kişiler birbirlerine bağımlı kılınmaktadır.” şeklinde açıklamıştır. Söz konusu başvuruda Anayasa Mahkemesi ise yoksulluk nafakasını evlilik birliğinde eşler arasında geçerli olan dayanışma ve yardımlaşma yükümlülüğünün devamı olarak niteleyerek düzenlemenin Anayasa'ya aykırı olmadığını kararına varmıştır.²

Ancak 14 Mayıs 2016 tarihinde TBMM bünyesindeki Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonunun (Boşanma Komisyonu) yayınladığı rapor yoksulluk nafakası tartışmasının farklı bir ailenin korunması politikası çerçevesinde yeniden başlamasına neden olmuştur.³ Raporda; ABD, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere ve İsviçre gibi gelişmiş ülkelerdeki düzenleme ve uygulamalara yer verilerek yoksulluk nafakasına süresiz olarak hükmedilmesinin, ödemeyi yapan taraf için orantısız bir ceza haline geldiği ve kadının güçlendirilmesini engellediği belirtilerek bu “bir sorun” olarak nitelendirilmiş ve yoksulluk nafakasının süre ile sınırlandırılması gerektiği ifade edilmiştir. Komisyon yeni bir düzenleme yapılarak yoksulluk nafakasının süresi için bir üst sınır belirlenmesini ve yoksulluk nafakası alan eşin mağduriyeti tüm tebdirlere rağmen belirlenen süre sonunda hala devam ediyor ise yoksulluk nafakasının bir fon oluşturularak; bu fondan karşılanmasını önermektedir.⁴

Tam adı “Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu” olan komisyonun kuruluş amacı aile bütünlüğünü olumsuz etkileyen unsurların ortaya çıkarılması, boşanma olaylarının araştırılması ve aile kurumunun güçlendirilmesi olarak belirtilmektedir.⁵ Dolayısıyla Boşanma Komisyonunda yoksulluk nafakasına ilişkin olarak yapılan değerlendirme de bu perspektifle sınırlıdır.

Ancak boşanma olaylarının araştırması ve aile kurumunun güçlendirilmesi konusunda nafaka önde gelen sorunlardan bir olmadığı gibi nafakaya ilişkin uygulamada birden çok sorun olmasına rağmen Boşanma Komisyonu yeni düzenleme konusunda yoksulluk nafakasını öne çıkarmış-

1 TBMM 21. Dönem, 4. Yasama Yılı, 24.10.2001 tarihli 11. Görüşme Tutanakları, TBMM Tutanak Dergisi Cilt: 73, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil4/bas/b011m.htm> / (erişim tarihi: 27.07.2024)

2 Anayasa Mahkemesi Kararı, E. 2011/136 K. 2012/72, T.17.5.2012.

3 İnternet arama motorlarında Anayasa Mahkemesinin karar tarihi ile boşanma komisyonu raporunun yayımlandığı tarih olan 17.05.2012- 14.05.2016 tarih aralığı girilerek yapılan araştırmada, kamuoyuna yansıyan (basında ve sosyal medyada yer alan) herhangi bir tartışmaya rastlanamamıştır.

4 Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (Boşanma Komisyonu Raporu), s. 83 ve 373. Bkz. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/467d92ef-288e-48e4-b9d8-a8fac51d9dfc> (erişim tarihi: 27.07.2024)

5 Boşanma Komisyonu Raporu, s. xix.

tır. Örneğin, raporu kaleme alırken komisyonun değerlendirmesine de konu edilen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının¹ 2014 tarihli “Türkiye’de Boşanmanın Nedenleri” (TBN 2014) başlıklı araştırmasında türlerine ayrılmaksızın genel olarak nafakanın boşanmayı nasıl etkilediği araştırılmıştır. TBN 2014 araştırmasına göre boşanma süreçlerinde nafaka konusu, kadınlar ve çocuk sahibi olanlar tarafından daha çok gündeme getirilmiştir. Araştırmada çocuklu kadınların talep ettikleri nafakanın çoğunlukla çocukların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğu, kendi geçimlerini sağlama amacıyla daha nadir bu talepte buldukları gözlenmiştir. Dolayısıyla boşanma sürecinde gündeme gelen nafaka türü büyük ölçüde iştirak nafakasıdır. Bununla birlikte, bu araştırmada nafaka uygulamasının boşanmış bireylerin en çok sıkıntılı olduğu hukuksal konulardan biri olduğu vurgulanmıştır. Ancak araştırmaya göre boşanma sürecindeki nafaka sorunu daha çok miktar ve ödemeye ilişkindir. Araştırmada şu bilgilere yer verilmektedir²:

“Tayin edilen nafakanın çoğu zaman ödenmiyor oluşu boşanmış kadınların altını çizdiği en önemli sorundur. Nafaka ödemelerinde yaşanan bu problemin, çoğunlukla boşanmış erkek bireylerin maddi durumlarının yeterli olmamasından ileri geldiği söylenebilir. Öte yandan bürokratik işleyiş içinde nafaka ödemelerinin herhangi bir kontrol mekanizmasına tabi tutulmaması ve ödemekle yükümlü tarafa nafakayı ödemediği takdirde herhangi bir yaptırım uygulanmaması sorunların devam etmesinin sebebi olarak gözükmektedir (...) Tüm bunların yanında mahkeme tarafından belirlenen nafaka miktarı çoğu zaman gereksinimleri karşılamaktan çok uzak gözükmektedir. Velayetinin kadınlarda olduğu durumlarda, çocuklara yönelik verilen nafaka, aylık bazda çocukların giyinme, okul ve yiyecek masraflarını çok kısıtlı derecede karşılayabilmektedir.”

Araştırmada nafaka konusundaki temel sorunun iki yönlü olduğuna dikkat çekilmiştir. Nafaka bedelleri belirlenirken hem ödemeyi yapan kişilerin hem de ihtiyaç sahibi kişilerin sosyoekonomik durumları göz önünde bulundurulmamaktadır. Bireylerin nafaka ödemelerini gerçekleştiremesinin temel sebebinin ekonomik olduğu gibi, mal varlıklarını mahkemeye az göstermeleri veya maaşlarını düşük göstermeleri sebebiyle mahkemelerin kişilerin gelir düzeyi konusunda gerçek bilgiye sahip olmadığı durumlar söz konudur.³

Bizzat Bakanlık tarafından yapılan ve 2002 yılı ve sonrasında boşanmış 18 yaş üstü bireyleri kapsayan büyük ölçekli bu araştırmanın verilerine rağmen, boşanma olaylarını araştıran komisyonun nafaka hakkında belirtilen sorunlarla ilişkisiz olmasına rağmen sadece yoksulluk nafakasına ilişkin öneriler getirmesi oldukça şaşırtıcıdır. Komisyonun raporunda yoksulluk nafakası bir boşanma sebebi olarak görülmemiş ancak “yapılan saha çalışmalarında” süresiz hükmedilen yoksulluk nafakasının orantısız bir ceza haline geldiğinin anlaşıldığı belirtilmiştir.⁴ Rapor incelendiğinde söz konusu saha araştırmalarının farklı bölgelerdeki 11 ilde yapılan incelemelerden ve Komisyona davet edilen kişilerin görüşlerinden oluştuğu görülmektedir. Raporun muhalefet serhinde ise yapılan bu ziyaretler ve görüşülen uzmanların belirlenmesinde muhalefet partileri vekillerinin görüşlerinin dikkate alınmadığı vurgulanmıştır.⁵ Rapor ve Komisyon tutanakları in-

1 10 Temmuz 2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek önce “Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı” olarak adlandırılmış daha sonra ise 4 Ağustos 2018’de yayınlanan yeni bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile bakanlığın adı “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” olarak yeniden düzenlenmiştir. Ancak atıf yapılan raporlar dönemde bakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak anılmakta, raporlarda da bu şekilde geçmektedir. Bu nedenle çalışmada bu rapora atıfla Bakanlıktan bahsedildiğinde bu isim kullanılmıştır.

2 Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması 2014 (TBNA 2014), s. 143 vd. Bkz <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/tbna2014-kitap.pdf> (erişim tarihi: 27.07.2024)

3 TBNA 2014, s. 144.

4 Boşanma Komisyonu Raporu, s. 143.

5 Komisyona üye Halkların Demokratik Partisi (HDP) milletvekillerinin rapora yönelik olarak yayınladıkları serhte, Boşanma Komisyonunun çalışmalarına yöneltilen en önemli eleştiri komisyonun gittiği illerin, ziyaret ettiği kurumların ve dinlediği uzmanların tespitinde demokratik bir işleyişin olmamasıdır. Serhte komisyona davet edilen uzmanların, konunun farklı taraflarını kapsamaktan uzak kaldığı, örneğin Boşanmış İnsanlar ve Aileleri Platformu, Babasız Bırakılan Çocuklar, Çocuksuz Babalar Derneği, Boşanmış Babalar Platformu ve boşanmış babaların sorunları hakkında uzman davet edilmiş olmasına karşın, boşanmış bir annenin bile dinlenmediği belirtilmiştir. Bkz. HDP adına Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu Muhalefet Serhi, bkz. http://www.keig.org/wp-content/uploads/2016/05/HDP_komisyon_muhalefet_serh.pdf (erişim tarihi: 27.07.2024)

celendiğinde yoksulluk nafakasına ilişkin şikayetlerin genel olarak “mağdur babalar” ve Düzce, Ordu, Trabzon ve Giresun’da görüşülen hakimler tarafından dile getirildiği ve bu hakimlerin tamamının Anayasa Mahkemesi kararına rağmen düzenlemenin kendilerine takdir hakkı tanımadığı şeklinde bir yoruma sahip olduğu görülmektedir.¹

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Adalet Bakanlığının “Gündem Tartışmaları” kapsamında 10 Ekim 2018 tarihinde ortak gerçekleştirdiği “Nafaka Çalıştayı”nda da yoksulluk nafakasına ilişkin değerlendirmeler yapılmaya devam edilmiştir. Boşanma Komisyonu başkanı Ayşe Keşir, açılış konuşmalarının ardından Çalıştay’da yaptığı konuşmada, komisyon çalışmaları sırasında hâkimin verdiği “süresiz” nafakanın üç boşanma türünde mağduriyetlere yol açtığı iddia edildiğini belirtmiştir: “Birincisi, nikah olmasına rağmen fiili birlikteliğin gerçekleşmediği durumlardaki boşanma, ikincisi 3-6 aylık gibi kısa süreli evlilikler sonucu gerçekleşen boşanma, üçüncüsü eşit kusur durumunda gerçekleşen boşanma.” Keşir’e göre bu durumlarda süresiz nafaka yükümlüsü olmak mağduriyet oluşturduğu gibi adalete de uygun değildir. Bu nedenle bu üç tür nafaka konusunda tarafsız ve hakkaniyete uygun yeni bir düzenleme talep edilmektedir.² Çalıştaya davet edilen kadın örgütleri temsilcileri ise yoksulluk nafakasının kamuoyunun gündemine Boşanma Komisyonu raporu ile getirildiğini belirterek Çalıştay düzenlenirken de nafaka ödemekte olan ve ödemek istemeyen erkeklerin şikâyetlerinin esas alındığını ve Çalıştayda bu şikayetler dışında yeni bir düzenlemenin gerekliliği için herhangi bir veri ortaya konmadığını savunmuşlardır.³

Raporun ve çalıştayın kamuoyuna yansımalarının ardından da yoksulluk nafakası tartışması sürmüş ve teklif edilen düzenleme önerileri pek çok farklı perspektiften yeniden ele alınmıştır. Kamuoyunda var olan tartışmada öne sürülen iddia ve talepler en geniş hatları ikiye ayrılarak incelenebilecek niteliktedir:

A. Yoksulluk nafakasına süre sınırı getirilmesini önerenler

Boşanma komisyonu üyeleri gibi, yeni bir düzenlemeyle yoksulluk nafakasına süre sınırı getirilmesi gerektiğini savunanlar mevcut haliyle yoksulluk nafakasını “ömür boyu nafaka” olarak nitelendirmektedirler. Örneğin, Bilge Kadın Araştırma Merkezinin (BİLKA) 08.05.2018 tarihinde yayınladığı rapora göre, “[ö]mür boyu nafaka kaldırılmalıdır. Nafakanın bir süresi olmalı veya toplu nafaka uygulaması genişletilmelidir. Nafakanın tutarı ve süresi hakkaniyete uygun olarak; yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı, gelir durumu, şiddetin süresi ve ağırlığı, kusur oranı gibi kriterlere göre belirlenmelidir... Nafaka alacaklısı süre sonunda yoksulluğa düşecek olursa M.K. hükümlerine göre zaten her zaman için akrabalarına karşı yardım nafakası davası açabilecektir (T.M.K. 364 vd.). Dava açabileceği akrabasının olmaması durumunda ise sosyal devlet ilkesi gereği devlet her zaman için muhtaç vatandaşlarına sahip çıkmakla mükelleftir.”⁴

İstanbul Aydın Üniversitesi ile Boşanmış İnsanlar ve Aile Platformu Sivil İnisiyatifi (BİAP) işbirliğiyle düzenlenen “Süresiz Nafakaya Adil Çözüm” sempozyumunda benzer bir yaklaşım ile TMK’nın 175’inci maddesinin yeniden ele alınarak nafakanın süreli hale getirilmesi gerektiği, bu süre belirlenirken de evlilik süresi, tarafların kusur durumu ve yaşları gibi kriterlere bakılması görüşü savunulmuştur.⁵ İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekan Vekili Prof. Dr. Erol Ulusoy sempozyumda yaptığı konuşmada, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte uygu-

1 Boşanma Komisyonu Raporu, s. 14-16, 34-46; Komisyon Tutanakları, <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Komisyon-Tutanaklari-Sonuc> (erişim tarihi: 27.07.2024)

2 Çalıştay’ın kısa özeti için bkz. <http://www.hazardernegei.org/gundem-tartismalari-nafaka-sistemi-calistayi/> (erişim tarihi: 27.07.2024)

3 Çalıştay’a yönelik kadın örgütlerinden temsilcilerin değerlendirmeleri için bkz. <http://www.sivilsayfalar.org/2018/10/16/gundem-bulusmalarinda-gundem-nafaka-mi-istanbul-sozlesmesi-mi/> (erişim tarihi: 27.07.2024)

4 08 Ekim 2018 tarihli BİLKA Nafaka Raporu, http://www.bilka.org.tr/nafaka-raporu_7181.html (erişim tarihi: 24.07.2024).

5 10 Ekim 2018 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi, <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/merkez-suresiz-nafaka-raporu-calistaya-sunulacak-40982890> (erişim tarihi: 24.07.2024).

lanmaya başlanan 100 günlük icraat programında süresiz nafakanın adil bir hale getirileceğinin duyurulduğunu ve kendilerinin de bu çözüme katkıda bulunmak istediklerini söyleyerek görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Öncelikle sadece resmi nikaha değil, evlilik birliğinin kurulup kurulmadığına bakılması gerekiyor. İkincisi evliliğin süresi, gerçekten bir evlilik birliği kurulup, aynı çatı altında yaşayıp, aynı odayı paylaşma eylemleri ne kadar sürdü, buna da bakmak gerekiyor. Medeni Kanunumuza göre iki taraf eşit kusurlu dahi olsa yoksulluğa düşen taraf yoksulluk nafakası alabilir. İki taraf da boşanmada eşit kusurlu ama bir taraf boşandığı için yoksulluğa düştü diye ömür boyu nafaka alacak. Burada da adil olmayan bir yasal düzenleme var. Bir diğer husus ise yoksulluğun belirlenmesi. Evlenmeden önceki mali durum ile boşandıktan sonraki durum arasında ne kadar bir değişiklik olabilir. Ancak bu kişi yoksulluğa düştü diye gösteriliyor. Boşanmadan önceki maddi koşullar ile sonraki koşulları karşılaştırılmalıdır. Bir diğer dikkat edilmesi gereken husus ise çocuk olup olmadığıdır. Bu da elbette yoksulluk nafakasının süresinin belirlenmesinde önem arz eder.”¹

Kadın ve Demokrasi Derneğinin (KADEM) yayınladığı hukuki değerlendirmede ise nafaka kararlarında tarafların durumuna göre süre tayin edilmesinin mevcut kanuna göre mümkün olduğu belirtilerek hâlihazırda süren nafaka tartışmalarını sonlandırmak için, Yargıtay’ın görüş değişikliği yapması yeterli olduğu savunulmuştur. Ancak yine aynı değerlendirmede, Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin görüş değiştirmemesi halinde, yeni bir düzenleme yapılarak nafaka ödeme süresiyle evlilik süresi arasında orantı kurulması gerektiği belirtilmiştir. Değerlendirmede yer alan öneriye göre bu orantı, yapılacak yeni bir düzenlemede nafaka alacaklısının ihtiyacı halinde, kısa süreli evliliklerde en az 2 yıl nafaka, nafaka alacaklısının ihtiyacının devam etmesi halinde ise en fazla evlilik süresi kadar süre boyunca nafaka öngörülmesi ile sağlanabilir.²

Ancak KADEM’in bir yandan yeni bir düzenleme için ayrıntılı bir öneri içeren diğer yandan ise sorunun aslında Yargıtay içtihadının değişmesi ile çözülebileceğini ifade eden değerlendirmesi yoksulluk nafakasına süre sınırı getirilmesini savunan kimi çevrelerin de tepkisini çekmiştir. Bu tepkilerden biri BiAP’tan (Boşanmış İnsanlar ve Aile Platformu Sivil İnisiyatifi) gelmiştir. BiAP’ın dört yıldır yoksulluk nafakası gündeme getirmek için sosyal medya üzerinden örgütlenen bir platform olduğunu açıklayan platform başkanı, “insan ve aileden taraf olarak (...) kadını acizleştiren, nikâhsız yaşama ve kayıtsız çalışmaya iten, defalarca tekrarlanan hapis cezalarıyla taraflar arasında ömür boyu nefrete neden olan, evlilikten soğutucu, aile yapısını çökerten” düzenleme ile mücadele ettiklerini belirtmektedir.³

BiAP başkanına göre, “[e]şit kusurlu insanın ömür boyu nafaka mahkûmu yapılması (...) bir vehamettir.” Yine BiAP başkanına göre, tedbir nafakası süreçlerinin yıllar alması, yeniden boşanma davası açmak için bekleme süresinin 3 yıl olması büyük sorunlara neden olmaktadır. Nafakanın iptali için gereken koşulların sağlanması sanıldığı kadar basit değildir. Taraflardan biri ölmedikçe, kadın asgari ücret üzeri refah seviyesine kavuşmadıkça, evlenmedikçe ve ahlaksız hayat yaşadığı kanıtlanmadıkça nafaka iptali mümkün değildir. Ayrıca BiAP başkanı, KADEM’in raporunda, sorunun Yargıtay 2. Hukuk Dairesi tarafından içtihatla çözülebileceğinin belirtildiğini ancak sorun içtihatla çözümlenebilecek olsaydı Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanının yıllardır yeni bir düzenleme ile süre sınırının belirlenmesi ve süresiz ibaresinin kaldırılarak maksimum beş yıllla sınırlandırılması gerektiğini dile getirmeyeceğini söylemiştir. BiAP’ın önerisi ise yoksulluk nafakası için 1-5 yıl arası sınır konulması ve bu çerçevede içinde süre belirlenirken evlilik süresi, yaş, sağlık, çocuk olup olmadığı, kusur, mesleki eğitim gibi koşullara bakılması yönündedir. Süre sonunda gerçekten mağduriyet devam ediyorsa nafaka yükümlülüğünü sosyal devletin üstlenmesi

1 Aydın Üniversitesi Web Sitesi, https://www.aydin.edu.tr/haberler/Pages/suresiz_nafaka_magdurlarinin_gozu_bakanlikta.aspx (erişim tarihi: 24.07.2024).

2 KADEM’in yayınladığı “Nafaka Tartışmalarına İlişkin Hukuki Değerlendirme” KADEM web sitesinden kaldırılmıştır. Ancak belgenin içeriğine Sabah Gazetesi web sitesinin 23.04.2019 tarihli ve “KADEM’den Nafaka Tartışmalarına İlişkin Çözüm Önerileri” başlıklı haberden erişilebilir. <https://www.sabah.com.tr/kadin/2019/04/23/kademdem-nafaka-tartismalarina-iliskin-cozum-onerileri> (erişim tarihi: 24.07.2024).

3 9 Ekim 2018 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi, bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/nafakada-tavan-calistayi-40981956> (erişim tarihi: 24.07.2024)

hakkaniyetli olacaktır.¹

BİAP başkanı tarafından da ifade edildiği gibi yoksulluk nafakası süresi hakkında düzenleme gerekliliği olduğunu savunan en önemli isim boşanma davalarının temyiz incelemesini yapan dönemin Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanı Ömer Uğur Gençcan'dır. Hâkim Gençcan Boşanma Komisyonu'na davet edildiğinde yaptığı açıklamalarda eşit kusur hallerinde ömür boyu yoksulluk nafakası verilmesinin doğru olmadığını belirtmiştir.² Ancak Gençcan, Türk Medeni Kanunu'ndaki süresiz nafaka düzenlemesinin emredici olduğunu ve konuyla ilgili olarak hâkime herhangi bir takdir yetkisinin tanınmadığını kabul etmektedir. Karabük Barosunda yapılan meslek içi eğitim seminerindeki açıklamaları basına yansıyan Gençcan, Türkiye'de yoksulluk nafakasının 1988 yılına kadar bir yıl verildiğini belirterek şu değerlendirmeleri yapmıştır:

"2'nci Özal hükümetinde bayram değil seyran değil 3444 sayılı yasa ile bunu süresiz hale getirdiler. 'Kadınlara yazık değil mi' 80 senedir böyleydi. Şimdi yeniden süreye dönülme çalışmaları var. 'Kadınların kazanılmış haklarını alıyorsunuz' deniliyor. Ya siz erkeklerin 80 senelik kazanılmış hakkını aldınız elinden. O zaman hiç cümle yoktu. Ben hakimim ben doğruyu söyleyeceğim. Ben vicdanıma göre karar vereceğim. Bayram değil seyran değil süresize çevirdiler. Şimdi şefkatle bazı bildiriileri yayınlayanlar var. 'Süresiz olduğu doğru değil' Sanki biz kandırıyoruz. Süresiz olmadığı hal tabii ki var. 'Adam ölünce alamıyor. Tabii ki alamayacaksın. Rahmetlinin mirasçılığı sana mı verecek? Bak gördün mü süreli işte. Ölünce bitiyor. E tabii ki bitecek canım. Yeniden evlenince bitiyor. E tabii ki bitecek. Sen elin adamıyla evlen bende sana ödemeye devam edeyim."

Gençcan'ın Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanı sıfatıyla yaptığı bu değerlendirme hukuk dışı niteliğiyle, özellikle hakimlerin tarafsızlığı çerçevesinde eleştiri konusu olmuş ve yoksulluk nafakası tartışmasının kamuoyunda daha büyük ilgi çekmesini sağlamıştır.³

B. Yoksulluk nafakasında süre sınırına karşı çıkanlar

Bu süreçte basına yansıyan yoksulluk nafakasının süreli hale getirilmesi için yasal düzenleme yapılacağı yönündeki hazırlıklar, kadın örgütleri ve baroların tepkisine neden olmuştur. Eşitlik İzleme Kadın Grubu (EŞİTİZ), Filmmor Kadın Kooperatifi, Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği, Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV), Kadınlara Hukuki Destek Merkezi Derneği (KAHDEM) ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfının aralarında bulunduğu kadın örgütleri konu hakkında hazırladıkları metin ile kadınların nafaka hakkına dokunulmaması çağrısında bulunmuştur. Söz konusu metinde yoksulluk nafakası hakkında kamuoyuna aksettirilen bilgilerin yanıltıcı olduğu; mevcut düzenlemede yoksulluk nafakasının süresiz olmadığı, nafaka ödeyen kişinin koşullarının değişmesi halinde nafakanın kesilmesini talep edebildiği, mahkemeler tarafından takdir edilen nafakaların da yoksulluğu giderecek miktarda olmadığı belirtilmiştir. Kadın örgütlerine göre, ev içinde ücretsiz emek sarf ettikleri için çalışma hayatına katılmayan kadınların nafaka hakkına sınırlama getirmek Türkiye'de giderek artan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha da derinleştirecek; kadınlara yönelik şiddeti artıracak ve kadınların boşanma kararı almalarını zorlaştırarak büyük hak ihlallerine neden olacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin neden olduğu mağduriyetlerin çözümü, kadınların yıllarca mücadele ederek kazandığı hakların her fırsatta geri alınmasıyla değil, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla mümkün olacaktır. Aynı açıklamada, Türki-

1 27 Nisan 2019 tarihli Yeni Akit Gazetesi Röportajı, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/suresiz-nafaka-zulmu-hakkinda-sert-sozler-bu-kanunlarla-aileyi-bir-arada-tutmak-mumkun-degil-727436.html> (erişim tarihi: 24.07.2024)

2 Boşanma Komisyonu Raporu, s. 22.

3 Gençcan'ın yoksulluk nafakası hakkındaki ifadelerinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu 36. maddesi çerçevesinde yargılama sürecinin tarafsızlığını zedeleyip zedelediğine ilişkin olarak da bir tartışma mevcuttur. 108 örgütten kurulu Şiddete Son Platformunun bu konuda yaptığı basın açıklaması için bkz. "Kadınların Nafaka Hakkını Yok Sayan Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanı Ömer Uğur Gençcan Derhal İstifa Etmelidir; Etmeyorsa Görevden Alınmalıdır!" 20.07.2019 tarihli Basın Açıklaması, <https://morcati.org.tr/haberler/kadinlari-nafaka-hakki-ni-yok-sayan-yargitay-2-hukuk-dairesi-baskani-omer-ugur-genccan-derhal-istifa-etmelidir-etmiyorsa-gorevden-alinmalidir/> (erişim tarihi: 24.07.2024)

ye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin göz ardı edilerek konunun doğrudan muhatabı olan kadın örgütlerini dahil etmeksizin atılan adımların kaygı ile karşılandığı belirtilmiş ve devletin görevinin toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten sosyal politikalar üretmek; ücretsiz ve kaliteli bakım hizmetlerini sağlamak ve kadınlara yönelik kaliteli eğitim ve iş fırsatları yaratmak olduğu vurgulanmıştır.¹ Bu açıklamadan sonra Türkiye'nin her şehriden ve her kesiminden toplam 161 kadın örgütü ortak bir nafaka hakkı çalışma grubu oluşturmuş ve nafaka hakkına dokunulmaması çağrısı ile kamuoyuna ve siyasi partilere yönelik çeşitli çalışmalar ile kampanyalar düzenlemeye başlamış, çağrı metnine nafakahakkinadokunma.com² adresi üzerinden 10 günde 10 bini aşkın kadın imza vermiştir.

Benzer bir şekilde kadın ve toplum üzerine çalışmalar yapan Hazar Derneği, 21 sivil toplum örgütü tarafından desteklenen ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri, hukukçular, milletvekilleri, sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerine başvurarak yapılan yoksulluk nafakası araştırmalarının sonuçlarını kamuoyuyla paylaşarak ilgili düzenlemenin değiştirilmesinin ya da buna yeni bir ibare eklenmesinin gerekli olmadığını ve mevcut haliyle yasanın hakimlere geniş takdir yetkisi bıraktığını belirtmiştir. Hazar Derneği yaptığı araştırmalarda oluşturulacak yeni içtihatlarla konunun çözüme kavuşturulmasının mümkün olduğunu tespit ettiklerini belirterek boşanma kararlarında toplumda hâlâ dezavantajlı konumda bulunan kadına pozitif ayrımcılık yapmanın adaletin bir gereği olduğunu dile getirmektedir.³

Diğer yandan, sırasıyla Ankara, İzmir ve İstanbul Baroları da yaptıkları çalışmalar ile yoksulluk nafakası konusunda yapılan tartışmaya katılmıştır. Üç büyük baro yaptıkları çalıştaylarda ve basın açıklamalarında yoksulluk nafakasının süreli hale getirilmesine karşı olduklarını belirterek bu konuda sürdürülen çalışmalardan kaygı duydukları ifade etmiştir. İzmir ve Ankara Barolarında yapılan nafaka çalıştaylarının sonuç bildirgelerinde ve İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezinin basın açıklamasında dile getirilen gerekçeler büyük ölçüde ortaktır. Barolar, nafaka tartışmasının kamuoyunun önüne birkaç günlük evlilik sonrası ömür boyu nafaka ödendiği şeklindeki tekil mağduriyet iddaları ile geldiğini ancak bu iddiaların yasal düzenleme talebinin dayanağı olabilmesi için gerekli bilimsel çalışma, araştırma veya veriden yoksun olduğunu belirtmektedir. Önemli bir dosya sayısına sahip bu barolar, iddiaların aksine kendilerine başvuran çok sayıda kadının şiddetten kurtulmak için nafaka ve tazminat dahi talep etmediklerini, sadece boşanma talepli davalar açıldığını; nafaka talepli açılan davaların çoğunda nafaka talep edilse dahi bağlanan nafaka miktarlarının çok düşük olduğunu ve tahsil edilemediğini vurgulamışlardır. Barolara göre, TMK'nın 175. maddesinde düzenlenmiş olan nafaka konusunda ne yazık ki kamuoyu yanlış bilgilendirilmekte ve yoksulluk nafakası bilinçli olarak iştirak nafakası ile karıştırılmaktadır. Yoksulluk nafakası süresiz olmadığı gibi kanunda nafakanın kaldırılması koşulları da düzenlenmiştir. Koşulların oluşması durumunda çoğunlukla yoksulluk nafakası tamamen kaldırılmaktadır. Baroların yaptıkları açıklamalarda vurguladıkları diğer bir husus, nafaka tartışmaları sırasında verilen uluslararası örneklerin objektif ve doğru bilgiler içermiyor oluşudur. Kadın erkek eşitliği, cinsiyet politikaları, kadın işsizliği ve yoksulluğu açısından ülkelerin durumu, ülkelere ilişkin özgünlükler gözetilmeden yapılan kıyaslamalar bilimsel değildir. Barolar; bu ve benzeri manipüle edici açıklamaların kamu görevi yürüten yetkili kişiler tarafından yapıldığına hatta yüksek yargı organı temsilcilerinin dahi konuya yönlendirici yorumlarla taraf olduğuna dikkat çekerek; süreli yoksulluk nafakası düzenlemesinin konuya ilişkin mevcut Anayasa Mahkemesi kararı başta olmak üzere Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) ve Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesine (İstanbul Sözleşmesi) aykırı olacağını belirtmişlerdir. Üç baronun ortaklaştığı bir diğer husus ise üzerinde çalışma yapılması gereken asıl konunun şiddet, yoksulluk, eşitsizlik gibi kadınların yaşadığı ciddi sorunlar olduğudur. Bu nedenle, sos-

1 Yoksulluk nafakası konusunda yapılan 09.10.2018 tarihli ve "KADINLARIN NAFKA HAKKINA DOKUNMAYIN !" başlıklı basın açıklaması için bkz. <https://morcati.org.tr/haberler/kadinlarin-nafaka-hakkina-dokunmayin/> (erişim tarihi: 24.07.2024)

2 Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://nafakahakki.kadinininsanhaklari.org/> (erişim tarihi: 24.07.2024)

3 20 Şubat 2019 tarihli Milliyet Gazetesi haberi, <http://www.milliyet.com.tr/gundem/hazar-derneginden-suresiz-nafaka-arastirma-si-2830781> (erişim tarihi: 24.07.2024)

yal devlet ve kadınlar için sosyal güvenlik mekanizmaları çok sınırlı olmasına rağmen nafakayı sınırlamak, kadınların boşanma ile düşecekleri yoksullukla onları başbaşa bırakmak anlamına gelecektir.¹

Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonunun (TÜBAKKOM) 30 Temmuz 2019 tarihinde yaptığı Nafaka Çalıştayı'nda da Ankara, İstanbul ve İzmir Barolarının yoksulluk nafakası üzerine dile getirdiği görüşlerin tamamı yeniden vurgulanarak nafaka yükümlülüğünün sosyal devlet ilkesine ve önceki evlilik birliği sebebiyle var olan dayanışma yükümlülüğüne dayandığına, fon veya sosyal yardımın nafakanın alternatifi olmadığına dikkat çekilmiştir. Nafaka yükümlülüğü, hangi ilişkiden kaynaklanırsa kaynaklansın kusurdan bağımsızdır. Zira nafakanın temelinde hukuka aykırı fiil değil; bakma veya dayanışma yükümlülüğü vardır. Çalıştay sonuç bildirgesinde yasada süresiz istenebilen tek nafakanın yoksulluk nafakası olmadığı, yardım nafakasının da süresiz istenebildiği ancak sadece yoksulluk nafakası talebinin zaman aşımına tabi olduğunun altı çizilmiştir. Bu nedenle, nafaka yükümlüsünün görece geçici bir süre için ödemediği güçsüzlüğe düşmesi halinde nafakanın kaldırılması nafakanın bir daha istenememesine, bağlanmamasına yol açacaktır. TÜBAKKOM Nafaka Çalıştayı'nda ayrıca, uygulamaya ilişkin sorunların çözüm yollarının da TMK'da mevcut olduğu belirtilmiştir. Hakkın kötüye kullanılması TMK'nın 2. maddesi ile yasaklanmıştır, ispatı halinde hâkim buna dayanarak nafakayı kaldırma yetkisine sahiptir. Bildirgede Türkiye'de nafaka konusunda asıl sorunun nafaka alacaklılarının nafakayı tahsil edememesi ve nafakanın kaldırılma nedenlerinden olan haysiyetsiz yaşam sürmenin Yargıtay 2. Hukuk Dairesi tarafından cinsiyetçi ahlak kalıpları ile yorumlanması olduğu belirtilmiştir.²

Kadın örgütleri ve barolar dışında, nafaka konusunda gündeme getirilen tartışmalar üzerine, aralarında Ümit Boyner, Latife Tekin, Zuhâl Olcay, Müjde Ar, Leman Sam, Nesrin Nas, Hazal Kaya, Feride Acar, Ufuk Tarhan gibi isimlerin de yer aldığı, farklı çalışma alanlarından 100 tanınmış kadın da bir metin yayınlamaya yönelik talepler karşısındaki kaygılarını kamuoyu ile paylaşmışlardır. Bu metinde de Türkiye'de kadınların eğitim ve istihdam konusunda erkeklerle eşit koşullarda olmadığı ve kadına yönelik şiddet olaylarının fazlalığına dikkat çekilerek nafaka hakkına yönelik süren itiraz, çocukların velayeti, yasal mal rejimi, kadının boşanma ve miras hakkı, kadını şiddetten koruyan 6284 sayılı Kanun ve İstanbul Sözleşmesi'ne karşı yürütülen kampanyaların kaygı ile izlendiği aktarılmıştır.³

C. Kadın Dayanışma Vakfı 2019 Yoksulluk Araştırması Yayımlandıktan Sonra Tartışmanın Seyri

Boşanma Komisyonu Raporunun ardından başlayıp 2018 yılı sonu itibarıyla yoğunlaşan yoksulluk nafakası tartışmasına hükümetin yaklaşımı 2019 yılı Ekim ayında Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından dile getirilmiştir. Erdoğan AKP'nin İstisare ve Değerlendirme Toplantısının ardından yaptığı açıklamada “[y]eni yasama döneminde Meclis'ten en önemli beklentilerimizden biri yargı paketini yasalaştırması. Taahhütlerimiz doğrultusunda hazırlanan ilk paket tüm siyasi partilerin değerlendirilmesine sunulmuştur... Yoksulluk nafakası ile ilgili tartışmaları sona erdirmeye yönelik düzenleme de ikinci pakette yer alacak başlıklardan biri. İcra yoluyla çocukların anne-babaya

1 12 Ocak 2019 tarihli Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi “Tüm Yönleriyle Nafaka Çalıştayı” sonuç bildirgesi için bkz. https://esik-platform.net/s/2547/i/Ankara_Barosu_Nafaka_Calistayi_Sonuc_Bildirgesi.pdf 23 Şubat 2019 tarihli İzmir Barosu Danışma ve Hukuk Araştırmaları Merkezi Nafaka Çalıştayı Sonuç Bildirgesi için bkz. <https://www.izmirbarosu.org.tr/HaberDetay/1484/nafaka-calistayi-sonuc-bildirgesi>; 14 Mayıs 2019 tarihli ve “Yoksulluk Nafakasında Yeni Bir Yasal Düzenlemeye İhtiyaç Yoktur” başlıklı basın açıklaması için bkz. <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=14590&Desc=Yoksulluk-Nafakasında-Yeni-Bir-Yasal-Düzenlemeye-İhtiyaç-Yoktur> (erişim tarihi: 24.07.2024)

2 30 Temmuz 2019 tarihli TÜBAKKOM Nafaka Çalıştayı Sonuç Bildirgesi için bkz. <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/tubakkom-nafaka-calistayi-sonuc-bildirgesi-80777> (erişim tarihi: 24.07.2024)

3 12 Haziran 2019 tarihli “100 İmzalı Bildiri: Kadınların Nafaka Hakkına Dokunmayın!” başlıklı Gazete Duvar haberi, <https://www.gazeteduvar.com.tr/kadin/2019/06/12/100-imzali-bildiri-kadinlarin-nafaka-hakkina-dokunmayin/> (erişim tarihi: 24.07.2024)

teslimi sona erecek.” ifadelerini kullanmıştır.¹ Ancak kamuoyundan gelen tepkiler sebebiyle Yargı Reformu Strateji Belgesi kapsamında TBMM’ e sevk edilen 2. Yargı paketi içine bu düzenlemeler konulmamış ve söz konusu düzenlemelerin daha kapsamlı bir çalışma içinde ele alınacağı kamuoyuna duyurulmuştur. Dönemin Adalet Bakanı Abdülhamit Gül 12 Şubat 2020 tarihinde yaptığı açıklamada nafaka konusunda ortak bir zemin oluşmadığını belirterek düzenleme yapılabilmesi için bu konuda bir mutabakata ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir.²

2020 yılı Mart ayında KONDA tarafından yapılan kamuoyu araştırması sonucunda yayınlanan rapor ise toplumun mevcut yoksulluk nafakası düzenlemesinden rahatsızlık duymadığını göstermiştir. Ülke genelinde 29 ilde 15 yaş ve üzeri 3594 kişiyle hanelerinde yapılan yüz yüze görüşmeler sonucu hazırlanan rapora göre boşanma sonrası maddi imkanı olmayan kişilere ihtiyaç duyduğu sürece eski eşi tarafından yoksulluk nafakası ödenmesini destekleyen kişilerin oranı yüzde 76’dır.³ Kadın Dayanışma Vakfı 2019 Yoksulluk Nafakası Araştırması, İstanbul Barosu 2020 Adli Yardım Bürosu Yoksulluk Nafakası Raporu ve 2021 Diyarbakır Barosu Kadın Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Nafaka Araştırması Raporu ise nafaka bakımından hukuk uygulamasındaki gerçek ihtiyacı açığa çıkarmıştır. Art arda yayınlanan bu raporlar uygulamada yoksulluk nafakasında süre yönünden bir değişikliğe gereksinim duyulmadığını aksine nafaka tartışmalarının yönünün kadın lehine değişmesi ve nafaka miktarları ve yoksulluk (ve iştirak) nafakalarının tahsil edilmesi hususunda değişiklikler yapılması gerektiğinin altını çizmiştir.⁴

Toplumun yoksulluk nafakası düzenlemesine yönelik desteğine ve açıklanan sosyolojik verilere rağmen yoksulluk nafakasında “süre sorunu” nun yeniden gündeme gelmesi uzun sürmemiş, 2021 yılı Mart ayında İstanbul Sözleşmesi’nden Cumhurbaşkanlığı kararı⁵ ile çekildiğini açıklayan siyasi iktidarın aynı yılın sonunda yoksulluk nafakası düzenlemesi üzerinde yeniden çalışmaya başladığı basına yansımıştır. Basında yer alan bilgilere göre yeni yoksulluk nafakası çalışmasına “nafaka ödeme süresine üst sınır konulması” ve “evlilik süresi kadar nafaka ödenmesi” formüllerinin yanı sıra “evlilik süresi sonrası devlete nafaka ödeme yükümlülüğü” getirilmesi gibi farklı düzenlemeler üzerinde durulmaktadır. Yeni düzenleme daha önce öngörüldüğü gibi daha geniş bir kapsamda ele alınmakta ve çekişmeli boşanmanın kolaylaşması için aile arabuluculuğu ile birlikte gündeme getirilmek istenmektedir.⁶

Ancak kadın hareketinin, kadın ve çocukların yoksulluk/iştirak nafakası hakkı, boşanma davalarının usulü ve aile arabuluculuğu ile ilgili olması öngörülen yeni düzenleme önerisine cevabı gecikmemiştir. Eşitlik için Kadın Platformunun (EŞİK) konuya ilişkin yaptığı açıklamada İstanbul Sözleşmesi’nden çıkma kararının ardından kadınların, çocukların aleyhine olan ve kadınların mücadelesi sayesinde durdurulan düzenlemelerin hayata geçirilmeye çalışıldığından endişe duyulduğu vurgulanmıştır.⁷

Açıklamada ayrıca söz konusu düzenlemenin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve kadın yoksulluğu-

1 5 Ekim 2019 tarihli ve “Erdoğan süresiz nafaka ve çocuk icrasıyla ilgili müjdeyi verdi!” başlıklı Yeni Şafak haberi, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/erdogan-suresiz-nafaka-ve-cocuk-icrasi-zulmuyle-ilgili-mujdeyi-verdi-940574.html> (erişim tarihi: 24.07.2024)

2 12 Şubat 2020 tarihli ve “Meclisten geçmesi beklenirken bazı değişiklikler yapılması gündemde! EYT, af, 3600 ek gösterge, nafaka...” başlıklı Takvim haberi, <https://www.takvim.com.tr/ekonomi/2020/02/11/meclisten-gecmesi-beklenirken-bazi-degisiklikler-yapilmasi-gundemde-eyt-af-3600-ek-gosterge-nafaka/2> (erişim tarihi: 24.07.2024)

3 KONDA Nafaka Raporu, 2020, <https://konda.com.tr/rapor/19/nafaka-dosyasi> (erişim tarihi: 24.07.2024)

4 İstanbul Barosu, Nafaka Raporu, Mart 2019; Aslı Pasinli, Hatice Demir, Mahkeme Kararları Işığında Nafaka Araştırması: Hukuki Bir İnceleme, Diyarbakır Barosu Kadın Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Mart 2021.

5 İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme iradesi Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin Türkiye Cumhuriyeti Bakımından Feshedilmesi Hakkındaki 3718 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı 20 Mart 2021 tarih ve 31429 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak ortaya konmuştur. Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı kararına karşı verilen hukuki ve politik mücadeleyle geçen üç aylık sürenin ardından 1 Temmuz 2021 tarihinde uluslararası hukuk bakımından sözleşmenin Türkiye bakımından feshedildiği kabul edilirken aynı tarihte kadına yönelik şiddeti ailenin korunması perspektifinden ele alan IV. Ulusal Eylem Planı kamuoyuna açıklanmıştır. Bkz. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2021-2025 (IV. Ulusal Eylem Planı); <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planlari/> (erişim tarihi: 24.07.2024)

6 Ayşe Sayın, “Hükümet devlet destekli yeni nafaka düzenlemesi üzerinde çalışıyor”, 24 aralık2021 tarihli BBC Türkçe haberi, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-59778197#end-of-recommendations> (erişim tarihi: 26.07.2024)

7 İstanbul Sözleşmesi karşıtı grupların Ağustos 2020 tarihinde hazırlayıp Cumhurbaşkanı Erdoğan’a sunduğu raporda ailenin korunması için İstanbul Sözleşmesinden çekilmeyle birlikte talep edilen en önemli düzenlemelerden biri aile arabuluculuğu uygulamasıdır. İstanbul Sözleşmesi Çalışma Platformu Raporu, s. 26, <http://www.hukukcukadınlardernegi.org/uploads/3199950-istanbul-sozlesmesi-calisma-platfor-mu-raporu.pdf> (erişim tarihi: 26.07.2024)

nu daha da derinleştireceği, çok hukukluluğun önünü açacağı, hem hukuk devleti ve laiklik ilkesine hem de kadına karşı şiddet vakalarında arabuluculuk ve uzlaşma gibi alternatif uyuşmazlık çözümlerinin uygulanmaması gerekliliğine aykırı olduğu belirtilerek düzenleme önerilerinin kabul edilemez olduğu belirtilmiştir.¹ EŞİK üyeleri yeni nafaka önerileri hakkındaki görüşlerini ise siyasi parti genel başkanları ve milletvekillerine gönderdikleri bir mektup ile paylaşmışlardır. Basın ile de paylaşılan mektupta, nafakanın 1-2 yıl ile ya da evlilik süresi ile sınırlandırılmasının kadın ve çocukları yoksullukla baş başa bırakmak anlamına geldiği ve nafakaların fondan ödenmesi gibi formüllerin ise kadınların yaşadıkları nafaka mağduriyetlerini gidermeyeceği gibi yeni toplumsal sorunlar yaratacağı belirtilmiştir.²

Siyasi iktidarın nafakaya süre sınırı ve aile hukukunda arabuluculuk getiren bir düzenleme yapma hazırlığında olmasına farklı kadın ve feminist örgütlerin tepkisi 2022 yılı boyunca sürmüştü; “Boşanma ve Nafaka Hakkı için Feministler” adı altında birleşen feminist örgütler eylem ve basın açıklamalarında bulunurken; İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği ve İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi, kadınları Medeni Kanun’a sahip çıkmaya çağırmış, EŞİK ise ilk Medeni Kanun’un kabul tarihinin yıldönümü olan 17 Şubat’ta “Medeni Yasaya Dokunma, Uygula!” kampanyasını başlatmıştır.³

Önce 11 ile yayılan deprem faciası ardından genel seçim ve cumhurbaşkanlığı seçimi nedeniyle 2023 yılı sonuna kadar askıda kalan Medeni Kanun değişiklik önerileri, seçimler sonrası yeniden galibiyetini ilan eden siyasi iktidar tarafından tekrarlanmıştır. Haziran 2023’te göreve getirilen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur Özdemir Göktaş’ın yaptığı ilk açıklamalardan biri “süresiz nafaka ödeme uygulamasının kabul edilemez” olduğu yönünde olmuştur.⁴ Ancak siyasi iktidarın asıl tepki çeken açıklaması yeni Adalet Bakanı Yılmaz Tunç’un “aile hukukunu sil baştan ele alacağız” şeklindeki ifadesi olmuştur. Bakan Tunç basına verdiği demeçte nafaka, tazminat ve boşanma gibi konuların aile arabuluculuğu sistemiyle çözülebileceğini düşündüğünü ifade etmiştir.⁵ Kısa süre sonra yaptığı başka bir açıklamada ise 1 Kasım’da düzenleyecekleri sempozyumla aile hukukunu yeniden masaya yatıracaklarını söylemiştir.⁶

Açıklamaların ardından, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Eylül ayı boyunca illerde aile çalıştayları düzenleyerek ailenin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla yapılabilecek mevzuat düzenlemelerinin neler olacağı konusunu tartıştırmıştır. Hukuki düzenlemelerin doğrudan muhatapları olan sivil toplum örgütleri bu çalıştaylara çağrılmazken, barolar çalıştaylara çeşitli illerde son dakika davet edilmiş, kimi illerde ise davet bile edilmemiştir. Basına yansıyan bilgilere göre çalıştaylarda LGBTİ+ düşmanı ifadeler ve karma eğitim karşıtı öneriler dile getirilmiş, boşanmaların önlenmesi öncelikli hedef olarak ele alınmıştır.⁷

2023 Ekim ayında Cumhur İttifakı ortaklarından Yeniden Refah Partisi (YRP) Meclisteki beş milletvekilinin ortak imzası ile yoksulluk nafakasının 5 yıl ile sınırlandırılmasını ve nafaka alan tarafın mağduriyetinin devam etmesi halinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca oluşturulacak bir fon ile ödemenin yapılmasını öngören kanun teklifini TBMM’ne sunmuştur. 6 Ekim’de Meclis’e sunulan YRP teklifi, vakit kaybedilmeksizin 10 Ekim’de Adalet Komisyonuna, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonuna ve Plan ve Bütçe Komisyonuna gönderilmiştir. Gerekçesinde sadece yoksulluk nafakasına ilişkin düzenlemede yer alan “süresiz” ifadesinin “fazlaca mağduriyet ya-

1 EŞİK’in Basın Açıklaması için bkz. 10 Ocak 2022 tarihli Bianet Haberi, <https://bianet.org/haber/esik-kapali-kapilar-ardin-da-bu-kez-de-nafaka-hakimizi-gasp-edemezsiniz-256027> (erişim tarihi: 26.07.2024)

2 EŞİK’in mektubunun tamamı için bkz. 18 Ocak 2022 tarihli Bianet haberi, <https://bianet.org/haber/kadinlarin-ve-cocuklarin-nafaka-si-ile-oyanmasin-256382> (erişim tarihi: 26.07.2024)

3 Kadın ve feminist örgütlerin eylem ve açıklamaları için bkz. <https://bianet.org/> (erişim tarihi: 26.07.2024)

4 27 Temmuz 2023 tarihli ve “Süresiz nafaka Aile Bakanı’nın da hedefinde: ‘Kabul edilemez’” başlıklı Birgün haberi, <https://www.birgun.net/haber/suresiz-nafaka-aile-bakaninin-da-hedefinde-kabul-edilemez-456213> (erişim tarihi: 26.07.2024)

5 31 Ağustos 2023 tarihli Yeni Şafak haberi, <https://www.yenisafak.com/gundem/adalet-bakani-tunc-tan-suresiz-nafaka-aciklamasi-aile-hukukunu-sil-bastan-ele-alacagiz-4556737> (erişim tarihi: 26.07.2024)

6 17 Eylül 2023 tarihli Anadolu Ajansı haberi, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bakan-tunc-1-kasimda-duzenleyecegimiz-sem-pozyumla-aile-hukukunu-yeniden-masaya-yatiracagiz/2993930> (erişim tarihi: 26.07.2024)

7 21 Eylül 2023 tarihli Evrensel haberi, <https://www.evrensel.net/haber/499459/81-ilde-aile-calistaylari-gerceklestirildi-baro-yok-kar-ma-egitim-karsitlari-var> (erişim tarihi: 26.07.2024)

rattığı” belirtilen yasa teklifine tepki gösteren EŞİK, Meclis Genel Kurulu’na çağrıda bulunarak “Milyonlarca kadını ve çocuğu ilgilendiren bu yaşamsal konuda herkesi, kadın ve çocuk haklarını savunan bir duruş sergilemeye, laik hukukun temeli olan Medeni Yasa’yı savunmaya çağırıyoruz” açıklamasında bulunmuştur.¹

İl çalıştaylarının ve yoksulluk nafakasına ilişkin kanun teklifinin meclise sunulmasının ardından, 26 Ekim 2023 tarihinde “Türkiye Yüzyılında Ailemiz, İstikbalimiz” temel başlığı ile 8. Aile Şûrası düzenlenmiş. Şûranın amacı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur Özdemir Göktaş tarafından “[a]ile kurumunun güçlenmesi, değerlerin korunması ve karşı karşıya kaldığı tehditlerle mücadeleye dair sağlam bir vizyon geliştirebilmek” olarak açıklanmıştır. Şûradan on ay sonra açıklanan şûra sonucunda 81 ilde yapılan çalıştaylara da atıfta bulunularak aile yapısının ve değerlerinin erozyonuna yönelik yaygınlaştırılan küresel cinsiyetsizleştirme projeleriyle her platformda etkili şekilde mücadele edilmesi gerektiği, evlilik öncesi ve aile eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve aile ile uyumlu iş yaşamı için uzaktan ve esnek çalışma ile patronlara teşvikler verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.²

Bakan Tunç’un “müjde”sini verdiği sempozyum ise Avrupa Birliği ve Türkiye Adalet Akademisinin “Aile Mahkemelerinin Etkinliğinin Arttırılması: Aile Üyelerinin Haklarının Daha İyi Korunması Ortak Projesi”³ kapsamında Uluslararası Aile Hukuku Sempozyumu adıyla 1-3 Kasım 2023 tarihlerinde Ankara’da düzenlenmiştir.⁴ Sempozyumda yer alan panellerde, boşanma davalarındaki eksiklikler, kusura dayalı boşanmaya alternatif olarak Avrupa’da son dönemde gerçekleştirilen reformlar, mahkeme temelli aile arabuluculuğu modeli ve aile mahkemelerinin etkinliğinin artırılması ve boşanma süreçlerinde aile üyelerinin haklarının korunması gibi alanlarda yasal değişiklik ihtiyaçları başlıkları çerçevesinde tartışmalar gerçekleştirilmiştir.⁵

Siyasal İktidarın İstanbul Sözleşmesinden çekilmesinin ardından Adalet ve Aile Bakanlıklarının Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği yetkilileriyle kamuya açık şekilde gerçekleştirdiği bu ilk buluşmada beklenenin aksine kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık tartışma dışı bırakılmıştır. Sempozyumda aile hukukundaki uygulama sorunları ailenin korunması politikalarına uygun şekilde Avrupa’daki aile arabuluculuğu ve “clean break” (temiz ayrılık) benzeri örneklerle sınırlı olarak ele alınmıştır.⁶ Sempozyumun ardından konuya ilişkin ortak bir açıklama yapan Avrupa Kadın Lobisi Türkiye Koordinasyonu, Kadın Dayanışma Vakfı, Kadının İnsan Hakları Derneği, Kadın Komisyonu ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, proje ve sempozyum bakımından kadın örgütlerinin muhatap olarak alınmamış olmasına itiraz ederek aileye dair tartışmanın, kadınların cinsiyetleri nedeniyle ezilmelerinden ve ayrımcılığa maruz bırakılmalarından kaynaklanan bir eşitsizlik temelinde ele alınmadan yürütülmesinin mümkün olmadığını vurgulamışlardır. Açıklamada ayrıca

1 YRP Kanun Teklifi ve EŞİK açıklaması için bkz. <https://esik.org.tr/kategori/basin-aciklamalari/74143/yeniden-refah-tan-nafaka-hak-kinin-sinirlendirilmesi-icin-yasa-teklifi/> (erişim tarihi: 02.08.2024)

2 İlk Aile Şûrası 17-20 Aralık 1990 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş, aile konusunda üniversiteler, gönüllü kuruluşlar, diğer kamu kurum ve kuruluşların görüşlerini almak ve sonuçta milli bir aile politikası oluşturmak, 1. Aile Şûrasının gündemi olmuştur. 2. Şûra “Değişim Sürecinde Aile, Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler” konulu aile kurultayı biçiminde gerçekleştirilmiş, 4. Aile Şûrasının temel başlığı yoksulluk olmuş, 5. Şûranın temel başlığı “Aile Destek Hizmetleri” iken, 6. Şûranın başlığı koruyucu önleyici hizmetler olmuştur. 7. Şûranın başlığını ise “Aileye Değer, Türkiye’ye Değer” olarak belirlediğini görüyoruz. 7. Şûra’nın açılışında Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Güçlü milletler güçlü ailelerden oluşur. Onun için yıllarca bu ülkede kısırlaştırma adına her şeyi yaptılar” demiş, “Biz her yerde ‘3 çocuk’ derken bazıları ‘geçim meselesi’ diyor. Şunu unutmayalım her doğan rızıkıyla doğar, rızıkıyla gelir” ifadelerini kullanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. 18.08. 2024 tarihli Evrensel Gazetesi haberi için bkz. <https://www.evrensel.net/haber/525835/8-aile-s-rasi-calis-dogur-bosanma?s=08> (erişim tarihi: 20.08.2024)

3 2021 yılından beri süren bu projenin sempozyum dışında farklı çıktıları da mevcuttur. Projede yabancı ve Türk akademisyenler tarafından aile hukuku çerçevesinde hukuksal düzenleme önerileri içeren 3 farklı rapor hazırlanmıştır. Bu raporlar için bkz. [https://www.coe.int/tr/web/ankara/aile-mahkemeleri-projesi#%2299423461%22:\[1\].%2299423480%22:\[3\]](https://www.coe.int/tr/web/ankara/aile-mahkemeleri-projesi#%2299423461%22:[1].%2299423480%22:[3]) (erişim tarihi: 27.07.2024)

4 Adalet Bakanı Tunç sempozyumun açılışında kadınlara yönelik “hassasiyetlerini” şu cümlelerle dile getirdi: “Bu ülkede hiçbir kadın yalnız değildir. Hukuk onların yanındadır. Adaletin kapısı onların yanındadır. Bakanlığımız onların yanındadır. Tek bir kadının, tek bir annenin dahi şiddete, haksızlığa uğratılmasına onurunun kırılmasına asla ve asla tahammülümüz yoktur, olmayacaktır.” Bakanın bu cümleleri dile getirmesinin üzerinden bir gün bile geçmeden bir adliyede, tam da “adaletin kapısı”nda yeni bir kadın cinayeti yaşanmıştır. 2 Kasım Perşembe günü İzmir Seferihisar Adliyesi’nde 23 yaşındaki, iki çocuk annesi Neşe Keçkin boşanma davasının hemen öncesinde eşi Alaattin Keçkin tarafından bıçaklanarak öldürülmüştür. Bkz. F. Ceren Akçabay, Adalet Kapısında Beklerken: Güncel aile Hukuku tartışmaları ve Kadına Yönelik Şiddet, KESK Kadın Dergisi, Kasım 2023, s. 9-12.

5 Avrupa Konseyi Program Ofisi web sayfası, <https://www.coe.int/tr/web/ankara/-/international-symposium-on-family-law-gathers-key-actors-to-discuss-challenges-in-family-justice> (erişim tarihi: 02.08.2024)

6 Ceren Kalay Eken, “Aile Hukuku Sempozyumu Bize Ne Söyledi?”, Ekmek ve Gül web sitesi, 4 Kasım 2023, <https://ekmekvegul.net/gundem/aile-hukuku-sempozyumu-bize-ne-soyledi>

siyasi iktidarın benzer çalışmalar aracılığıyla kadınların deneyimlerini ve örgütlerini dışlayarak oluşturmaya çalıştığı kadınların temel hak ve özgürlüklerine ilişkin “yol haritası”na itiraz edilmiştir.¹ Gelen tepkiler üzerine Adalet Bakanlığı tarafından 4-5 Ocak 2024 tarihlerinde İstanbul’da baroların, yargı mensuplarının ve akademisyenlerin katılımı ile “Türkiye Yüzyılında Türk Medeni Kanunu Çalıştayı” düzenlenmiştir. Bu çalıştayda da Bakan Tunç, “[s]on dönemde aileyi hedef alan en büyük tehdidin küresel güç odaklarının teşvik ettiği cinsiyetsizleştirme politikası olduğunu biliyoruz... İnsan fitratını ve ailevi değerleri savunanların küresel ölçekte ekonomik, siyasi ve diplomatik olarak baskılanmasını ise reddediyoruz... Aile yapımızın dinamitlenmesine asla izin vermeyeceğiz.” ifadeleriyle aileyi koruma politikalarını savunmuş ve bu çerçevede en önemli reform önerilerinin anayasada ailenin kadın ve erkek arasında kurulan birliktelik olarak yeniden tanımlanması ve aile hukukunda arabuluculuğun başlaması olduğunu söylemiştir.²

Aile arabuluculuğu ile birlikte yoksulluk nafakasına ilişkin değişiklikler de içermesi beklenen Medeni Kanun alanındaki reform çalışmalarının hızla sürmesi kadın örgütlerinin ve feminist örgütlerin de konuya odaklanmalarına neden olmuş; Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu ile Eşitlik İçin Kadın Platformu’nun 21 Ocak 2024 tarihinde İstanbul’da düzenlediği “Medeni Kanun İçin Mücadele Çalıştayı”nda aile hukukunda arabuluculuk, boşanmaların hızlandırılması, nafaka hakkına yönelik düzenleme önerileri kadın hakları için birer saldırı olarak ele alınarak kadına yönelik şiddeti önlemede 6284 sayılı Kanun’un önemi vurgulanmıştır.³ Ardından TÜBAKKOM tarafından 23 Şubat 2024 tarihinde düzenlenen “Medeni Kanun Çalıştayı”nda bir araya gelen baroların kadın hakları merkezlerinden avukatlar son dönemde yoksulluk nafakası, aile hukukunda zorunlu arabuluculuk gibi konular üzerinden konu edilen Medeni Kanun değişikliklerinin “kadınların yıllardır verdikleri mücadele sonucu kazandıkları hakların yitirilmesini sağlamaya yönelik” olduğunu vurgulamışlardır.⁴

Medeni hukuk alanında yapılması planlanan değişikliklere yönelik bir diğer değerlendirme akademiden gelmiştir. Sekiz farklı üniversitenin paydaşlığında 7-8 Mart 2024 tarihinde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde düzenlenen “Haklar Kurultayı”nda uluslararası insan hakları standartları çerçevesinde Medeni Kanun’da yer alan düzenlemeler tartışılmış, sunulan yirmi farklı tebliğde eşitlik ilkesi, kadınların insan hakları ve aile hukuku alanındaki güncel gelişmeler ele alınmıştır. Sunulan tebliğler çerçevesinde yapılan değerlendirmelerde Medeni Kanun değişiklikleri bakımından öne çıkan boşanmada kusur ve tazminat ile nafaka ve arabuluculuk tartışmalarında uluslararası hukukun temel standartları ve eşitlik ilkesine bağlı kalınmasının önemi vurgulanmıştır.⁵

Medeni Kanun alanında yapılması öngörülen değişikliklere yönelik tartışmalar sürerken yoksulluk nafakası düzenlemesi Mayıs 2024’te YRP tarafından yeniden gündeme getirilmiştir. YRP, Ekim 2023’te verdiği yoksulluk nafakasının 5 yıl ile sınırlandırılması ve nafaka alan tarafın mağduriyetinin devam etmesi halinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca oluşturulan bir fondan ödeme yapılmasını öngören kanun teklifini 10 Mayıs 2024’te yeniden TBMM’ne vermiştir. Gereğesinde çeşitli değişiklikler yapılarak Meclisin Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonuna verilen kanun teklifi, nafakanın bir hak olmaktan çıkartılarak sosyal yardıma dönüştürülmesi tehlikesi barındırmaktadır.⁶ Yeni yasama yılıyla birlikte Ekim ayında bu teklifin komisyon görüşmelerine devam edilmesi beklenmektedir.

9. Yargı Paketi olarak bilinen 39 maddelik “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

1 Kadın örgütlerinin açıklama metni için bkz. 12 Kasım 2023 tarihli Bianet haberi, <https://bianet.org/haber/kadinlarin-deneyimleri-dislanarak-kadinlarin-haklarina-dair-yol-haritasi-olusturulamaz-287762> (erişim tarihi: 02.08.2024)

2 Adalet Bakanı Yılmaz Tunç’un 4 Ocak 2024’te Türkiye Yüzyılında Türk Medeni Kanunu Çalıştayı açılışında İstanbul Üniversitesi’nde yaptığı konuşmanın kaydı için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=Twmp6JPmb8E> (erişim tarihi: 02.08.2024)

3 24 Ocak 2024 tarihli Eşitlik, Adalet ve Kadın web sitesi haberi <https://esitlikadaletkadın.org/kadinlardan-medeni-kanun-icin-mucadele-calistayi-kadinlar-bir-cephe-olusturmalii> (erişim tarihi: 29.07.2024)

4 TÜBAKKOM web sitesi 23 Mart 2024 tarihli içerik, <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/tubakkom-medeni-kanun-calistayi-ba-ro-temsircilerinin-genis-katilimiyla-yapildi-84565> (erişim tarihi: 02.08.2024)

5 Haklar Kurultayı web sayfası, [http://www.law.ankara.edu.tr/2024/02/29/haklar-kurultayi/\(02.08.2024\)](http://www.law.ankara.edu.tr/2024/02/29/haklar-kurultayi/(02.08.2024))

6 12 Mayıs 2024 tarihli Ekmek ve Gül haberi, <https://ekmekvegul.net/gundem/yeniden-refahtan-ikinci-kez-nafaka-karsiti-kanun-teklifi> (02.08.2024)

Teklifi" ise 3 Temmuz 2024 tarihinde TBMM başkanlığına sunulmuş ama kamuoyu ve sivil toplum tepkileri, medeni hukuk ve aile hukuku alanında dillendirilen pek çok değişikliğin, beklenenin aksine 9. Yargı Paketinde yer almamasını sağlamıştır. Söz konusu kanun teklifinde boşanmada kusur ve tazminat ile yoksulluk nafakası düzenlemelerine ilişkin Türk Medeni Kanunu yahut 6284 sayılı Kanuna ilişkin tartışmalı herhangi bir değişiklik önerisi yer almazken kadının soyadı düzenlemesine yer verilmiştir. Anayasa Mahkemesinin daha önce Anayasa'daki eşitlik ilkesine aykırı bularak iptal ettiği Türk Medeni Kanununun 187. maddesinde yer alan "[k]adın evlenince kocasının soyadını alır" düzenlemesi teklifin 15. Maddesi ile tekrar aynı şekilde meclise sunulmuştur.¹ Anayasaya açıkça aykırı bu düzenlemeye kamuoyunda gösterilen yoğun tepkiye rağmen teklif 12 Temmuz'da Adalet Komisyonunda yapılan görüşmelerde kabul edilmiş ancak tepkilerin dinmemesi kadının soyadı seçme hakkını ortadan kaldırmaya çalışan bu düzenlemenin de yer aldığı 9. Yargı Paketinin, 1 Ekim'de başlayacak yeni yasama dönemine ertelenmesine sebep olmuştur.² Bu nedenle, Ekim ayında başlayacak yeni yasama dönemi hem yoksulluk nafakası düzenlemesi hem de diğer tartışmalı Medeni Kanun düzenlemeleri bakımından önemli bir sürece karşılık gelecektir.

Ekim ayı beklenirken yaşanan bir diğer önemli gelişme ise Adalet Bakanı Yılmaz Tunç'un imzasıyla Türkiye Adalet Akademisi tarafından bir Aile Hukuku Değerlendirme Kurulunun oluşturulması olmuştur. 5 Ağustos 2024 tarihinde Adalet Bakanlığında yapılan yazılı bir açıklamayla; kurulun aile hukuku alanında yaşanan sorunlara çözüm üretmek ve aile bireylerinin haklarını daha iyi korumak amacıyla oluşturulduğu belirtilmiştir. Yapılan açıklamada Bakan Tunç, iktidarın son 22 yılda özellikle kadın hakları ve aile hukuku alanında anayasal düzeyde "sessiz devrim" niteliğinde birçok düzenleme yaptığını, Türkiye Adalet Akademisi çatısı altında oluşturulan Aile Hukuku Değerlendirme Kurulunun da bu alanda önemli çalışmalara imza atacağını ve ülkemizdeki aile hukuku sisteminin daha da güçlendirileceğini belirtmiştir. Yakın zamanda çalışmalarına başlaması planlanan Aile Hukuku Değerlendirme Kurulunun, Türkiye Adalet Akademisinin Avrupa Konseyi ile iş birliği içinde geliştirdiği "Aile Mahkemelerinin Etkinliğinin Artırılması: Aile Bireylerinin Haklarının Daha İyi Korunması" projesinin bir ürünü olduğu ve projede tespit edilen kurumlar arası işbirliği eksikliğinin giderilmesi için çalışmalar yapacağı ve nafaka, tazminat, boşanma ve velayet gibi konuları ele alacağı da açıklamada belirtilmiştir.³

EŞİK, Aile Hukuku Değerlendirme Kurulu hakkında yapılan bakanlık açıklamasına tepki göstererek söz konusu kurulun hangi kriterlere göre, nasıl oluşturulduğu ve kimlerin yer aldığı belli olmadığını belirtmiş ve hükümet destekli hatta doğrudan hükümet tarafından kurulan dernekler, vakıflar ve sözde akademisyenlerle yapılan çalışmalarla sivil toplumla iş birliği konusunda bir aldatmaca yaratıldığı belirtilmiştir. Bakan Tunç'un "sessiz devrim" açıklaması da EŞİK'in tepkisine neden olmuş ve bahsedilen devrimin, İstanbul Sözleşmesi'nden hukuksuz şekilde tek kişinin kararıyla çekilmesi olup olmadığı sorusu dillendirilerek bunun devrim olarak adlandırılmayacağı vurgulanmıştır. EŞİK, bugüne dek kadın hakları açısından olumlu tüm hukuki düzenlemelerin bağımsız kadın hareketinin mücadelesiyle gerçekleştiğinin ve bu kazanımlara dokunulmasına izin verilmeyeceğinin altı çizmiştir.⁴

1 3 Temmuz 2024 tarihli Medyascope Haberi, <https://medyascope.tv/2024/07/03/9-yargi-paketi-tbmm-ye-sunuldu-soyadi-duzenlemesine-yer-verilen-pakette-6284-etki-ajanligi-ve-af-kanunu-yer-almadi/> (02.08.2024)

2 31 Temmuz 2024 tarihli EŞİK açıklaması, <https://esikplatform.net/kategori/9-yargi-paketi-basin-aciklamalari/74257/soyadi-tartisma-si-bitmedi-ertelendi-kadınlardan-adalet-ve-icisleri-bakanlarina-acik-cagri> (02.08.2024)

3 5 Ağustos 2024 tarihli Adalet Bakanlığı Açıklaması, <https://www.adalet.gov.tr/bakan-tunc-aile-hukuku-alaninda-kurul-onemli-calismalari-yurutecek> (06.08.2024)

4 6 Ağustos 2024 tarihli EŞİK Açıklaması, <https://esik.org.tr/kategori/basin-aciklamalari/74259/medeni-yasa-uyeleri-ve-yetkisi-bilinen-bir-kurulun-eline-birakilmak-isteniyor> (06.08.2024)

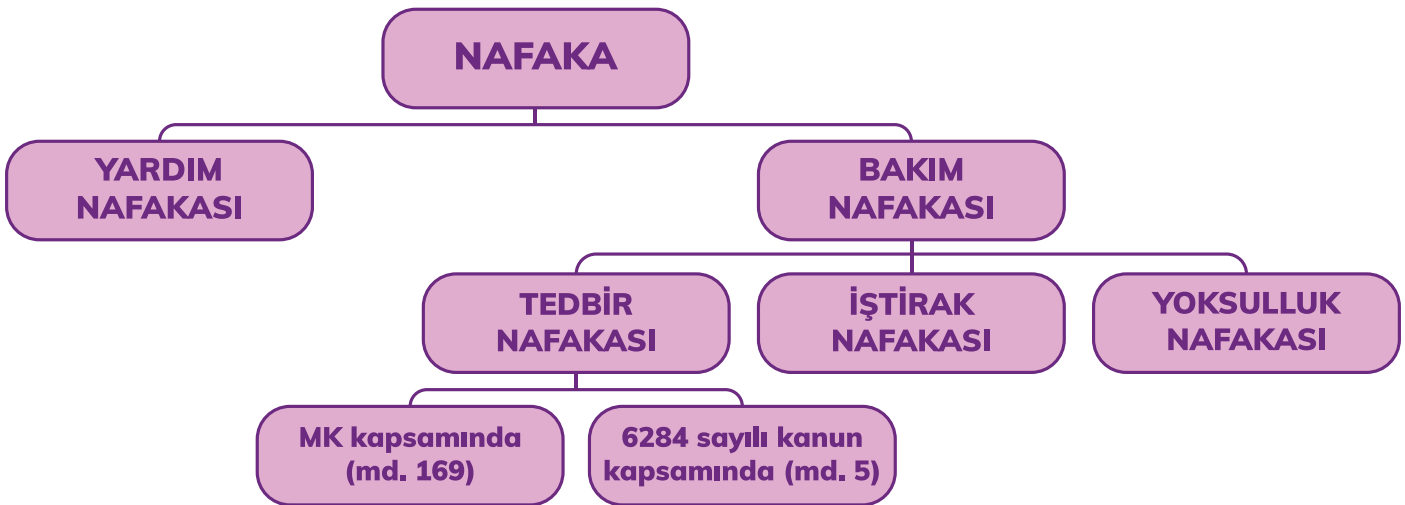
Yoksulluk Nafkasına İlişkin Mevzuat ve İçtihatlar

Nafaka ile ilgili düzenlemeler Medeni Kanunumuzda (TMK) dağınık bir şekilde, değişik başlıklar altında, değişik bölüm ve değişik ayrımlarda yer alır. Örneğin; TMK'nın 169, 196, 197, 175, 178, 182, 304, 364, 366 maddeleri ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Kanunun 5. ve 18. maddeleri nafakayla ilgilidir. Nafaka tek bir hüküm altında düzenlenmediği gibi nafakanın çeşitli türleri mevcuttur. Bu durum nafaka tartışmasında karışıklıklara neden olmakta, talep edilen yeni düzenlemeler ve değişiklikler konusunda da hataya düşülmesine yol açmaktadır. Bu nedenle yoksulluk nafakasına ilişkin düzenlemeler ele alınmadan önce TMK'da yer alan diğer nafaka türlerinin neler olduğuna bakmak ve yoksulluk nafakasının diğer nafaka türlerinden farkına işaret etmek gerekmektedir.

A. Nafaka düzenlemeleri

Nafaka maddi anlamda zorluğa ve yoksulluğa düşecek bir kişinin kendisi ya da çocuklarının geçimi için yakınlarından dava yoluyla talep ettiği paradır. Tazminat yahut ceza niteliği taşımaz. Hukuk düzenlemeleri içinde nafakaya yer verilmesinin amacı aile bireylerinin özellikle kadın ve çocukların barınma yani konut ya da benzeri bir yere yerleştirilmeleri, beslenme, giyinme, sağlık, eğitim, ulaşım ve diğer sosyal gereksinimlerinin karşılanması, maddi ve manevi kişiliklerinin geliştirilmesidir.

Medeni Kanunumuza göre nafaka, yardım nafakası ve bakım nafakası olarak ikiye ayrılmaktadır. Yardım nafakası, herkesin yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üst soyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka verme yükümlülüğünü ifade ederken bakım nafakası, doğum, evlenme ve boşanma gibi olgularla ilgili nafaka yükümlülüklerini içermektedir. Bakım nafakası; tedbir nafakası, yoksulluk nafakası ve iştirak nafakası olmak üzere üç alt başlıkta ele alınmaktadır.

Tablo 1 (TMK Nafaka Şeması)

Nafaka türlerinden biri olan yardım nafakası TMK'nın 364-366. maddelerinde aile başlığı altında bir yükümlülük olarak düzenlenmiştir. Bu maddeye göre herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür. Dolayısıyla herhangi bir kişi, dava açarak yakınlarından yardım nafakası talep edebilir. Nafaka davası, mirasçılıktaki sıra göz önünde tutularak açılır. Dava, davacının geçinmesi için gerekli ve karşı tarafın malî gücüne uygun bir yardım isteminden ibarettir.

TMK'da boşanma başlığı altında düzenlenen bakım nafakası ise evlenme ve/veya çocuk sahibi olma sonucunda eşlerin birbirlerine ve çocuklarına karşı sorumluluklarının sonucudur. Anayasa ve kanunlarda mevcut olan kadın-erkek eşitliği ilkesinin bir gereği olarak nafaka yükümlülüğü konusunda cinsiyetler arasında herhangi bir ayırım gözetilmemektedir.¹ Boşanma davası öncesinde, sırasında ve sonrasında hem kadın hem de erkek eş karşı taraftan bakım nafakası talep edebilir. Üç tür bakım nafakası bulunmaktadır. Bunlar; tedbir nafakası, iştirak nafakası (çocuk bakım nafakası) ve yoksulluk nafakasıdır.

1. Tedbir nafakası

Tedbir nafakası TMK'nın 169. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, boşanma veya ayrılık davası açılınca hâkim, davanın devamı süresince gerekli olan, özellikle eşlerin barınmasına, geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici önlemleri resen alır. Tedbir nafakasına, hâkim, resen yani talep olmasa dahi hükmedebilir. Hâkim dava devam ederken, taraflardan geçim yönünde sıkıntıda bulunan taraf ve çocuklar lehine tedbir nafakasına hükmedebilir. Tarafların kusurlu ya da kusursuz olmasının tedbir nafakasına hükmedilmesi açısından herhangi bir önemi yoktur. Bu karar, mahkeme tarafından ara karar olarak yani yargılama sona erdirilmeksizin verilir. Ödenmediği takdirde icra takibi aracılığı ile tahsil edilebilir. Tedbir nafakası, dava süresince devam edebilir. Yine TMK'nın 195. İla 197. maddeleri çerçevesinde evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşülmesi halinde açılan davada hâkim tedbir nafakasına hükmedebilir.

TMK dışında 6284 sayılı Ailenin Korunmasına ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Kanunun 5. maddesine göre de şiddet mağduruna önleyici tedbir kararı kapsamında tedbir nafakası bağlanabilmektedir. 6284 sayılı Kanunun 5. maddesinin (4) numaralı fıkrasına göre TMK çerçevesinde herhangi bir nafakaya hükmedilmemiş olması kaydıyla şiddet uygulayan aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan yahut katkıda bulunan kişi ise hâkim şiddet mağdurunun yaşam düzeyini göz önünde bulundurarak resen tedbir nafakasına hükmedebilir. Kanunun "Nafaka" kenar başlıklı 18. maddesinde konunun önemi ve nafakanın tahsil zorluğu nedeniyle bu nafakanın tahsiline ilişkin ayrı bir usul benimsenerek konu ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.²

2. İştirak nafakası (Çocuk bakım nafakası)

İştirak nafakası, velayet hakkı kendisine bırakılmayan yahut ortak velayete sahip olsa da çocuğun bakımını üstlenmeyen eşin diğer eşe çocuğun bakımı ve eğitim giderleri için mali gücü oranında yaptığı katkıdır. TMK'nın 182. maddesine göre, velayetin kullanılması kendisine verilmeyen eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır. Hâkim, istem halinde irat biçiminde yani düzenli bir gelir olarak ödenmesine karar verilen bu giderlerin gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne

1 Bilindiği gibi, mevcut TMK'nın 2002 yılında yürürlüğe girmesiyle Anayasa'da mevcut bulunan kadın ve erkeklerin eşitliği ilkesi aile yaşamı bakımından da uygulanmaya başlanmıştır.

2 Bu düzenlemeye göre, verilen nafaka kararı alacaklısının ve borçlusunun yerleşim yeri icra müdürlüğüne resen gönderilir ve nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin Sosyal Güvenlik Kurumu ile bağlantısı varsa, korunan kişinin başvurusu aranmaksızın nafaka, ilgilinin aylık maaş ya da ücretinden icra müdürlüğü tarafından tahsil edilir. İcra müdürlüklerinin nafakanın tahsiline ilişkin posta giderleri Cumhuriyet Başsavcılığı'nın suçüstü ödeneği ile ödenir.

miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir.

Evlilik birliğinde eşlerin çocukların bakımına ve yetiştirilmesine birlikte özen gösterme yükümlülüğü vardır. Bu özen yükümlülüğünün çocuğun yüksek yararına uygun olarak yerine getirilmesi gereklidir. Bu nedenle iştirak nafakası talep olmasa dahi hâkimin hükmedebileceği bir bakım nafakası türüdür.

İştirak nafakasının süresi, TMK 328. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre anne ve babanın bakım borcu çocuğun ergin olmasına kadar devam eder.¹ İştirak nafakasında tedbir nafakasından farklı olarak anne veya babanın çocuğun bütün masraflarına katılması gerekmez; sadece hâkimin nafaka yükümlüsünün ekonomik ve sosyal şartlarına göre takdir edeceği bir miktarda masraflar bakımından yükümlülük söz konusu olur. İştirak nafakası özelliği gereği sadece “irat” şeklinde karara bağlanır. Ödenmediği takdirde icra takibi aracılığı ile tahsil edilebilir.

3. Yoksulluk nafakası

Kanun koyucu eşler arasındaki bakım ve yardım yükümlülüğünün yalnızca evliliği birliği sırasında değil, evlilik birliğinin sona ermesinden sonra da devam etmesini öngörmüş ve bu nafaka türünü “yoksulluk nafakası” olarak adlandırmıştır. TMK’da yoksulluk kavramı tanımlanmamakla birlikte, doktrinde; yeme, içme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım ve kültür gibi harcamaları karşılayacak malvarlığı veya geliri olmayan kimsenin yoksulluk içinde olduğu kabul edilmektedir.²

Araştırmamızın asıl konusunu oluşturan yoksulluk nafakası TMK’nın 175. maddesinde düzenlenir. Düzenlemeye göre, boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Yoksulluk nafakasına hükmedilirken nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz ancak; yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi talep şartına bağlıdır. Hâkim, talep olması halinde yoksulluk nafakasına kendiliğinden hükmedemez. Yoksulluk nafakası talebi dava kesinleşinceye kadar davanın her aşamasında ileri sürülebilir.

B. Yoksulluk nafakasına ilişkin hukuki tartışmalar

Ülkemizde 1926 tarihli Medeni Kanun yürürlüğe girmeden önce aile hukuku uygulaması İslam hukuku çerçevesinde yapılmıştır. İslam hukukunda evlilik nafakası bulunmakla birlikte bu nafaka evlilik süresiyle ve kadının evlilik birliği yükümlülüklerini yerine getirmesi ve eşine itaat etmesi koşullarına bağlı olarak sadece kadınlar bakımından geçerli bir haktır.³ Osmanlı’da Hanefi mezhebinin İslam hukuku yorumuna uygun şekilde kadının boşanma bakımından kusurlu olmaması şartıyla yiyecek ve barınma ihtiyacını karşılayacak şekilde ve en fazla 3 ay on gün süreyle yoksulluk nafakasına hükmedildiği bilinmektedir.⁴ Medeni Kanun düzenlenirken mehz İsviçre Medeni Kanunundan farklı olarak eşler arasında evlilik sonrası süren bir dayanışma anlayışının hakim olması istenmiş ve yoksulluk nafakasına ilişkin bir düzenleme yapılmıştır.

Yoksulluk nafakası, 17.02.1926 tarih ve 743 sayılı Eski Medeni Kanunun (EMK) 144. maddesinde düzenlenerek medeni hukuk uygulamasında yer bulmuştur. Söz konusu maddenin ilk hali “Kabahatsiz olan karı yahut koca, boşanma neticesi olarak büyük bir yoksulluğa düşerse, diğeri

1 Ancak bu kural mutlak bir kural değildir. Çocuk, edindiği meslek ve sanatı ile kendisini geçindirebiliyorsa kesilebileceği gibi çocuğun eğitimi devam ediyor ise yardım nafakası olarak yeniden talep edilebilir.

2 Ahmet Cemal Ruhi, Yargıtay İçtihatlarıyla Nafaka Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s.42.

3 Celal Erbay, “Nafaka”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 32, İstanbul: TDV Yayınları, 2006, ss. 282-285.

4 Mustafa Akkaya, “Osmanlıda 16. ve 17. yüzyıllar Arasında Nafaka Uygulamaları ile Satın Alma Gücü Arasındaki İlişki”, History Studies, Vol. 10, Issue:7, October, 2018, ss. 295-319.

boşanmaya sebebiyet vermemiş olsa dahi kudreti ile münasip bir surette **bir sene müddetle** nafaka itasına mahkûm edilebilir.” şeklindedir. Ancak daha sonra uygulamadaki sorunlardan yola çıkılarak 04.05.1988 tarihli 3444 sayılı Kanun ile birlikte 144. maddede birtakım değişikliklere gidilmiş ve düzenleme “Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek eş, kusuru daha ağır olmamak şartıyla geçimi için diğer eşten mali gücü oranında **süresiz olarak** nafaka isteyebilir. Ancak erkeğin kadından yoksulluk nafakası isteyebilmesi için kadının hali refahta bulunması gerekir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz.” halini almıştır.

2002 yılında yürürlüğe giren yeni TMK’da ise “Ancak, erkeğin kadından yoksulluk nafakası isteyebilmesi için, kadının hâli refahta bulunması gerekir” hükmü kadın-erkek eşitliği ilkesine ters düştüğü için çıkarılmış, yoksulluk nafakasının süresi yahut şartları bakımından başka bir değişikliğe gidilmeksizin düzenleme korunmuştur.

1. Yoksulluk nafakasının koşulları

TMK’nın 175. maddesine göre, yoksulluk nafakasına hak kazanılabilmesi için belirli bazı koşulların birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için gerekli olan koşullar şunlardır:

- Boşanma Koşulu** (tarafaların boşanmaları)
- Yoksulluk Koşulu** (boşanma yüzünden yoksulluğa düşülecek olma)
- Talep Koşulu** (lehine nafakaya hükmedilmesini isteyen kişinin yazılı ya da sözlü talebinin bulunması)
- Ağır Kusurlu Olmama Koşulu** (nafaka alacaklısının kusurunun nafaka yükümlüsü olacak diğer eşin kusurundan daha ağır olmaması ya da nafaka alacaklısının kusursuz olması)
- Mali Koşul** (aleyhine nafakaya hükmedilecek kişinin nafaka tutarını karşılamaya yeter mali gücünün bulunması)

Yoksulluk nafakası koşulları bir arada değerlendirildiğinde yaygın kanının aksine isteyen herkesin yoksulluk nafakasına hak kazanabilmesi söz konusu değildir. Yoksulluk nafakasına hükmedilmesi için öncelikle Medeni Kanun hükümlerine göre yapılan geçerli bir evlilik akdinin mevcut olması, tarafların boşanmaları ve nafaka talep eden kişinin geçimini sağlayabilmesi için yoksulluk nafakasına ihtiyacı olması gerekmektedir. Bununla birlikte, “yoksulluk” kavramı kanunda tanımlanmamıştır. Yargıtay uygulamasında, “yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür, eğitim” gibi kişinin maddi varlığını geliştirmesi bakımından zorunlu ve gerekli görülen harcamalar karşısında bu düzeyde gelire sahip olmayanlar “yoksul” olarak kabul edilmekte; yoksulluk durumunun tespitinde günün ekonomik şartları, tarafların sosyal ve ekonomik koşulları ile hayat tarzları dikkate alınmaktadır. Yine bu bağlamda asgari ücretle çalışıyor olmak nafaka talep edilmesine engel olarak görülmemekte ancak nafaka miktarının tespitinde dikkate alınmaktadır.¹ Yargıtay son olarak 2019 yılında bu görüşünü yineleyerek asgari ücretin biraz üzerinde bir ücretle çalışan kadının nafaka

1 YHGK, 4.4.2018, E. 2017/1579, K. 2018/673: “Maddede geçen “yoksulluğa düşecek” kavramından ne anlaşılması gerektiği konusunda yasal bir tanımlama olmaması karşısında bu husus yargısal uygulamada kurallara bağlanmıştır. Nitekim, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 07.10.1998 gün ve E.1998/2-656 E, K. 688; 16.05.2007 gün ve E. 2007/2-275, K.275; 11.03.2009 gün ve 2009/2-73-118 sayılı kararlarında; “yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür, eğitim” gibi bireyin maddi varlığını geliştirmek için zorunlu ve gerekli görülen harcamaları karşılayacak düzeyde geliri olmayanların “yoksul” kabul edilmesi gerektiği benimsenmiştir. (..). Yargıtay’ın yerleşik kararlarında “asgari ücret seviyesinde gelire sahip olunması” yoksulluk nafakasının bağlanmasını olanaksız kılan bir olgu olarak kabul edilmemektedir (Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 07.10.1998 gün ve E. 1998/2-656, K.688; 26.12.2001 gün ve E. 2001/2-1158, K. 1185; 01.08.2002 gün ve E. 2002/2-397, K. 339; 28.02.2007 gün ve E. 2007/3-84, K. 95; 16.05.2007 gün ve E. 2007/2-275, K. 275; 11.03.2009 gün ve E. 2009/2-73, K. 118; 13.05.2009 gün ve E. 2009/3-165, K. 186; 04.05.2011 gün ve E. 2011/2-155, K. 2011/278 sayılı kararları). Ne var ki, asgari ücret seviyesinde gelir elde edilmesi yoksulluk nafakası bağlanmasına engel değilse de bu durumun nafaka miktarının tespitinde esas alınacağı da unutulmamalıdır. Yoksulluk durumu günün ekonomik koşulları ile birlikte, tarafların sosyal ve ekonomik durumları ve yaşam tarzları değerlendirilerek takdir edilmelidir.” Bkz. lexpera.com.tr (erişim tarihi: 29.07.2024.)

alacağına kesilemeyeceğini karara bağlamıştır.¹ Yargıtay'a göre, yoksulluk durumu günün ekonomik koşulları ile birlikte, tarafların sosyal ve ekonomik durumları ve yaşam tarzları değerlendirilerek takdir edilmelidir. Ancak hâkim, boşanma sonucunda yoksulluğa düşmüş veya düşecek olan taraftan herhangi bir yoksulluk nafakası talebiyle karşılaşmadan, resen bu yönde herhangi bir karar veremez.²

Yoksulluk nafakasının diğer bir koşulu da lehine nafakaya hükmedilecek olan kişinin kusurunun nafaka yükümlüsü olacak kişinin kusurundan daha fazla olmaması şeklindeki kusur koşuludur. Kusur koşulunun, her bir somut olay açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği açık olmakla birlikte, uygulamada boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek olan kusursuz ya da daha az ölçüde kusurlu eşin, diğer koşulların da gerçekleşmesine bağlı olarak yoksulluk nafakasına hak kazandığı, tarafların eşit ölçüde kusurlu olmaları durumunda ise, diğer tüm koşulların gerçekleşmesi kaydı ile nafaka talep eden kişinin yoksulluk nafakası alacaklısı olabildiği belirtilmektedir.³ Kusurun belirlenmesinde ise kesinleşen boşanma davasının gerekçesi, taraflar ve hakim için bağlayıcıdır.⁴ Ancak TMK'nın 175. maddesine göre, boşanma yüzünden yoksulluğa düşeceği anlaşılan kusursuz ya da daha az kusurlu eski eş için yoksulluk nafakası belirlenirken diğer tarafın mali gücü hesaba katılmalıdır. Yargıtay'a göre geliri bulunmayan kişi yoksulluk nafakası yükümlüsü olamaz.⁵

2. Yoksulluk nafakasının miktarı

Nafakanın miktarı tarafların sosyal ve ekonomik durumları göz önüne alınarak belirlenmelidir. Nafaka miktarı belirlenirken, tarafların mali durumları birlikte değerlendirilir. Uygulamada tarafların sosyal ve ekonomik durumuna ilişkin araştırma, taraflar il ve ilçe belediye sınırları içinde oturmakta iseler Cumhuriyet Başsavcılığı kanalı ile Emniyet Müdürlüğüne bağlı polis memurları tarafından, kırsal alanda oturmakta iseler Cumhuriyet Başsavcılığı kanalı ile Jandarma Komutanlığına bağlı jandarmalar tarafından yapılmaktadır. Tarafların sosyal ve ekonomik durumlarının tespitinde tarafların sunmuş oldukları deliller de değerlendirilir. Gerekliğinde resmi ve özel kurum ve kuruluşlara yazı yazılarak sosyal ve ekonomik durumları tespit edilir. Aksi takdirde noksan bir araştırmadan söz edilebilir.⁶

TMK'nın 176. maddesi uyarınca yoksulluk nafakasının toplu veya durumun gereklerine göre irat biçiminde ödenmesine karar verilebilir. Yoksulluk nafakasının toplu ya da irat halinde ödenmesi hâkimin takdirine bırakılmıştır. Ancak hâkim bu takdirini kullanırken tarafların görüşünü almalı ve özellikle toplu ödemeye karar verecekse nafaka borçlusunun ekonomik durumunun toplu ödemeye yeterli olup olmadığını araştırması ve tarafların çıkarlarını göz önünde tutması gerekir. Uygulamada genel olarak ödemelerin aylık olarak yapılmasına karar verilmektedir. Çünkü bu durumda yoksulluk nafakasının her yıl artırılması olanağının bulunması nedeni ile enflasyon karşısında alım gücünün korunması söz konusudur. TMK'nın 176. maddesine göre, hâkim istem halinde irat biçiminde ödenmesine karar verilen yoksulluk nafakasının gelecek yıllarda hangi oranda artırılacağını da karara bağlayabilir.

Bu düzenleme ile ekonomik güçsüzlük içinde bulunan nafaka alacaklısının, her yıl dava açması ve masraf yapması önlenmek istenmiştir. **İstem üzerine yoksulluk nafakası miktarı artırılabilir gibi aynı zamanda azaltılabilir.** Yargıtay'ın yerleşmiş uygulamasına göre;

1 22 Ekim 2019 tarihli Habertürk Gazetesi haberi, <https://www.haberturk.com/yazarlar/yasemin-guneri/2533179-yargitay-as-gari-ucretin-biraz-uzerinde-calisan-kadinin-yoksulluk-nafakasi-kesilemez> (erişim tarihi: 29.07.2024).

2 YHGK, E. 2017/1579, K. 2018/673, T. 4.4.2018.

3 TMK'nın 178'inci maddesi uyarınca; "evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan dava hakları, boşanma hükmünün kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçmekle zamaşımına uğrayacağı" için talep dava sırasında yahut dava sonrasında bir yıl içinde ayrı bir dava açılarak gerçekleştirilmelidir.

4 İzzet Doğan, "Türk Medeni Kanununun Düzenlemelerine Göre Tedbir Yoksulluk ve İştirak Nafakası", MHB, Cilt: 35, Sayı: 1, ss. 59-95.

5 Yargıtay 2. HD.'nin 19.01.1993 tarihli, E. 12860 K.104 sayılı kararı, Yargıtay 2. HD.'nin, 29.03.2000 tarihli, 1928 E., 3827 K. sayılı kararı.

6 Ruhi, Yargıtay İçtihatlarıyla Nafaka Hukuku, s. 50.

nafaka borçlusunun gelirinde ve mal varlığında (elinde olmayan nedenlerle) düşüş olması halinde, ödenmesi çekilemez bir hal alan mevcut nafakanın indirilmesi hatta kaldırılması yoluna gidilebilir.¹

3. Yoksulluk nafakasının süresi

TMK'nın 175. maddesi "irat" şeklinde ödenmesine karar verilen yoksulluk nafakasının süresiz olarak istenebileceğini düzenlemiştir. Mevcut düzenleme 1988 tarihinde eski Medeni Kanun'da yapılan değişiklikle paraleldir.

Yoksulluk nafakasının süresiz olarak istenebilmesinin Anayasa'ya aykırılığı iddia edilmiş, Anayasa Mahkemesi 17.05.2012 tarihli kararında itiraz konusu "süresiz olarak" ibaresinin, nafaka alacaklısının her zaman, ölünceye kadar yoksulluk nafakası alacağı anlamına gelmediğini karar bağlamıştır. Anayasa Mahkemesine göre, kanun koyucunun bu ibareye yer verme amacı, boşanmadan dolayı yoksulluğa düşen eşin diğer eş tarafından, şartları bulunduğu sürece ekonomik yönden desteklenmesi ve asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Bu nedenle, düzenleme Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan sosyal devlet ilkesine aykırı olmadığı gibi, Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesi ile 41. maddesinde düzenlenen ailenin korunması konusuyla da ilgili değildir.²

Anayasa Mahkemesi yoksulluk nafakasının miktarı ve ödeme şekli gibi süresinin de hâkimin takdir yetkisi içinde olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. Bilindiği gibi, TMK'nın 4. maddesine göre: "Kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı nedenleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hâkim hukuka ve hakkaniyete göre karar verir (...) Hâkime takdir hakkı tanınması, kanunun koyacağı ana ve genel esasların zamanın gereklerine, yeni durumlara ve hayat şartlarına göre gelişen ve oluşan ilişkilere kuralları uygulamak imkânının sağlanması demektir. Hayatın gidişine ve akışına hukukun ayak uydurmasına ve adaletin gereği gibi tecelli etmesine yarar."³

Anayasa Mahkemesinin verdiği karara rağmen yoksulluk nafakasının süresi konusunda doktrinde ve uygulamada tartışma sürmektedir. Yargıtay TMK'nın 175. maddesindeki "... süresiz olarak..." ibaresini Anayasa Mahkemesi'nden farklı yorumlayarak yoksulluk nafakasını belirli bir süre ile sınırlama hususunda mahkemelere takdir hakkı tanımamakta süreli yoksulluk nafakasına hükmeden ilk derece mahkemesi kararlarını bozmaktadır.⁴

Doktrindeki hakim görüş de süresiz nafakanın emredici olduğu, mevcut düzenlemede konuyla ilgili olarak hakime herhangi bir takdir yetkisinin tanınmamış olduğu şeklindedir. Bu görüş uyarınca, kanun koyucu nafakanın "süresiz" olmasını açıkça öngördüğüne göre, takdir hakkına sığınarak nafakayı belirli bir süreyle sınırlamak kanuna açık aykırılık oluşturur.⁵ Bununla birlikte, kamuoyunun gündemini uzun süredir meşgul eden yoksulluk nafakasında süre tartışmaları doktrinde de farklılaşmalara neden olmuş, bir görüş yoksulluk nafakasının süresiz ödenmesinin doğru uygulama olduğunu savunurken başka bir görüş ise yoksulluk nafakasının süresinin mutlaka sınırlandırılması gerektiğini savunmaya başlamıştır. Karma nitelikli üçüncü görüşe göre ise, belirli ölçütler ve hakkaniyet kaydı koşuluyla yoksulluk nafakası süresiz de talep edilebilir.⁶

Önceleri TMK'nın 175. maddesi hükmünü Anayasa Mahkemesi'nden farklı yorumlayarak

1 Yargıtay 3. HD'nin 16.12.2003 tarihli, 2003/14060 E., 2003/14386 K. sayılı kararı.

2 Anayasa Mahkemesi Kararı, E. 2011/136, K. 2012/72, T.17.5.2012, Anayasa Mahkemesi aynı konuda Ankara 5. Aile Mahkemesi tarafından yapılan başvuruyu daha önceki kararının üzerinden on yıl geçmediği için 17.06.2015 tarih E. 2015/57, K. 2015/58 sayılı kararı ile reddetmiştir.

3 Seyfullah Edis, "Hukukun Uygulanmasında Yargıca Tanınmış Takdir Yetkisi", AÜHF, Cilt: 30, Sayı: 1, 1973, s. 170.

4 Yargıtay. 2.HD., E. 24486, K. 7036, T. 07.06.2017.

5 Ebru Ceylan, Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları, İstanbul, 2006, s. 116; Mehmet Erdem, Aile Hukuku, Ankara, 2018, s. 204; Meçit Demir, Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası, Ankara, Seçkin, 2018, s.64.

6 Mesut Öcal, Yoksulluk Nafakasının Süresi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018, s. 127.

süre konusunda mahkemelere takdir yetkisi vermeyen Yargıtay da son dönemde irat yerine toplu yoksulluk nafakası şeklinde hükmedilen çok sayıda Bölge Adliye Mahkemesi kararını onamıştır. Yoksulluk nafakası hakkında Yargıtay'da kesinleşen kararlara bakıldığında 2005 yılında sadece bir tane olan toplu yoksulluk nafakası kararlarının 2017 sonrasında arttığı gözlenmektedir.¹ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi tarafından son dönemde verilen önemli bir yoksulluk nafakası kararında ise Daire, nafaka artırımını için açılan davada, davacı talep etmediği halde mahkemece “yıllık enflasyon oranında artış” kararını hukuka aykırı bularak bozmuştur. Dairenin kararında, davacı kadının “yoksulluk ve iştirak nafakasının arttırılması” istemiyle dava açtığı, “nafakalarda yıllık enflasyon oranında artış” talebinde bulunmadığı ifade edilmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 26. maddesi kapsamında hâkimin, tarafların talep sonuçlarıyla bağlı olduğuna işaret edilen kararda, talep dışında bir şeye karar verilemeyeceği kaydedilerek yoksulluk ve iştirak nafakalarına ileriki yıllarda yıllık artış uygulanmasına karar verilmesi usul ve yasaya aykırı bulunmuştur.²

C. Yoksulluk nafakası ile tazminat arasındaki fark

Evlilik ilişkisinin boşanma ile sona ermesinin ardından talebe bağlı olarak ilgili mahkeme yoksulluk nafakası ile maddi ve manevi tazminata hükmedebilmektedir. Tazminata hükmedilebilmesi için yoksulluk nafakasından farklı olarak tazminat yükümlüsünün kusurlu olması gerekmektedir. TMK'nın 174. maddesine göre, boşanma yüzünden mevcut ya da beklenen menfaatleri zarara uğratan ve boşanma nedenleri bakımından kusursuz olan ya da karşı taraftan daha az kusurlu olan taraf, kusurlu olan karşı taraftan boşanma davası ile birlikte ya da ayrı olarak maddi tazminat isteyebilir, kişilik haklarına saldırı söz konusu ise ayrıca manevi tazminat talebinde bulunabilir. **Yoksulluk nafakası maddi ya da manevi tazminattan farklı olarak ahlaki ve sosyal düşüncelere dayanan evlilik sonrası dayanışma ilkesinin bir sonucudur bu nedenle yoksulluk nafakası bakımından yükümlünün daha fazla kusurlu olması gibi bir koşul yoktur.** Kusur bakımından yoksulluk nafakasının içerdiği tek koşul “hiçkimse kendi kusurundan yararlanamaz” ilkesinin bir sonucu olarak daha ağır kusurlu olmamaktır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, bu hususu şu cümleler ile ifade etmektedir: “Yoksulluk nafakası, boşanmadan sonra yoksulluğa düşecek olan tarafı koruma amacına yönelik olduğu içindir ki, boşanmış olan yoksul tarafa verilecek olan yoksulluk nafakası, hiçbir surette diğer tarafa yükletilen bir ceza veya tazminat niteliğinde değildir. Şayet böyle olsaydı, sadece boşanmada kusuru olan eşten istenebilmesi gerekirdi. Oysa ki, ... kusursuz eş dahi yoksulluk nafakası ödemekle yükümlüdür. Yoksulluk nafakası, bir bakıma evlilik birliği devam ettiği sürece söz konusu olan karşılıklı bakım ve geçindirme ödevinin devam ettirilmesi anlamını taşımaktadır.”³

D. Medeni Kanunda Değişiklik Tartışmaları ve Yoksulluk Nafakası Düzenlemesi için Yeni Öneriler

Medeni Kanun'daki yoksulluk nafakası düzenlemesine yönelik değişiklik tartışmaları uzun süredir gündemde olmasına rağmen düzenlemenin içeriğine dair öneriler netlik kazanmamıştır. Basında yer alan kimi haberlerde yoksulluk nafakasının “süresiz” hale getirileceği ifade edilmektedir. Hatta bazı yayın organlarında yoksulluk nafakası yerine Medeni Kanun'daki tüm nafaka türlerini

1 Yargıtay'ın “toplu/toptan yoksulluk nafakası” yönünden verdiği kararlar Kazancı İçtihat Bilgi Bankası arama motorundan incelenmiştir. Bkz. <https://lib.kazanci.com.tr/solr/yargitay/browse?&sort=tarih+desc&q=%22toplu+yoksulluk+nafakası%22&start=0> (02.08.2024)

2 24.11.2023 tarihli Anadolu Ajansı haberi, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/yargitaydan-nafakada-yillik-enflasyon-artisi-karari-na-bozma/3063322> (02.08.2024)

3 YHGK, E. 2010, 2-614, K. 2010/597, T. 10.11.2010.

kapsayacak şekilde nafakanın süresiz hale getirilmek istendiğine ilişkin haberlere rastlanabilmektedir.¹ Ancak mevzuat ve içtihadattan örneklerle açıklanmaya çalışıldığı gibi Türk Hukukunda zaten süresiz nafaka mevcut değildir.

Ekim 2023'te basına AK Parti'nin yaptığı taslak çalışma olarak yansıyan diğer bir öneri nafaka ödeme süresine üst sınır konulması ve evlilik süresine göre nafaka ödenmesidir. Hazırlanan taslakta boşanma davalarına zorunlu arabuluculuk sistemi getirilmesi, nafaka, velayet veya mal rejimi konularındaki davaların ayrı görülmesi, 3 yılın altındaki evliliklerde 5 yıl süre ile nafaka ödenmesi şeklinde kademeli bir sistem getirilmesi gibi düzenlemelerin mevcut olduğu düşünülmektedir.² 2022 yılındaki tartışmalarda 2 yılın altındaki evliliklerde 5 yıl, 2 ile 5 yıl arasında süren evliliklerde 7- 8 yıl, 5 ila 10 yıl arasındaki evliliklerde ise 12 yıl nafaka verilmesi şeklinde nafakada kademelendirmeye gidileceği; bu süreler sona erdikten sonra nafaka alan eşin maddi olumsuzlukları devam ediyorsa "ara süre" uygulaması yapılacağı ve 2-3 yıl süreye nafaka almaya devam edeceği basına yansımıştı.³ Genel itibariyle, düzenleme için yapılan hazırlığın çiftler hangi süreyle evli kalmışlarsa boşanma halinde erkeğin kadına o süre boyunca nafaka ödemesini esas alan bir düzenleme çevresinde ele alındığı anlaşılmakta, bu kademeli düzenlemenin yanı sıra süre bitiminde, ihtiyacın sürmesi halinde nafaka için ek süre öngörülmesi yahut nafakayı devletin ödemesi tartışılmaktadır.⁴ Ancak taslak ya da hazırlık çalışması olarak aktarılan bu düzenleme önerilerinde ciddi belirsizlikler söz konusudur. Kademe aralıkları, süre bitiminde nafakanın devam edip etmeyeceği ve yükümlülüğün devlete geçip geçmeyeceği tam olarak belirlenmediği gibi, evlilik süresine göre kademelendirilmek istenen nafakanın yoksulluk nafakasından ibaret olup olmadığı bilinmemektedir.

Daha önce bahsi geçen Avrupa Birliği ve Türkiye Adalet Akademisinin "Aile Mahkemelerinin Etkinliğinin Arttırılması: Aile Üyelerinin Haklarının Daha İyi Korunması Ortak Projesi"nde hazırlanan raporlardan biri olan Tavsiye Raporu'nda ise yoksulluk nafakasına hükmedilmesinde kusur ilkesinin kaldırılması ve tek tip yoksulluk nafakası öngörülmesi önerilmiştir. Rapora göre, kendisine katkı sağlanmasını talep eden tarafın ciddi şekilde kusurlu olması durumunda, mevzuata göre sağlanacak katkı reddedilebilir veya miktarı azaltılabilir. Tavsiye raporundaki bu öneriler Eski Eşler Arasındaki Boşanma ve Nafakayla İlgili Konulara İlişkin Avrupa Aile Hukuku İlkeleri'ne dayandırılmıştır.⁵

Avrupa Aile Hukuku Komisyonunun 2004 yılında yayınladığı bu ilkelere göre, boşanma sonrası kural her eşin kendi geçimini sağlaması olsa da ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağı olmayan eş bu talebi karşılayabilecek eşten düzenli aralıklarla veya toplu olarak yoksulluk nafakası talep edebilir. Talebe ilişkin karar belirlenirken eşlerin çalışma durumu, yaşları, sağlık durumları; çocukların bakımı, evlilik sırasında görev paylaşımı; evlilik ve ilişki süresi ile evlilik sırasında yaşam standartları dikkate alınmalıdır. Hükmedilen nafaka nedeniyle daha sonra zorluk yaşanması durumunda, alacaklı eşin davranışları yahut ödemede yaşanan zorluk nedeniyle nafaka yükümlüsü nafakayı ödemeyi reddedebilir, sınırlandırabilir veya sonlandırabilir (ilke 2:3-2:5). Ayrıca bu ilkeler çerçevesinde sınırlı bir süre için nafaka sağlanması gerektiği, ancak istisnai durumlarda bunun süre sınırlaması olmadan da yapılabileceği belirtilmiştir (ilke 2:8).⁶

Avrupa Aile Hukuku Komisyonu ilkeleri aslında Türkiye'deki mevcut yoksulluk nafakası düzenle-

1 19 Şubat 2024 tarihli "Hukukçular nafakanın süresiz değil adil olması gerektiğine dikkat çekiyorlar! CHP süresiz nafaka zulfünde ısrarcı" başlıklı Yeni Akit haberi, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/hukukcular-nafakanin-suresiz-degil-adil-olmasi-gerektigine-dikkat-cekiyorlar-chp-suresiz-nafaka-zulfunde-ısrarci-1830999.html> (erişim tarihi: 29.07.2024)

2 9 Ekim 2023 tarihli "Kademeli nafaka hükümet gündeminde" başlıklı Türkiye gazetesi haberi, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/kademeli-nafaka-hukumet-gundeminde-995865> (erişim tarihi: 29.07.2024)

3 19 Şubat 2022 tarihli "Yeni nafaka düzenlemesi: Tasarıda neler var, kadın örgütlerinin tepkileri neler?" başlıklı Euronews haberi, <https://tr.euronews.com/2022/02/19/yeni-nafaka-duzenlemesi-tasar-da-neler-var-kad-n-orgutlerinin-tepkileri-neler> (erişim tarihi: 29.07.2024)

4 25 Aralık 2021 tarihli "Boşanan kadının "nafaka hakkı" yeniden hedefte" başlıklı Bianet haberi, <https://bianet.org/haber/bosanan-kadinin-nafaka-hakki-yeniden-hedefte-255315> (erişim tarihi: 29.07.2024)

5 Nadia Rusinova, Cansu Kaya Kızılırmak, Nil Karabağ Bulut, Tavsiye Raporu: İkincil Örselenmeyi Önlemek için Türkiye'de Boşanma Prosedürlerinin İyileştirilmesi", s. 52-53, Bu rapor için bkz. <https://rm.coe.int/tavsiye-raporu/1680ac0183> (erişim tarihi: 27.07.2024)

6 Bu ilkeler hukukun bağlayıcılığı olmayan bir model teşkil etse de boşanma kanunlarını reforme etmek isteyen Avrupa ülkelerinin yasama organları için tavsiye niteliği taşır. Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses, 2004, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-English.pdf> (erişim tarihi: 29.07.2024)

mesi ile çelişir nitelikte değildir. Daha önce de açıklanmaya çalışıldığı gibi, TMK'nın 176. maddesi uyarınca boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilmektedir. Yoksulluk nafakası belirlenirken yargı organı tarafından sosyo-ekonomik inceleme yapılmakta ve yoksulluk nafakasının toplu veya durumun gereklerine göre irat biçiminde ödenmesine karar verilebilmektedir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 18 Ekim 2023 tarihinde verdiği güncel bir kararda, boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebileceği ve nafaka yükümlüsünün kusurunun aranmayacağı belirtildikten sonra yoksulluk nafakasının toplu veya durumun gereklerine göre irat biçiminde ödenmesine karar verilebileceği vurgulanmıştır. Hatta 2. Hukuk Dairesi, Bölge Adliye Mahkemesinin kararını "hâkimin takdir yetkisi kapsamında yoksulluk nafakası yönünden bir defaya mahsus olmak üzere 'toptan ödeme' yönünde bir karar verilip verilemeyeceği hususu değerlendirilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması" nedeniyle bozmuştur.¹ Yüksek mahkemenin verdiği bu karar sonrasında irat olarak yoksulluk nafakasına hükmedilmesine daha sık rastlanacağı açıktır. Daha önce de anılan Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin enflasyon oranında artış konusunda verdiği güncel karar da yargı organlarının sosyolojik verilerden haberdar olmadığını ve mevzuatı amaçsal değil söze bağlı olarak yorumladığını göstermiştir. Söz konusu kararda Daire, davacı kadının yoksulluk ve iştirak nafakasının arttırılması için dava açtığını ancak nafakalarda yıllık enflasyon oranında artış talebinde bulunmadığını gerekçe göstererek istinafta kesinleşen ve enflasyon oranında yıllık artış öngören ilk derece mahkemesinin kararını kanun yararına bozmuştur.² Değişen içtihatlar ne yazık ki toplumsal taleplerden çok siyasi tartışmaların yargı kararları üzerinde etkili olmaya başladığının bir göstergesidir.

Mevzuat ve içtihadın yoksulluk nafakası düzenlemesi konusunda öngördüklerinin mevcut tartışmalarda öne sürülen iddialardan ne kadar farklı olduğu düşünüldüğünde yoksulluk nafakasının hala Medeni Kanun'da değişiklik önerileri içinde yer alması son derece şaşırtıcıdır.

Diğer yandan bazı akademik çalışmalarda yoksulluk nafakası yerine boşanma tazminatı düzenlenmesi önerisi de getirilmektedir. Örneğin, Hüseyin Hatemi'ye göre sadece süresiz nafakanın kanundan kaldırılması yeterli değildir. Hatemi'ye göre, "... edinilmiş mallara katılma payı, ... maddi ve manevi tazminat talebi ve nafaka talebi kaldırılmalı, kadın eşin de erkek eşten tek bir boşanma tazminatı isteyebilmesi kuralı getirilmelidir."³ Mevzuat ve içtihadı göz ardı eden ve gündemdeki tartışmanın heyecanına kapılarak sosyolojik veriler dikkate almaksızın yoksulluk nafakası yerine tazminat önerisinde bulunanlar, "çağdaş hukuk sistemlerinde ön plana çıkan clean break ilkesiyle" savundukları boşanma tazminatının irat olarak hükmedilen yoksulluk nafakasından farkını açıklayamamaktadır. Üstelik söz konusu boşanma tazminatı önerisi, kusursuz sorumluluğa ilişkin teorik bir tartışma yapılmaksızın boşanma sebepleri ve boşanmanın mali sonuçları bakımından kusur ilkesinin terk edilmesi önerisiyle birlikte ileri sürülmektedir.⁴

1 Yargıtay 2.HD., E. 1908, K. 4844, T. 18.10.2023.

2 Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin Kararı basına yansımıştır. 24 Kasım 2023 tarihli "Yargıtay 'nafakada yıllık enflasyon artışı' kararını 'kanun yararına' bozdu" başlıklı Diken haberi için bkz. <https://www.diken.com.tr/yargitay-nafakada-yillik-enflasyon-artisini-hukuka-aykiri-buldu/> (erişim tarihi: 29.07.2024)

3 Hüseyin Hatemi, Aile Hukuku, On İki Levha Yayınları, 2021, s.140.

4 Verilere dayanmaksızın "süresiz nafakanın" toplumsal bir sorun olduğunu iddia ederek yoksulluk nafakası yerine "boşanma tazminatı" öneren benzeri bir güncel makale için bkz. Seda Baş, Nisa Özcan, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı", ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (2022/1), s. 328-383.

IV.

Güncel İstatistikler
ve Araştırma Verileri

A. Toplumsal cinsiyet tartışması açısından genel istatistik veriler

Dünyada cinsiyet eşitliğine ilişkin en çok öne çıkan veri Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından yıllık olarak yayınlanan global cinsiyet eşitliği raporudur. Son olarak 2024 yılı Haziran ayında yayınlanan rapora göre, Türkiye dünya üzerindeki 146 ülke arasında toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından 127. sırada yer almaktadır. Raporda, Avrupa ülkeleri arasında cinsiyet eşitsizliğinin en fazla olduğu ülke olduğunun altı çizilmiştir. 2024 verilerine göre Türkiye “Kadınların ekonomik katılımı ve fırsat eşitliği” konusunda 133’üncü, eğitimde 90’nıncı, sağlıkta 98’inci ve politik katılımında 114’üncü sıradadır. Boşanma komisyonunda yoksulluk nafakası düzenlemeleri ve uygulamaları örnek olarak incelenen ülkelerin aynı rapordaki değerlendirmelerine bakıldığında ise bu ülkelerin Türkiye’ye kıyasla listenin çok üst sıralarında oldukları görülmektedir. Raporda örnek olarak incelenen ülkelerin genel sıralamalarına bakıldığında ABD 43’üncü, Almanya 7’inci, Belçika 12’inci, Fransa 22’inci, Hollanda 28’inci, İngiltere 14’üncü ve İsviçre 20’inci sıradadır.¹ Örneğin, bu ülkelerde kadınların kendi banka hesaplarına sahip olma oranı yüzde 96.8 ve üzeriyken Türkiye’de kadınların sadece yüzde 61.7’sinin kendileri adına banka hesabı vardır.²

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2023 yılında açıkladığı veriler de bu vahim tabloyu destekler niteliktedir. İstatistiklere göre, kadınlar nüfusun yüzde 49,9’unu oluşturmalarına rağmen kadınların işgücü ve istihdama katılım oranı erkeklerin yarısından azdır. TÜİK tarafından açıklanan, son işgücü istatistiklerine göre, Türkiye’de Ekim 2023’te 15 yaş üstü erkeklerin yüzde 65,8’i istihdam edilirken, kadınlarda bu oran yüzde 31,6 düzeyinde kalmaktadır. Verilere göre, Türkiye’de kadınların eğitim düzeyleri yükseldikçe istihdama katılım oranları artmakla birlikte, mevcut eğitim düzeyi ne olursa olsun erkeklerin istihdam edilme oranları kadınlarınkinden daha yüksektir. İşgücüne katılım oranında da erkekler ve kadınlar arasında önemli bir fark mevcuttur. 15 yaş üstü erkeklerin yüzde 70,8’i işgücüne katılım gösterirken bu oran kadınlar bakımından sadece yüzde 35,7’dir.³ Eğitim alanında da benzer bir fark vardır. 2022 yılında açıklanan verilere göre Türkiye’de, 25 ve daha yukarı yaşta olan ve en az bir eğitim düzeyini tamamlayanların toplam nüfus içindeki oranı yüzde 91,1 iken bu oran erkeklerde yüzde 97,1 kadınlarda ise yüzde 87,3’tür. Yine 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma yazma bilmeyen kişilerin toplam nüfus içindeki oranı yüzde 3,5 iken bu oranın büyük bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır.⁴

Aşağıda yer alan Tablo 2’de güncel Türkiye verilerininin 2019 tarihli Yoksulluk Nafakası Raporunun yayınlandığı tarihteki veriler ile kıyaslamasına yer verilmiştir. Görüleceği gibi geçen beş yıllık süreye rağmen istihdam, işgücü ve eğitim alanlarında kısmi bir iyileşmeden söz edilebilirse de cinsiyet eşitsizliğinde ne yazık ki bir gerileme yoktur.

1 Kadın Dayanışma Vakfı Yoksulluk Nafakası Raporunun ilk yayınlandığı tarih olan 2019 yılında Dünya Ekonomik Forumunun 2018 yılı verileri kullanılmıştır. Bu verilere göre, 2018 yılında Türkiye 130. Sırada yer almaktadır. Bu veri ilk bakışta geçen 5 yıl içinde Türkiye’nin cinsiyet eşitliği sıralamasında bir sıra ilerlediğini düşündürse de 2023 yılında sıralamada yer alan ülke sayısı 149’dan 146’ya inmiştir. Sıralama Türkiye’nin gerisindeki ülke sayısı yine 19’dur. 2024 yılı verilerine göre, sıralamada Türkiye’nin gerisinde kalan ülkeler sırasıyla, Fiji, Hindistan, Katar, Kuveyt, Maldivler, Lübnan, Benin, Mısır, Umman, Fas, Nijer, Cezayir, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Mali, Gine, İran, Çad, Pakistan ve Sudan’dır. Bkz. WEF 2024 Global Gender Gap Report (Küresel Cinsiyet Eşitliği Raporu) https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2024.pdf (erişim tarihi: 13.08.2024)

2 Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) Toplumsal Cinsiyet, Kurumlar ve Kalkınma Veritabanı 2023 verileri, bkz. <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=GIDDB2023> (erişim tarihi: 13.08.2024)

3 11 Aralık 2023 tarihinde yayınlanan TÜİK verileri bkz. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Ekim-2023-49377>

4 6 Mart 2023 tarihinde yayınlanan TÜİK verileri bkz. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668> (erişim tarihi: 05.08.2024).

	Toplam		Kadın		Erkek	
	2018	2023	2018	2023	2018	2023
İstihdam oranı (+15)	%47,1	%48,5	%28,9	%31,6	%65,6	%65,8
İşgücüne katılım oranı (+15)	%52,8	%53,1	%36,3	%35,7	%72,2	%70,8
Eğitim oranı (+25)	%89,5	%91,1	%83,6	%87,3	%95,5	%97,1
Okuma yazma bilmeme oranı(+25)	%4,8	%3,5	%8	%6,1	%1,5	%1

Tablo 2 – 2018 ve 2023 kıyaslaması (TÜİK Verileri)

TÜİK tarafından henüz güncellenmeyen 2014-2015 dönemi Zaman Kullanım Araştırması da Türkiye'deki cinsiyet eşitsizliğinin bir başka yüzünü ortaya koymaktadır. Araştırmada çalışma durumuna göre kişilerin zaman kullanımı incelendiğinde; çalışan kadınların hane halkı ve aile bakımına günde ortalama 3 saat 31 dakika, çalışan erkeklerin ise hane halkı ve aile bakımına 46 dakika ayırdığı saptanmıştır.¹ TÜİK tarafından yapılan 2021 tarihli Aile Yapısı Araştırması da kadın ve erkek arasındaki ev içi emek farkının artarak devam ettiğini göstermektedir. Aile yapısı araştırması sonuçlarına göre hanedeki ev işlerini genellikle kadınların üstlendiği görülmektedir. Kadınlar en fazla yüzde 94,4 ile çocuk bakımı, yüzde 85,6 ile çamaşır ve bulaşık yıkama (makinelerle bile olsa), yüzde 85,4 ile yemek yapma ve evin günlük toplanması ve temizlenmesi işlerini üstlenirken erkekler sadece yüzde 65,2 ile küçük bakım, onarım, tamir işlerini kadınlardan daha fazla üstlenmiştir.²

2019 yılında Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası tarafından yapılan araştırmaya göre Türkiye'de kadınlar kültürel olarak ücretsiz bakım işlerinin sorumluluğunu almaya yönlendirilmektedir. Çocuk sahibi olan kadınların işgücüne katılım oranları yüzde 20'lere düşmektedir. Kadınların çoğu ücretin az olduğu ve sosyal güvenliğin mevcut olmadığı enformel sektörde yer almaktadır. Çalışan erkeklerin enformel sektördeki oranı yüzde 28 iken kadınların oranı yüzde 46'dır.³ 2022 yılında kadınların Türkiye'deki finansal katılımı konusunda yapılan araştırma ise pandemi sonrası kadınların işgücüne katılımının düştüğünü, ev içi bakım yüklerinin arttığını göstermektedir.⁴

Sosyal Güvenlik Kurumunun son yayınlanan verileri 2022 tarihlidir. Bu verilere göre Türkiye'de sosyal güvenlik kapsamında olan kişilerin nüfusa oranı yüzde 89'dur. Sosyal güvenlikten yararlanabilen kişilerin de büyük çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. Örneğin, yaklaşık 24 milyon zorunlu sigortalının sadece 8 milyon iki yüz bin kadından geri kalanı ise erkeklerden oluşmaktadır.⁵ Sigortalı olarak çalışan kadınların sayısı ise 5 milyon civarındadır. Kadın çalışanların payının en yüksek olduğu sektörler ise bakım emeği ile ilişkili sektörlerdir. Ev hizmetlerinde 10 günden fazla çalışanların yüzde 92,8'i ve ev içi çalışanların yüzde 88'i kadınlardan oluşmaktadır. Ev işleri dışında sosyal hizmetler, eğitim, yatılı bakım faaliyetleri ve insan sağlığı hizmetleri sektörlerinde de kadın çalışanların ağırlıkta olduğu görülmektedir; dolayısıyla, bu sektörlerdeki gelişmeler kadın istihdamında önem arz etmektedir. Öte yandan, kadın çalışanların yüzde 40'ından fazlası perakende ticaret, sağlık eğitim, giyim eşyası imalatı ile yiyecek içecek hizmetlerinde istihdam edilmektedir. Kadınların kayıt dışı sektörlerde çalışma oranı ise erkeklere göre fazladır.⁶

1 4 Aralık 2015 tarihinde yayınlanan TÜİK verileri bkz. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18627> (erişim tarihi: 05.08.2024).

2 6 Mart 2023 tarihinde yayınlanan TÜİK verileri bkz. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668> (erişim tarihi: 05.08.2024).

3 Roger Kelly, Ali Sökmen, Turkey's Diagnostic, European Bank, Nisan 2019, s. 23.

4 Data2x, Gender Data Diagnostic of Turkey, Nisan 2022, s. 15. Kadınların finansal katılımı konusunda ayrıntılı veriler için bkz. <https://data2x.org/wp-content/uploads/2022/04/DataDiagnostics-Turkey.pdf> (erişim tarihi: 05.08.2024).

5 SGK 2022 istatistik yılı için bkz. <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> (erişim tarihi: 05.08.2024).

6 Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, İstihdam İzleme Bülteni, Şubat 2022; https://www.tepav.org.tr/upload/mce/2022/bultenler/istihdam/tepav_istihdam_izleme_bulteni_02_2022.pdf (erişim tarihi: 05.08.2024).

Daha öncede belirtildiği gibi Yargıtay asgari ücret sahibi olmanın dahi yoksulluk nafakasına hak kazanmaya engel olmadığı görüşündedir. Türkiye’de yaşanan ekonomik kriz ve 2021’den beri süren enflasyonist ortam yoksulluğu tırmandırmaktadır.¹ Gerçekten de 2024 yılı Ağustos ayı itibariyle net asgari ücret tutarı **17.002 TL** iken son yayınlanan araştırmalarına göre dört kişilik bir ailenin sadece sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken aylık gıda harcaması tutarı yani açlık sınırı Ağustos ayında **19.271 TL**’dir. Gıda harcamasına giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt) ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer aylık harcamalar eklendiğinde ulaşılan toplam tutar ise yoksulluk sınırı olarak adlandırılmaktadır. Son verilere göre yoksulluk sınırı ise **62.772 TL**’dir. Bekar bir çalışanın yaşam maliyeti ise **24.962 TL** olarak hesaplanmaktadır.² Kadınların büyük bölümünün eğitim düzeyi düşük olduğu ve işgücü içinde yer alamadığı hatta sosyal güvenlik kapsamında dahi olmadığı düşünüldüğünde, ağırlaşan ekonomik şartlardan en çok etkilenen gruplardan biri kadınlardır. Kadınlar bu süreçte önce ekonomik şiddete sonra da psikolojik ve fiziksel şiddete giderek daha açık hale gelmektedir.

Gerçekten de Türkiye’de toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, özellikle İstanbul Sözleşmesinden çekilme sürecinin ardından günden güne artmaktadır. Ancak Türkiye’de toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusunda resmi verilere ulaşmak mümkün değildir. İstanbul Sözleşmesi kapsamında zorunlu tutulmasına rağmen³ ne Sözleşmeye taraf olunan dönemde ne de Sözleşmeden çekilme ilanından sonra ilgili devlet birimleri ve yetkilileri gerekli verileri toplayıp paylaşmamıştır. Bağımsız kadın örgütlerinin ve basın kuruluşlarının ortaya koyduğu rakamlar ise toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin boyutlarını ortaya sermektedir. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun kamuya açık kaynaklardan derlediği istatistiklere göre, Türkiye’de toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kadın cinayetleri hız kesmeden artmaya devam etmektedir. 2023 yılında en az 315 kadın erkek şiddeti sonucu öldürülürken 248 şüpheli kadın ölümü gerçekleşmiştir. Kadın cinayeti sonucu öldürülen kadınların yüzde 65’i en güvenli olmaları gereken yer olarak kabul edilen evlerinde öldürülmüştür. Kadınların yüzde 41’i evli olduğu erkek tarafından öldürülürken eşleri tarafından öldürülen kadınlardan 30’unun boşanma aşamasında olduğu bilinmektedir.⁴ Platformun 2024 Temmuz’unda yayınladığı verilere göre 2024’ün ilk altı ayında Türkiye’de en az 205 kadın öldürülmüş, 117 de şüpheli kadın ölümü gerçekleşmiştir. Bu cinayetlerin yüzde 57’si kadınların evlerinde gerçekleştirilmiş ve yüzde 95’i eski ya da mevcut eşleri, partnerleri veya akrabaları tarafından öldürülmüştür.⁵ Bağımsız İletişim Ağı’nın (Bianet) Türkiye’deki yerel, ulusal ve internet basınına yansıyan haberlerden derlediği güncel verilere göre ise 2023’te erkeklerin öldürdüğü kadın sayısı en az 333, çocuk sayısı 28’dir. 2023’de aralarında transların da olduğu en az 270 kadının ölümü basına “şüpheli” olarak yansımıştır. Basına yansıyan bilgilere göre erkekler, en az 46 kadını, “koruma”, “uzaklaştırma” kararı ve “talebine” rağmen öldürmüştür. Yine Bianet verilerine göre, 2023 yılında erkekler en az 18 kadına tecavüz etmiş, 371 kadını seks işçiliğine zorlamış, 355 kadını taciz, 123 çocuğu ise istismar etmiş ve 745 kadını yaralamışlardır.⁶ Bianet’in yayınladığı son verilere göre ise 2024’ün ilk altı ayında erkekler en az 193 kadını öldürmüştür, 35 kadını taciz etmiş, 78 çocuğa istismarda bulunmuş, 274 kadına şiddet uygulamış, 8 kadına tecavüz etmiştir.

1 TÜİK verilerine göre Ocak 2024’te son 20 yılın en yüksek Ocak ayı tüketici enflasyonuna ulaşılmıştır. 2005’te yüzde 9,24 olan yıllık enflasyon oranı 2024’te yüzde 64,86 ulaşmış durumdadır. Bkz. 5 Şubat 2024 tarihli sendika.org haberi, <https://sendika.org/2024/02/son-21-yilin-en-yukse-ocak-ayi-enflasyonu-yuzde-6486-700300>

2 Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun (Türk-İş) yaptığı Ocak 2024 Açlık ve Yoksulluk Sınırı İstatistikleri, <https://www.turkis.org.tr/turk-is-agustos-2024-aclik-ve-yoksulluk-siniri/> (erişim tarihi: 04.09.2024).

3 Türkiye tarafından imzalan İstanbul Sözleşmesinin 11. maddesindeki açık düzenlemeye rağmen Türkiye sözleşmenin yürürlüğe girdiği 2014 yılından beri toplumsal cinsiyete dayalı şiddet verilerini sistematik şekilde toplayarak düzenli aralıklarla paylaşmaya başlamıştır. Sözleşmenin denetim organı olan GREVIO’nun 15 Ekim 2018’de yayınlanan Türkiye Raporu, s. 28-29. Bkz. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/3825/grevio-rapor-turkce-5bd99d7dbb799.pdf> (erişim tarihi: 05.08.2024).

4 Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2023 Yıllık Veri Raporu, <https://kadincinayetleriniDurduracagiz.net/veriler/3088/2023-yillik-veri-raporu#:~:text=2023%20Yıllık%20Veri%20Raporu&text=2023%20Yılında%20Erkekler%20Tarafından%20315.Kadın%20Şüpheli%20Şekilde%20Ölü%20Bulundu.&text=Kadın%20Cinayetlerini%20Durduracagiz%20Platformu%20olarak.cinayeti%20verisini%20kayıtlı%20altına%20alıyoruz> (erişim tarihi: 05.08.2024).

5 Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2024 Yılı İlk Altı Ay Raporu, <https://kadincinayetleriniDurduracagiz.net/veriler/3113/2024-yilinin-ilk-6-ayinda-erkekler-tarafından-205-kadın-öldürüldü-117-kadın-süpheli-sekilde-olu-bulundu#:~:text=Şüpheli%20ölümlerin%20aydınlatılması%20için%20çalışmaya.Mücadelemiz%20durmayacak%2C%20kadın%20cinayetlerini%20durduracagiz.&text=2024'ün%20ilk%20altı%20ayında.şüpheli%20ölümlerin%20neredeyse%20hiçbiri%20aydınlatılmadı> (erişim tarihi: 05.08.2024).

6 Bianet 2023 Erkek Şiddeti Çetelesi, <https://bianet.org/haber/erkekler-2023te-en-az-333-kadını-öldürdü-290675> (erişim tarihi: 05.08.2024).

Ayrıca 2024'ün ilk altı ayında erkekler en az 199 kadını seks işçiliğine zorlamıştır. Bu süre içinde 149 kadının ölümü basına “şüpheli” olarak yansırken, erkekler, en az 21 çocuğu öldürmüştür.¹

B. Türkiye’de boşanma oranları ve adli istatistikler

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü’nün (OECD) 21 Haziran 2024’de yayınladığı aile veritabanı istatistiklerine göre evlenme ve boşanma oranları ülkeler arasında ciddi ölçüde farklılaşmakla birlikte son on yılda dünyada evlenme oranları düşüş, boşanma oranları ise artış eğilimindedir.² Avrupa İstatistik Kurumu (Eurostat) 2022 verilerine göre, Türkiye, 2010-2021 yılları arasında Avrupa Birliği’ne üye ve aday ülkeler arasında evlilik oranlarında en yüksek Avrupa ülkelerinden biridir.³ Türkiye’deki 2023 yılı evlilik ve boşanma oranlarına bakıldığında kaba evlenme hızının binde 6,63 kaba boşanma hızının ise binde 2.1 olduğu görülmektedir. Boşanma verilerinin yıllar içindeki değişimi incelendiğinde, 2005’te binde 1,33 olan kaba boşanma hızının 2014’te ise binde 1,7’ye yükseldiği ancak 2016 yılının ardından binde 1,6’ya gerilerken 2022’de binde 2,15’e kadar çıktığı 2023’te ise düşme eğilimine girerek binde 2,01’e gerilediği görülmektedir. Türkiye’de evliliklerin süresi ile boşanma oranları arasındaki ilişkinin de öne sürüldüğünden oldukça farklı olduğu göze çarpmaktadır. TÜİK’in 2023 verilerine göre, boşanmaların yüzde 30,4’ü evliliğin ilk beş yılında söz konusu olurken yüzde 21, 7’si ise evliliğin ilk 6-10 yılı içinde gerçekleşmektedir. Yoksulluk nafakası bakımından sıkça dillendirilen bir yıldan az süreli evliliklerde boşanmalar toplam boşanma sayısının sadece yüzde 3’ünü oluşturmaktadır.⁴

Yoksulluk nafakası raporunun ilk yayınlandığı yıl kullanılan 2018 verilerine göre yaklaşık 143 bin olan boşanma sayısı 2023 yılında yaklaşık 172 bine yükselmiştir. Aradan geçen beş yıl içinde kısa süreli evliliklerde boşanma azalırken, on sene ve üzeri evliliklerde boşanmalar artmıştır. 2018 ve 2023 boşanma verilerinin evlilik sürelerine göre oranına Tablo 3’te yer verilmiştir⁵

Evlilik Süresi	2018	2023
1 yıldan az	%3	%3
1-5	%34,6	%30,4
6-10	%20,4	%21,7
11-15	%15	%15,8
16-20	%11,2	%12,4
21-25	%7,4	%7,7
26+	%8,3	%9
Bilinmeyen	%0,1	%0,1

Tablo 3 (TÜİK 2018 ve 2023 verileri)

Diğer yandan TÜİK’in son verilerine göre 2022 ile 2023 yılları arasında boşanma oranlarında ciddi bir düşüş olduğu kaba boşanma hızının bir sene içinde yüzde 2,15’ten yüzde 2,02’ye düştüğü gözlenmektedir. 2022’de 182.437 olan boşanma rakamı 2023’te 177.881’e inmiştir. Bu hızlı düşüş eğilimi OECD verileri ile örtüşmekte ve Türkiye’de boşanmaların sürekli yükselme trendi içinde olduğu iddiasını yanlılamaktadır. Bununla birlikte, 2023 TÜİK Evlenme ve Boşanma ista-

1 Bianet 2024 Haziran Erkek Şiddeti Çetelesi, <https://bianet.org/haber/erkekler-haziranda-34-kadini-oldurdu-297005> (erişim tarihi: 05.08.2024).

2 OECD Aile Veritabanı, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/data/datasets/family-database/sf_3_1_marriage_and_divorce_rates.pdf (erişim tarihi: 05.08.2024).

3 Eurostat 2022 evlilik verileri, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics

4 Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 22 Şubat 2024, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Boşanma-İstatistikleri-2023-53707#:~:text=Evlenen%20çiftlerin%20sayısı%202022%20yılında,binde%206%2C63%20olarak%20gerçekleşti.&text=Boşanan%20çiftlerin%20sayısı%202022%20yılında%20171%20bin%20881%20oldu> (erişim tarihi: 08.08.2024).

5 TÜİK Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <http://tuik.gov.tr>

tistiklerinde evliliklerde ilk evlenme yaşı ortalamasının arttığı ve boşanmalardan 172 bine yakın çocuğun etkilendiği vurgulanmıştır. Ancak aynı istatistikler 2023 yılında evlenen 16-17 yaş çocukların sayısının 11 bini bulunduğunu da göstermektedir. Ne yazık ki bu rakama rağmen çocuk yaşta evlilikler yerine boşanmalar sorun olarak görülmeye devam etmektedir.¹

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) Türkiye’de boşanma nedenlerine ilişkin ipuçları içermektedir. 2011 yılında yapılan TAYA çalışmasında en az bir kere boşanmış olan bireylere boşanma nedenleri sorulmuştur. Yanıtlar temelde yaş grupları ve öğrenim düzeyine göre farklılaşmakla birlikte en yüksek oranda dile getirilen boşanma sebebi “sorumsuz ve ilgisiz davranma” olmuştur. Ancak kadınlar ve erkekler açısından boşanma nedenlerinin sıralaması farklılaşmaktadır. Kadınlar yüksek oranda “dayak ve kötü muamele”ye değinirken erkekler “eşlerin ailelerine saygısız davranması”nı boşanma nedeni olarak göstermektedir.² Araştırma 2021 yılında yenilenmiş, bu araştırmada da sorumsuz ve ilgisiz davranma en fazla dile getirilen boşanma nedeni olmuş, dayak ve kötü muamele kadınlar tarafından boşanma nedeni olarak dillendirilmeye devam ederken erkekler yine eşlerin ailelerine saygısız davranmasını ve aile büyüklerinin evliliğe karışmasını boşanma nedeni olarak göstermiştir. 2021 araştırmasında 2011 araştırmasından farklı olarak “evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama”nın yanı sıra “ailenin ekonomik durumunun bozulması” boşanma nedenleri arasında eklenmiştir. TAYA çalışmasının boşanmalar bakımından önemsenmesi gereken bir başka bulgusu Türkiye’de evliliğin gerçekleşmesinde görücü usulü olarak bilinen uygulamanın fazlalığıdır. Araştırmaya göre 2011 yılında evliliklerin yüzde 51’i bu usulle gerçekleşmiş, 2021 ‘de ise bu oran şaşırtıcı şekilde artarak yüzde 56,8’e ulaşmıştır. Bu durum, evliliklerin yarısından fazlasının eşlerinin aile kurmadan önce birbirini yeterince tanımadığını ortaya koymaktadır.³

2022 yılında yayınlanan Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması’na göre ise şiddetin boşanma için yeterli sebep olduğunu düşünen kişilerin oranı her sene artış göstermektedir. Bu oran cinsiyete göre incelendiğinde ise şiddeti boşanma için yeterli gören kadınların oranı yüzde 79 iken erkeklerde bu oran yüzde 69’dur. Araştırma da ayrıca eğitim seviyesi arttıkça hem kadınlarda hem erkeklerde şiddetin normalleştirilme oranının azaldığı ve daha genç yaşta insanın evli kişilerin hiçbir şart altında boşanmaması gerektiği düşüncesine desteğin azaldığı gözlemlenmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların yüzde 68’i kadınların Türkiye’de yaşadığı en büyük problemin şiddet olduğunu belirtmiş, yüzde 87 oranında katılımcı ise devletin kadınlara yönelik şiddeti önlemek konusunda yeterli önlemi almadığı görüşünü dile getirmiştir.⁴

Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan son adli istatistikler ise 2020-2021 yıllarına aittir. Bu istatistikler incelendiğinde açılan hukuk davalarının sadece yüzde 11’i boşanma davalarıdır. 2018 yılından beri bu oranda bir değişim söz konusu değildir.⁵ Buna rağmen, mahkemelerdeki iş yükünün azaltılması için aile arabuluculuğu tartışmaları sürmektedir. 2021 yılı adli istatistiklerine göre boşanma davalarının çok büyük bir çoğunluğu “evlilik birliğinin temelinden sarsılması” gerekçesi ile açılmıştır. Adli istatistiklerde göze çarpan bir başka husus diğer boşanma nedenlerinden farklı şekilde TMK’nın 166. maddesinde düzenlenen “evlilik birliğinin temelinden sarsılması” ve 162.

1 Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 22 Şubat 2024, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Boşanma-İstatistikleri-2023-53707#:~:text=Evlenen%20çiftlerin%20sayısı%202022%20yılında,binde%206%2C63%20olarak%20gerçekleşti.&text=Boşanan%20çiftlerin%20sayısı%202022%20yılında,yılında%20171%20bin%20881%20oldu> (erişim tarihi: 08.08.2024).

2 Türkiye Aile Yapısı Araştırması, TAYA 2011, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, s. 99-100, bkz <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/indirilebilir-yayinlar/65-aile-yapisi-arastirmasi-2011.pdf> ; 2014 yılı Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırmasına (TBNA 2014) göre de erkekler için ilk sıradaki boşanma nedeni “yakın çevre” iken kadınlar için boşanma nedenlerinin başında “şiddet” gelmektedir. Bu araştırmaya göre, şiddet kadınların en çok belirttiği boşanma gerekçesidir. Araştırma kapsamında görüşülen kadınların yarısı evliliklerinin sona ermesindeki gerekçelerden birini şiddet olarak tanımlamıştır. Çocuk sahibi olan bireylerde de şiddet nedeniyle boşanma çocuksuz bireylere kıyasla daha yaygındır. TBNA 2014, s. 76 ve 81-82. (erişim tarihi: 08.08.2024).

3 Türkiye Aile Yapısı Araştırması, TAYA 2021, 1 Nisan 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Türkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813> (erişim tarihi: 08.08.2024).

4 Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması 2022, Kadir Has Üniversitesi, <https://gender.khas.edu.tr/sites/gender.khas.edu.tr/files/inline-files/TTCKAA2022-5.pdf> (erişim tarihi: 08.08.2024).

5 Adli İstatistikler 2018, <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1982019170455istatistik2018.pdf> (erişim tarihi: 12.08.2024)

maddesinde düzenlenen “Hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış nedeniyle” boşanmalarda 2011 yılından itibaren düzenli bir artışın söz konusu olduğudur. 2011 yılından 2021 yılına kadar boşanma ile ilişkili olarak açılan davalar bakımından yapılan incelemede ise yoksulluk nafakası davalarının önemli bir düşüş eğilimine girdiği görülmektedir. 2021 yılında açılan boşanma davası sayısı 284.859 (boşanma davası ile beraber ya da boşanma davası sonrası açılan) toplam nafaka davası sayısı ise 25.635’tir. Toplam yoksulluk nafakası davaları ise sadece 2.976’dır. Tablo 4’te 2014-2021 arası boşanma davası ile birlikte açılan davaların sayısındaki değişim gösterilmiştir.¹

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Nafaka	21986	21986	21986	21986	21986	21986	21986	21986
Nafaka (*)	1666	13	01	11	07		61	1
Katılım Nafakası (iştirak Nafakası)	1949	2209	2377	2514	2924	2834	2940	3498
Nafakanın Arttırımı	7480	8114	8778	8980	9953	9683	9047	11898
Nafakanın Azaltılması	537	539	517	522	605	634	669	745
Nafakanın Kaldırılması	2619	2778	2950	2952	3155	2943	2797	3177
Tedbir (Önlem) Nafakası	4451	4026	3969	4118	4297	3646	3024	3206
S.H.Ç.E.K. Tarafından Nafaka İstemi	20	14	42	45	28	21	44	49
Tedbir Nafakasının Kaldırılması	105	108	116	117	105	79	76	75
Yoksulluk Nafakası	2862	2633	2937	2511	2411	2201	1901	2109
Yoksulluk Nafakasının Arttırılması (Boşanma Protokolünden Kaynaklanan)	512	486	403	398	292	219	191	235
Yoksulluk Nafakasının Azaltılması (Boşanma Protokolünden Kaynaklanan)	82	60	57	49	43	42	23	33
Yoksulluk Nafakasının Kaldırılması	1203	1080	1006	839	885	674	581	599

Tablo 4 (2021 Yılı Adli İstatistikleri)

C. Yoksulluk nafakası araştırmasının kapsamı ve verileri

Bu araştırmada 16 ilde görülmüş 155 adet dava dosyası incelenerek yoksulluk/iştirak/yardım nafakası konusunda güncel verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada incelenen dava dosyaları Ankara, İstanbul, Adana, Aksaray, Eskişehir, Kayseri, Kırıkkale, Çorum, Zonguldak, Mersin, Antalya, Yozgat, Konya, Van, Diyarbakır ve İzmir mahkemelerinde görülmüştür. 155 dava dosyasının; 118 tanesi hem boşanma hem nafaka davası olarak 37 tanesi ise yalnızca nafaka davası olarak açılmıştır. Boşanma davalarından 16’sı anlaşmalı olarak açılıp sonuçlanmış dosyalarken, 26 dosya çekişmeli olarak açılıp anlaşmalıya dönüşmüş, 76 dosya ise çekişmeli olarak açılıp bu şekilde sonuçlanmıştır. Boşanma davası harici açılan nafaka davalarının 20’si nafaka miktarının arttırılmasına, 13’ü nafaka bağlanmasına, 3’ü nafaka miktarının indirilmesine 1’i ise nafakanın kaldırılmasına ilişkindir.²

Araştırmada ulaşılan dava dosyaları 2013³ ila 2024 tarihleri arasında açılan davaları kapsa-

1 Adli İstatistikler 2021, <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/310520221416422021HİZMETEÖZELKİTAP.pdf> (erişim tarihi: 12.08.2024)

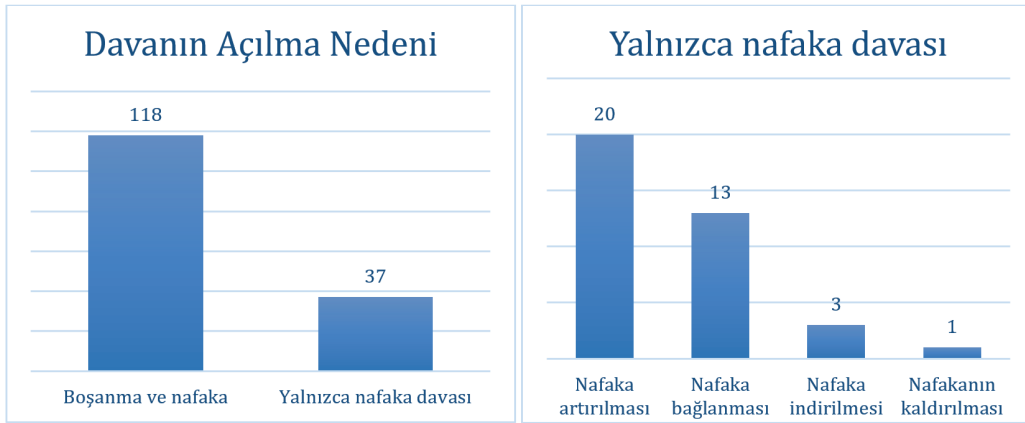
2 İncelenen boşanma davası harici nafaka dosyalarının 28’i boşanma sonrası iştirak ve/veya yoksulluk nafakasına ilişkindir. Bunlardan 5’i boşanma sırasında talep edilmeyen iştirak nafakasıdır. Geri kalan nafaka dosyalarının 4’ü engelli ya da eğitim gören reşit çocuk için yardım nafakası bağlanma talebidir. Bir dosyada eğitim gören reşit çocuk için ödenen yardım nafakasının arttırılması istenmiştir. 4 dosya ise evlilik birliği devam ederken yükümlülükler yerine getirilmediği için tedbir nafakası istemli dava dosyasıdır.

3 Araştırmada 2013, 2018, 2019 yıllarına ilişkin tedbir kararlarına yer vermemezin nedeni bu dosyaların 2021,2022, 2023 yıllarında karara çıkması ya da kesinleşmesidir.

maktadır. Davalara ilişkin kararlar ise 2015 ila 2024 yılları arasında verilmiştir. Yaşanan ekonomik kriz ve yüksek enflasyon oranları nedeniyle daha güncel verilere ulaşılmaya çalışıldığı için dava dosyaları seçilirken yakın tarihli kararlar tercih edilmiştir. Buna rağmen incelenen kararların 93 tanesi kesinleşmiş kararlardır. Dolayısıyla araştırma son on yıllık süreç 16 ilde görülen nafakaya ilişkin davaları kapsamaktadır. Çalışmaya dahil olan incelemeye 2019 Yoksulluk Nafakası Araştırmasında incelenen dosyalar dahil edilmemiştir.

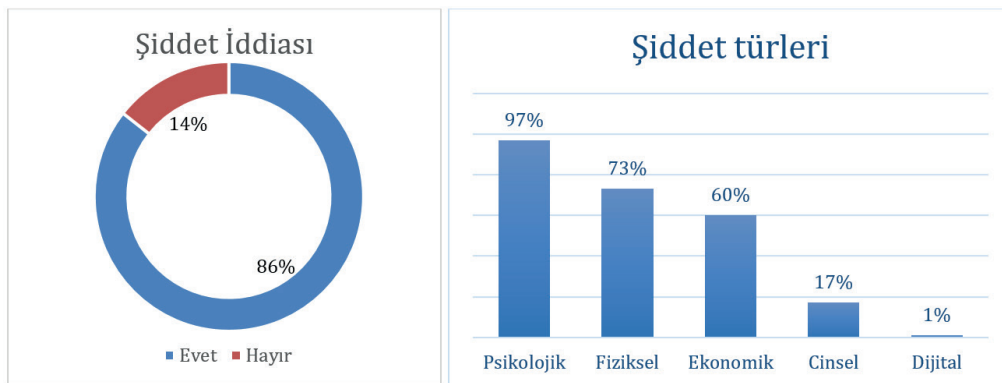
Araştırma Medeni Kanun değişiklikleriyle birlikte yeniden gündeme gelen yoksulluk nafakasına ilişkin tartışmaya katkıda bulunabilmek amacıyla hazırlanan yeni araştırmanın içerdiği örneklem zaman, dava ve talep bakımından geniş bir çeşitliliğe sahiptir.

2019 yoksulluk nafakası araştırmasında olduğu gibi bu araştırmada da dosya incelemeleri sırasında yoksulluk nafakası tartışması bakımından kamuoyunda nafaka taleplerinin birbirinden ayırmada yaşanan güçlüğü, nafakanın boşanma davalarının içinde ve ayrıca dava açılarak talep edilmesinin, bakım ve yardım nafakası olarak farklı şekillerde talep edilmesinin ve birden fazla bakım nafakasının özellikle müşterek çocuğun varlığı halinde aynı anda talep edilmesinin bir sonucu olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 5-6 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

Araştırmada boşanma ve nafaka davaları ile cinsiyete dayalı şiddet arasında önemli bir ilişki tespit edilmiştir. İncelenen boşanma davası dosyalarının yüzde 88,4 gibi önemli bir oranında şiddet iddiası bulunmaktadır. Dosyalardaki şiddet iddialarının yüzde 97'si psikolojik şiddet, yüzde 73'ü fiziksel şiddet, yüzde 60'ı ekonomik şiddet, yüzde 17'si cinsel şiddet ve yüzde 1'i dijital şiddet iddiasıdır.

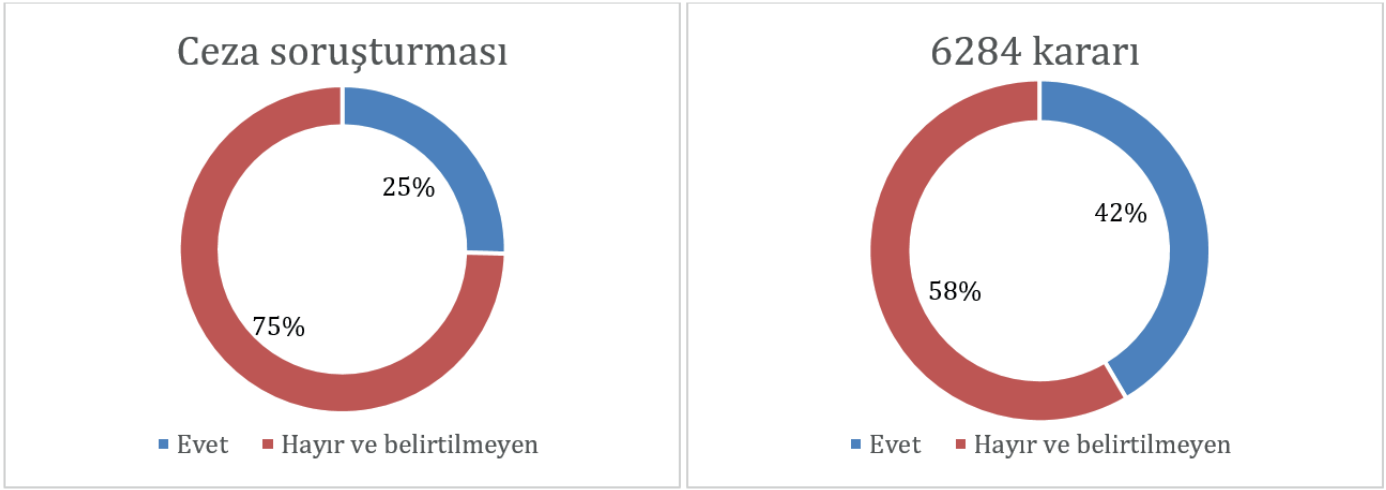

Tablo 6 ve Tablo 7 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

İncelenen dava dosyalarında yüzde 25 oranında ceza soruşturması/kovuşturması bulunmaktadır.¹ Birçok dosyada kadınlar, eşlerinin kendilerini öldürmeye çalıştığını, evlilik içi tecavüze maruz kaldıklarını, hamile iken dahi fiziksel şiddet gördüklerini, eve kilitlendiklerini, psikolojik şiddet gördüklerini, sürekli aşağılamaya maruz kaldıklarını, borçlandırıldıklarını ve mallarını satmaya

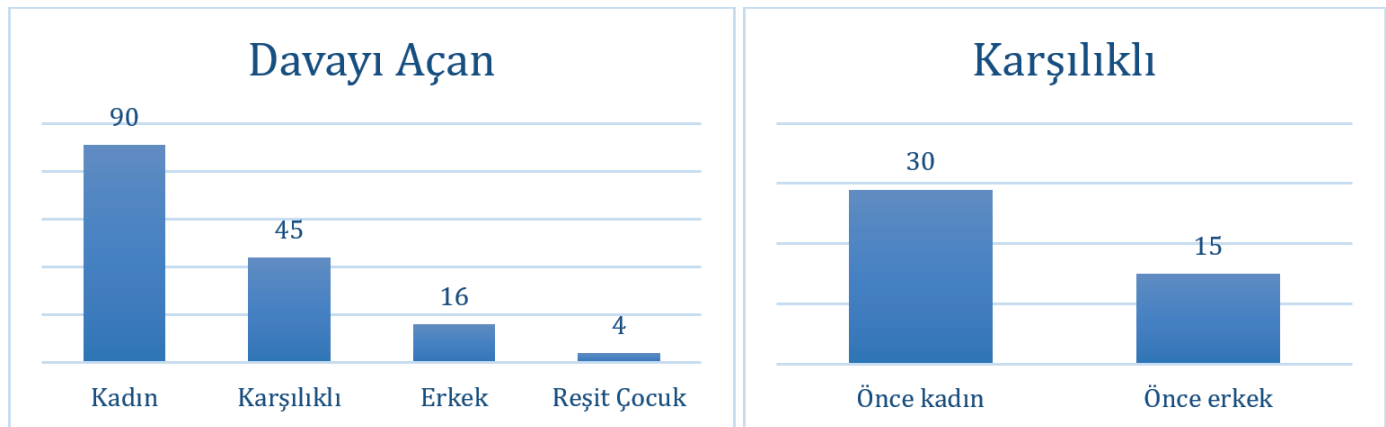
¹ İncelenen 155 dava dosyasından 102'sinde şiddet beyanı mevcuttur. Geri kalan 53 dosyanın 37'sinde şiddet verisi alınamamıştır.

zorlandıklarını dile getirerek farklı şiddet iddialarında bulunmuşlardır. Dava dosyalarının yüzde 42'sinde 6284 sayılı Kanunun uygulaması doğrultusunda verilmiş kararlara rastlanmıştır. Bu dosyalardan iki tanesinde kadın ve erkeğin karşılıklı talepleri ile alınmış tedbir kararları varken dosyalardan yalnız birinde tedbir başvurusu bir erkeğe aittir.

Tablo 8-9 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

İncelenen davaların büyük bölümü kadınlar tarafından açılmıştır. Toplam 155 dosyanın 90'ı kadınlar 16'sı erkekler, 4'ü ise reşit çocuklar tarafından açılmıştır. 45 dava ise karşılıklı olarak açılmıştır. Bunlardan 30'u önce kadınlar, 15'i önce erkekler tarafından açılmıştır. Dava dosyalarından yüzde 18'i maddi imkansızlıklar nedeniyle adli yardım sistemine yapılan başvurular sonucu baroların atadığı avukatlar tarafından açılmıştır. İncelenen dosyalarda yargılama giderleri bakımından adli yardımdan yararlanma oranı kadınlarda daha yüksektir. Yargılama masrafları bakımından adli yardıma hükmedilen dosyaların oranı ise yüzde 34 olup bu kararların yüzde 96'sı kadınlar için verilmiştir. Adli yardım kararı olmayan dosyaların dava masraflarının yüzde 29,03'ü kadınlar; yüzde 27,10'u ise erkekler tarafından ödenmiştir. İki dosyanın masrafları ise davayı açan reşit çocuklar tarafından ödenmiştir. **Adli yardım al(a)mayanlar bakımından davalar açılırken ve dava süresince ödenmesi zorunlu mahkeme masrafları genellikle bağlanan nafaka miktarlarına oranla yüksektir.** Dava masrafları yükselen enflasyon oranları ile birlikte artmaktadır.¹

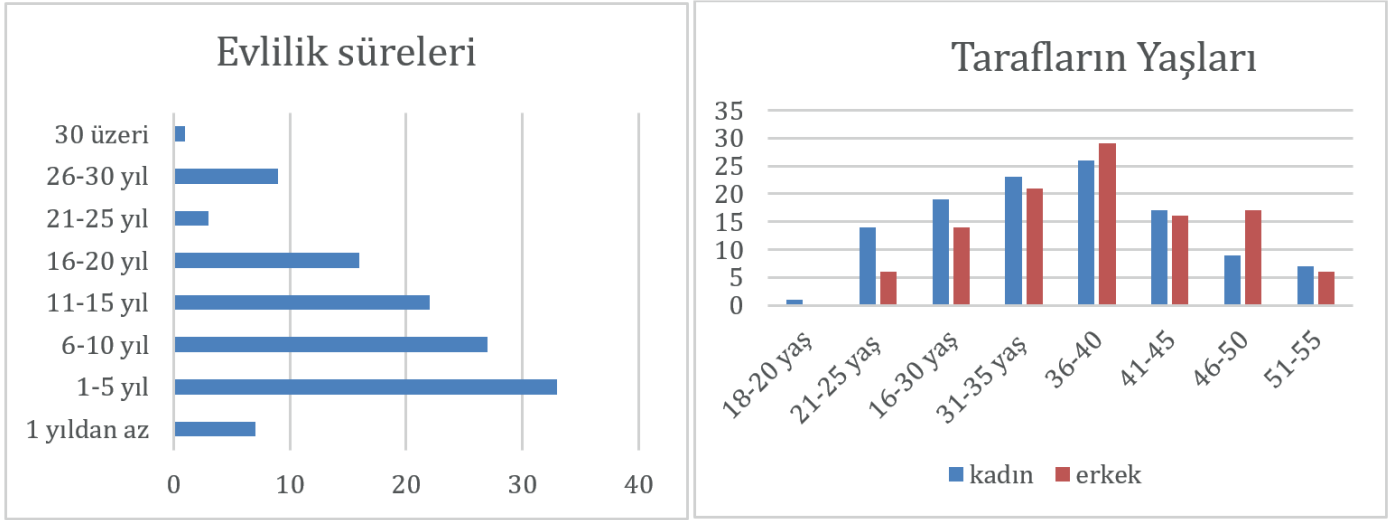

Tablo 10-11 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

Dosyalarda davaya konu evliliklerin süresi değişiklik göstermektedir. İncelenen dava dosyalarının içinde 1 yıldır evli bulunan çiftlerin açtığı davalar olduğu gibi 30 yıldan fazla süre evli bulunan çiftler de vardır. İncelenen dosyalardan ikisinde evlilik dini nikahla başlayıp daha sonra resmi

¹ Yıllar bazında boşanma ve nafaka davaları için ödenmesi gerekli zorunlu yargılama giderleri değişmektedir. 2024 yılı yargılama giderleri için bkz. <https://legalbank.net/belge/yargi-harclari-tarifesi-2024-yili/1505355/492> (07.08.2024)

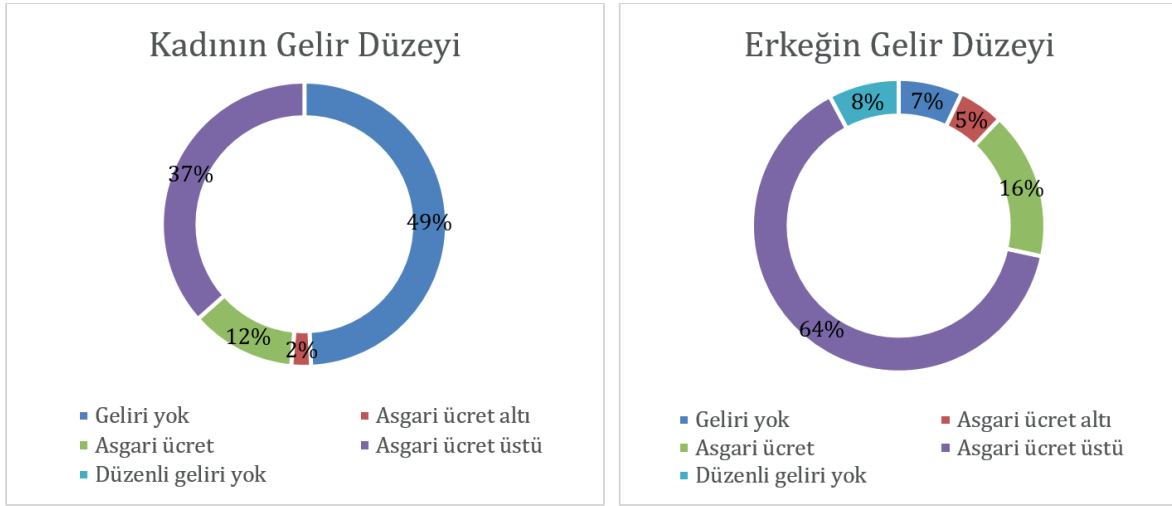
nikahla devam etmiştir. Bunlardan biri 6 yıl dini nikahlı 12 yıl resmi nikahlı olmak üzere toplamda 18 yıl sürerken, diğeri 10 yıl dini nikahlı, 2 yıl ise resmi nikahlı olarak toplam 12 yıl sürmüştür. Dosyalarda bir yıldan az süren evlilik sayısı sadece 7'dir. Dava taraflarının davanın açıldığı tarihteki yaşları ise değişkenlik göstermektedir.

Tablo 12-13 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

Davaya taraf eşlerin eğitim ve meslek durumları ile gelir düzeyleri ise şu şekildedir:

Tablo 14-19 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

Araştırmada ulaşılan veriler ülke verileri ile uyumlu bir şekilde kadınların meslek ve gelir durumlarının erkeklerin çok gerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. **Tablolardan da anlaşılacağı gibi araştırma kapsamında incelenen dosyalarda davalara taraf olan kadınların toplumsal konumları genel itibarıyla erkeklerden geridir. Kadın ve erkekler arasında eğitim düzeyi bakımından tespit edilen paralellik ise meslek ve gelir düzeyi itibarıyla yaşanan uçurumu daha da ilginç kılmaktadır.** Davalara taraf kadınların yüzde 2,7'si okuma yazma bilmezken, yüzde 13'ü ilkökul, yüzde 8,7'si ortaokul, yüzde 33,9'u lise, yüzde 30,4'ü üniversite, yüzde 6,5'i yüksek lisans mezunudur. Erkeklerin ise yüzde 15'i ilkökul, 11'i ortaokul, 30'u lise, yüzde 35'i üniversite ve yüzde 2'si yüksek lisans mezunudur. Dosyalardaki verilere göre işsiz kadınların oranı yüzde 48 iken erkeklerde bu oran sadece yüzde 9'dur.

Dosyaların içeriklerindeki bilgilere göre, davaya taraf kadınların yüzde 47'si herhangi bir gelire sahip değildir.¹ Düzenli gelire sahip olmayan kadınların oranı ise yüzde 5'tir. Asgari ücret altında çalışan kadınlar yüzde 2; asgari ücretle çalışan kadınlar yüzde 11; asgari ücretin üzerinde çalışan kadınlar ise yüzde 35 oranındadır. Erkeklerin gelir düzeyleri ise kadınların gelir düzeyine oranla önemli ölçüde yüksektir. Herhangi bir geliri olmayan erkeklerin oranı sadece yüzde 7 iken, düzenli gelire sahip olmayan erkeklerin oranı yüzde 8; asgari ücret altında çalışan erkeklerin oranı ise yüzde 5'tir. Asgari ücretle çalışan erkeklerin oranı yüzde 16; asgari ücret üstü çalışan erkeklerin oranı ise yüzde 64'tür. Erkeklerin yüzde 80'i asgari ücret ve üzeri ücrete çalışırken bu oran kadınlarda yüzde 46'dan ibarettir.

Boşanma ve nafaka davalarında nafaka taleplerinin müşterek çocukların varlığı ile önemli ölçüde ilişkili olduğu anlaşılmıştır. İncelenen 155 dava dosyasında, tarafların çoğunlukla müşterek çocukları bulunmaktadır. Boşanma dosyalarında davaya taraf kadın ve erkeklerin sadece yüzde 14,41'inin müşterek çocuğu bulunmazken, yüzde 85,59'unun bir ya da daha çok müşterek çocukları bulunmaktadır.²

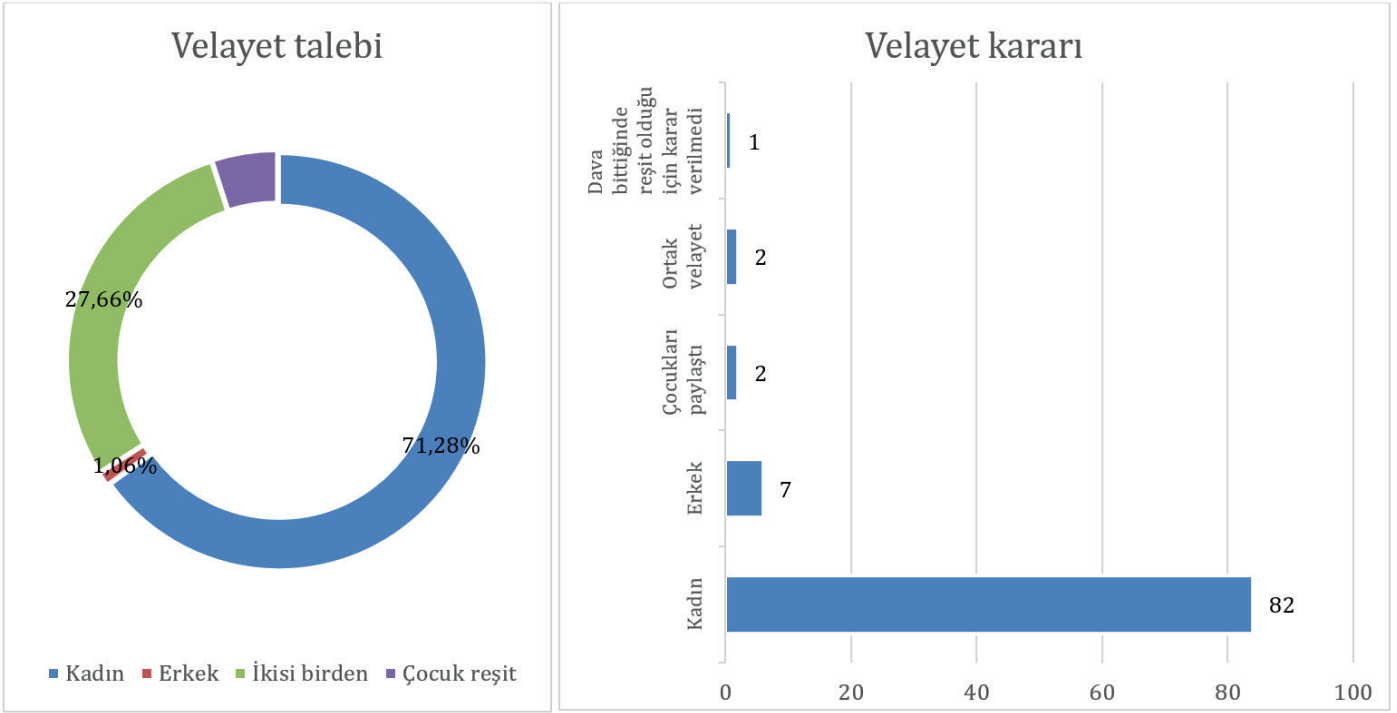

Tablo 20 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

1 Bazı dosyalarda evlenmeden önce çalışan ve mesleği olan kimi kadınlar evlenmekle işlerini bırakmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

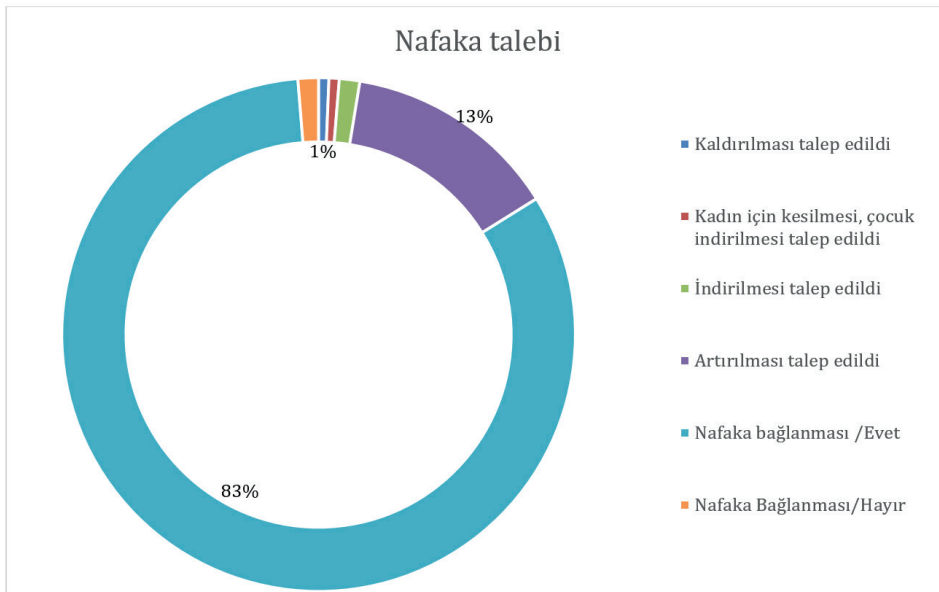
2 İncelenen 155 dava dosyası içinde (çekişmeli boşanma ve anlaşmalı) 118 dosya boşanma dosyası olup bu dosyalardan 17'sinde tarafların müşterek çocukları yoktur. İncelenen boşanma dosyalarının 94 tanesinde velayet talebi bulunmakta olup bu dosyalardan birinde çocuk dava süresinde reşit hale geldiği için velayet kararı verilmemiştir.

İncelenen dava dosyalarında müşterek çocukların velayetleri büyük oranda kadınlar tarafından talep edilmiştir. Müşterek çocukların 18 yaşından küçük olduğu dosyaların incelenen dosyalara oranı yüzde 95'tir. Bu dosyalarda velayeti yüzde 71,28 oranında kadınlar talep ederken her iki ebeveynin de velayet talep ettiği dosyaların oranı yüzde 27,66'dır. Dosyaların yüzde 1'inde ise sadece baba velayet talep etmiştir. Dosyalarda verilen velayet kararları da benzer bir dengesizliği yansıtmaktadır. Dosyaların yüzde 89'unda velayet sadece kadınlara verilirken ortak velayet sadece yüzde 2 oranında kalmıştır. Erkeklerin tek başına müşterek çocuğun/çocukların velayetini aldığı dosyaların incelenen dosyalara oranı ise yüzde 1'dir. **Erkeklerin velayet talepleri ile velayeti alma oranları arasındaki fark da oldukça dikkat çekicidir.**

Tablo 21 ve 22 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

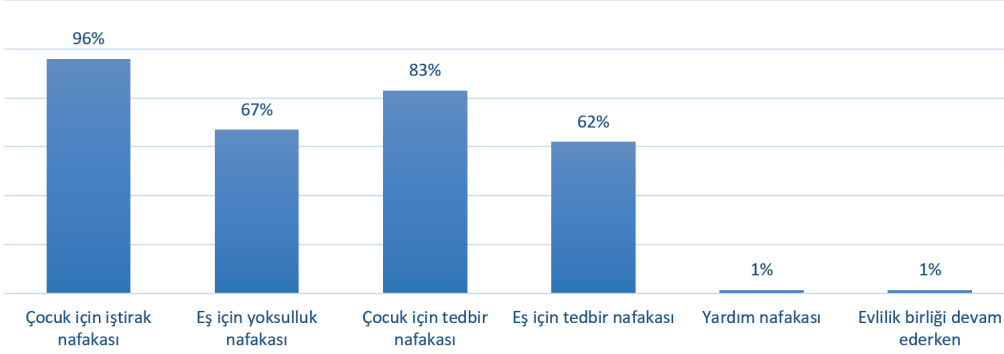
İncelenen dosyalardan araştırmanın asıl konusunu oluşturan nafakalara ilişkin olarak da ayrıntılı bilgilere ulaşılmıştır. Araştırma konusu nedeniyle incelenen dosyaların tamamında nafaka talebi bulunmaktadır.

Tablo 23 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

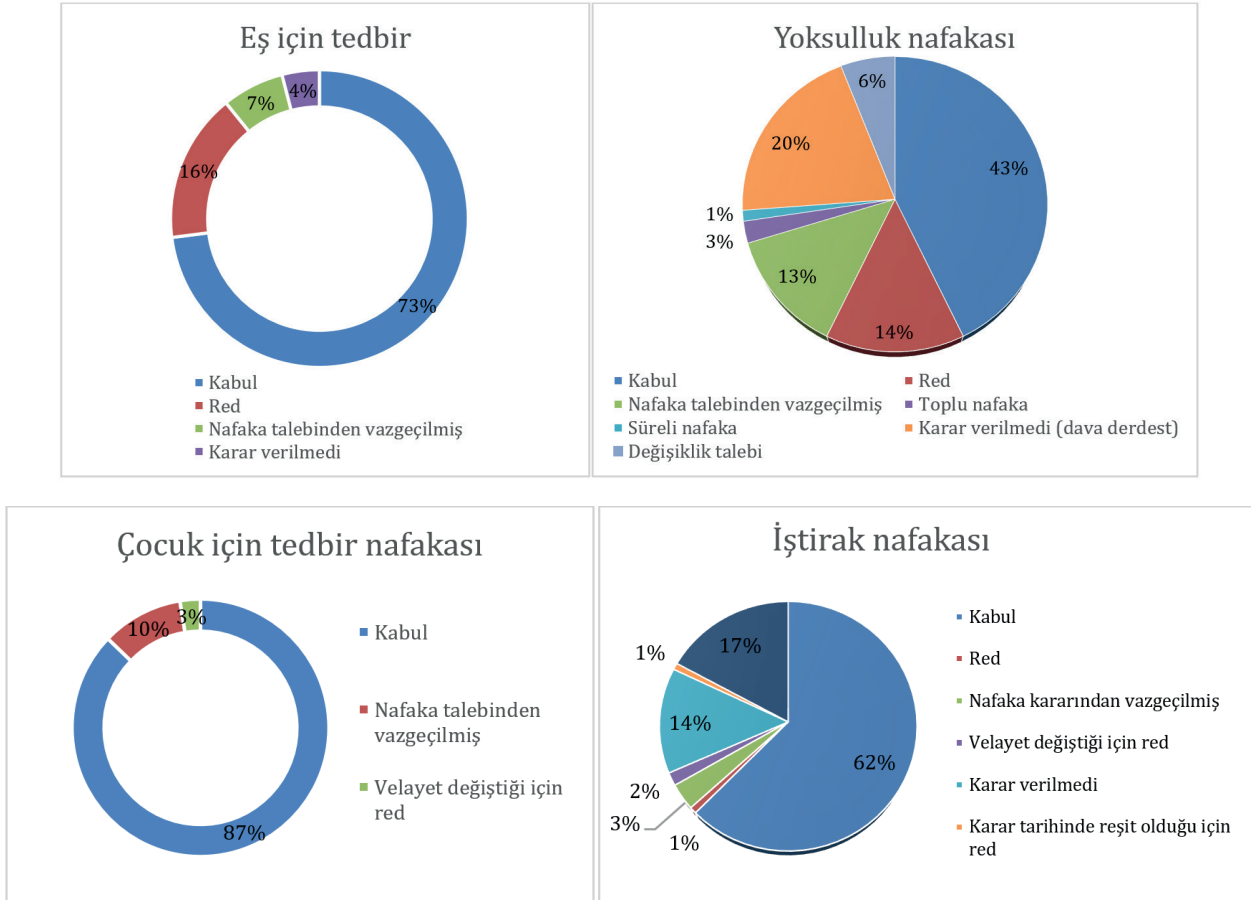
İncelenen dosyaların toplam yüzde 3'ünde nafaka tutarlarının düşürülmesi veya kaldırılması talep edilmiştir. Dosyaların yüzde 84'ü nafaka bağlanması talebi içermektedir. Bu taleplerden yüzde 83'ü kabul edilirken yüzde biri reddedilmiştir.

Nafakalar

Tablo 24 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

İncelenen boşanma davası dosyalarındaki nafaka taleplerinin yüzde 62'si kadınlar için tedbir nafakası, yüzde 67'si yoksulluk nafakasıdır. Nafaka taleplerinin ağırlıklı olarak müşterek çocukların ihtiyaçlarına yönelik olduğu gözlenmektedir. Ergin olmayan ortak çocuk bulunan boşanma davası dosyaların yüzde 83'ünde çocuk için tedbir, yüzde 96'sında çocuk için iştirak nafakası talebi bulunmaktadır.¹

Tablo 25-28 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

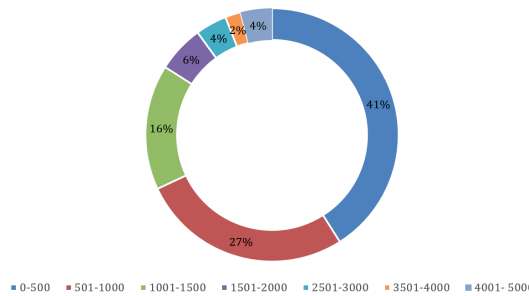
1 TMK'nın 196.maddesinde birlikte yaşamın sürdürüldüğü sırada tedbir nafakası düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre eşlerden birinin istemi üzerine hâkim, ailenin geçimi için her birinin yapacağı parasal katkısı belirleyebilir. Eşin ev işlerini görmesi, çocuklara bakması, diğer eşin işinde karşılıksız çalışması, katkı miktarının belirlenmesinde dikkate alınır. Bu katkılar geçmiş bir yıl ve gelecek yıllar için istenebilir.

Nafaka talebi bulunan dava dosyaları incelendiğinde mahkemelerin daha çok çocuklar için yapılan nafaka taleplerini kabul ettiği görülmektedir. Kadınlar boşanma davalarının yüzde 38'inde tedbir, yüzde 33'ünde yoksulluk nafakası talep etmemiştir. İncelenen boşanma davası dosyalarında, kadınların kendileri için tedbir nafakası taleplerinin yüzde 73'ü kabul edilirken yoksulluk nafakası taleplerinin yargılama sonunda kabul oranı yüzde 63'dür. Çocuklar için talep edilen tedbir nafakasında kabul oranı yüzde 87, hükümde kabul edilen iştirak nafakası oranı ise yüzde 96'dır. Mahkemeler yardım nafakası talepli 4 dosyada bu talepleri kabul etmiştir. **Bu veriler aynı zamanda mahkemelerden boşanma davası veya evlilik sürerken alınabilen tedbir nafakası kararlarının çıkma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir.** Ancak kadınlar bakımından tedbir nafakası talebinin karar bağlanma oranı da çocuklara kıyasla oldukça düşüktür.

Aylık yoksulluk nafakasına hükmedilmeyip toplu ödemeye hükmedilen dosya ise yoksulluk nafakası talepli dosyaların yüzde 3'üne karşılık gelmektedir. Bir dosyada da tarafların anlaşması ile süreli nafaka kararı verilmiştir. Söz konusu yoksulluk nafakası taleplerinin yüzde 6'sı ise daha önceden belirlenen yoksulluk nafakası tutarının değiştirilmesi için yapılmıştır. Bu talepler arasında nafaka tutarını çok bulan erkeklerin talepleri de mevcuttur. Diğer yandan yoksulluk nafakası talepli dosyaların yüzde 13'ünde de bu talepten dava sırasında vazgeçilmiştir.

Nafaka talepleri mahkemeler tarafından genelde kabul görse de hükmedilen nafaka miktarları asgari ücret, açlık ve yoksulluk sınırı gibi genel ekonomik veriler çerçevesinde ele alındığında oldukça düşüktür. 2024 Yoksulluk Nafakası Araştırmasında nafaka tutarları hakkında daha ayrıntılı bilgiye sahip olabilmek için 2019 Yoksulluk Araştırmasından farklı olarak tutarlara ilişkin veriler nafaka türlerine göre de ayrıştırılmıştır.

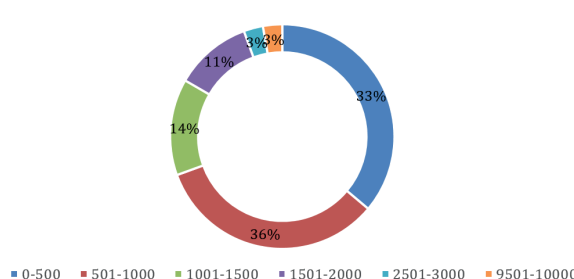
Eş için tedbir nafakası miktarları

Tablo 29 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

Kadınlar için mahkemeler tarafından hükmedilen tedbir nafakalarının 41'i en fazla aylık 500 TL'dir. Mahkemeler tarafından kabul edilen eş için tedbir nafakalarının yüzde 27'si ise aylık 501 – 1000 TL aralığındadır. Eş için tedbir nafakalarının toplam yüzde 72'si 1001 TL'nin altındadır. Aylık 1001-1500 TL olarak hükmedilen eş için tedbir nafakaları yüzde 16 iken 1501 TL üzerinde eş için tedbir nafakaları toplam dosyaların yüzde 16'sını oluşturmaktadır. Tek tek bakıldığında eş için talep edilen toplam 54 tedbir nafakasından sadece 3'ü 3501 TL'nin üzerinde hükme bağlanmıştır.

Yoksulluk nafakası miktarları

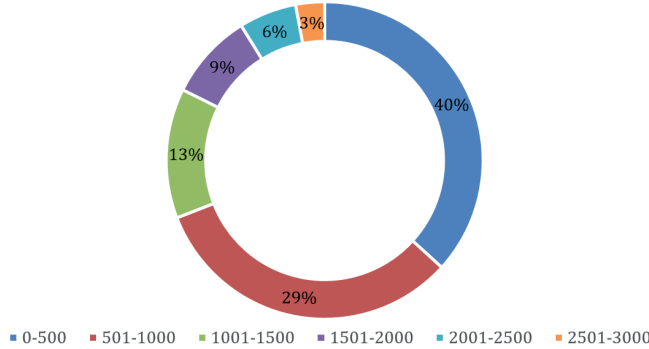

Tablo 30 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

Hükmedilen yoksulluk nafakası miktarlarına bakıldığında, tutarların yüzde 36'sı en fazla aylık 500 TL, yüzde 69'u en fazla aylık 1000 TL'dir. 1001-1500 TL arasında hükmedilen yoksulluk nafakası, yoksulluk nafakası talep edilen dosyalar içinde yüzde 14'e karşılık gelirken, 1501 – 2000 TL arasında yüzde 11'e, geri kalan yüzde 6, 2501 TL üzeri tutarlara karşılık gelmektedir. İncelenen dosyalardan irat şeklinde yoksulluk nafakası kararı verilen 36 dosya arasında sadece iki tane 2500 TL üzeri nafaka bulunmaktadır.

Sadece 2 dosyada yoksulluk nafakasına toplu ödeme şeklinde karar verilmiştir.¹ Bir dosyada da tarafların anlaşması sonucu süreli nafakaya karar verilmiştir.² Toplu ödeme şeklinde karar verilen dosyalardan birinde ve süreli nafaka kararının verildiği dosyada kasten yaralama ve hakaret nedeniyle verilmiş cezalar bulunmaktadır.

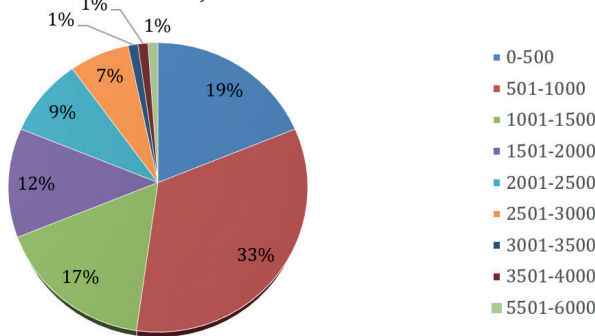
Çocuk için tedbir nafakası miktarları

Tablo 31 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

İncelenen dava dosyalarında çocuklar bakımından hükmedilen nafaka miktarlarının da benzer şekilde düşük olduğu görülmüştür. Çocuklar için hükmedilen tedbir nafakalarında kararların yüzde 40'ında aylık en fazla 500 TL, yüzde 29'unda ise aylık 501-1000TL tutarında nafaka bağlanmıştır. Aylık 1001-1500 TL arasında çocuk için bağlanan tedbir nafakası tutarı toplam kararların sadece yüzde 13'ünü oluşturmaktadır. Aylık 1501 TL'nin üstünde bağlanan çocuk için tedbir nafakası toplam yüzde 18 oranındadır. Tek tek incelendiğinde toplam 68 çocuk için tedbir nafakası kararından sadece 6 karar da aylık 2000 TL üzerinde nafakaya hükmedilmiştir.

İştirak nafakası miktarları

Tablo 32 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

1 Toplu nafaka kararı verilen dosyalar incelendiğinde, evlilik süresi 2 yıl olduğu kadının çalışmadığı ve 27 yaşında olduğu, iki yaşındaki müşterek çocuğun velayetinin kadına bırakıldığı görülmektedir. Buna karşın erkek 29 yaşında bir uzman çavuştur ve dava tarihindeki (2021 yılı) aylık geliri 6.500 TL'dir. (Asgari ücret 2021 yılında brüt 3.577,50.-TL, net 2.825,90.-TL) Davada kadın lehine, kararın kesinleşmesinden itibaren bir defaya mahsus 24.000,00.-TL yoksulluk nafakasına hükmedilmiştir ve karar halen istinaftadır. Diğer dosyada ise evlilik süresi 1 yıldan kısadır ve tarafların müşterek çocukları yoktur. Ancak dosyada kadının boşanma istemi ağır şiddete dayalıdır. Erkek hakkında kadını kasten yaralamadan cezaya hükmedilmiş durumdadır. Kadın 21 yaşında, lise mezunu ve işsizken erkek 26 yaşında bir işçidir. Dava tarihindeki (2019 yılı) aylık geliri 2.500,00.-TL. (Asgari ücret 2019 yılında brüt 2.558,40 TL, net 2.020,59.-TL) Davada kadın lehine, kararın kesinleşmesinden itibaren bir defaya mahsus 36.000,00.-TL yoksulluk nafakasına hükmedilmiştir ve karar halen istinaftadır.

2 Bu dosyada da erkek hakkında kadını kasten yaralama ve hakaret nedeniyle üç ayı cezaya kararı vardır. 13 yıllık evliliği süresince ağır şiddet gören 3 ve 12 yaşında iki çocuk sahibi kadın, çekişmeli olarak açtığı boşanma davasında bir an önce boşanabilmek için 5 ay süreli aylık 6.000 TL nafaka kararını kabul ederek anlaşmak zorunda kalmıştır. Uzaklaştırma kararına rağmen çocukları bahane ederek her gün eve gelen eşini engellemek için ve çalışırken çocuklarına bakacak kimse olmadığı için velayetin babaya verilmesini istemiş ve mahkeme de bu doğrultuda karar vermiştir.

Mahkemelerin çocuklar için hükmettiği iştirak nafakalarının ise yüzde 19'u aylık 500 TL'nin altında yüzde 69'u ise aylık 1501 TL'nin altındadır. Buna göre, iştirak nafakası kararlarının yüzde 33'ünde 501- 1000 TL arasında, yüzde 17'sinde ise aylık 1001- 1500 TL tutarında nafaka bağlanmıştır. Aylık 1501-2000 TL arasında bağlanan iştirak nafakası toplam kararların sadece yüzde 12'sini oluşturmaktadır. Aylık 2001 TL'nin üstünde bağlanan iştirak nafakası yüzde 19'dur. Aynı şekilde incelendiğinde; aylık 2501-3000 TL arasında 6 karar ile 3000 TL üzerinde iştirak nafakası bağlanırken sadece 3 kararda 3000 TL'nin üzerine çıkılabilmektedir. İncelenen dosyalar içinde sadece bir anlaşmalı boşanma kararında 200,00.-Euro nafaka bağlanmıştır.

Araştırmada incelenen dosyalarda hükmedilen ortalama nafaka tutarları ise şöyledir:

- Hükmedilen ortalama **yoksulluk nafakası: 1.179,40 TL**
- Hükmedilen ortalama **eş için tedbir nafakası: 1.150,00 TL**
- Hükmedilen ortalama **çocuk için iştirak nafakası: 1.422,59 TL**

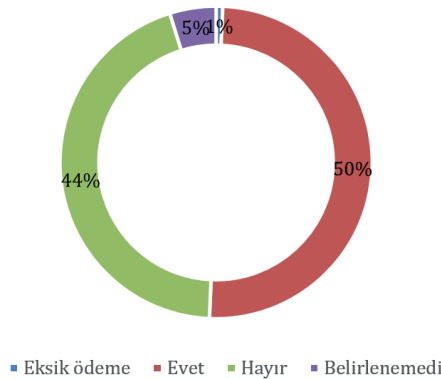
Mahkemeler tarafından hükmedilen yoksulluk nafakaları yüzde 48,72'si 501-1500 TL arasında hükmedilmiştir. Bu aralıktaki yoksulluk nafakası ortalaması 997,37 TL'dir. Araştırmada esas alınan nafaka miktarlarının son beş yılda yaşanan enflasyon etkisinden kurtarılabilmesi için 2023 ve 2024 yıllarında karara çıkan dosyalardaki yoksulluk nafakası ortalaması da hesaplanmıştır. Buna göre:

- 2023 Yılında karar verilen ortalama yoksulluk nafakası tutarı: **1.234,62**
- 2024'ün ilk dört ayında karar verilen ortalama yoksulluk nafakası tutarı: **3.200,00**

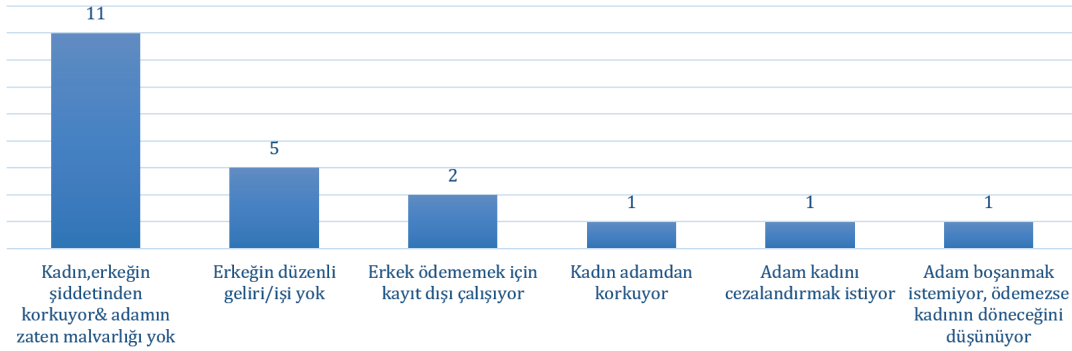
2023 yılı yoksulluk nafakası kararlarının ortalaması 2023 yılında geçerli asgari ücret olan 13.414 TL'nin yüzde 9,20'sine, 2024 yılı yoksulluk nafakası kararlarının ortalaması 2024 yılında geçerli asgari ücret olan 17.002 TL'nin yüzde 18,8'ine denk gelmektedir.

Aylık olarak öngörülen **nafaka tutarlarının bu kadar düşük olmasının en önemli nedeni ekonomik koşullardaki ani değişimin tutarlara yansımamasıdır. Dava açılırken talep edilen nafaka tutarları dava karara bağlandığında enflasyon karşısında değer kaybetmektedir. Ayrıca 2019 Yoksulluk Raporunda da tespit edildiği gibi Mahkemeler asgari ücret, açlık ve yoksulluk sınırlarını bir standart olarak davalarda uygulamamakta ve sosyal ve ekonomik durum (SED) incelemelerini gerektiği şekilde yapmamaktadır.** İncelenen dosyaların içeriğinde SED uygulamasına ilişkin ayrıntılı veriye ulaşılamamış olmakla birlikte, doğrudan anlaşmalı şekilde açılan dava dosyalarında bu incelemenin mevcut olmadığı, çekişmeli olan yahut çekişmeli olup anlaşmalıya dönen dava dosyalarında SED incelemesi bakımından kolluk gücünün değerlendirmesinin mahkemeler tarafından yeterli görüldüğü anlaşılmıştır.

Nafakaların ödenmesi

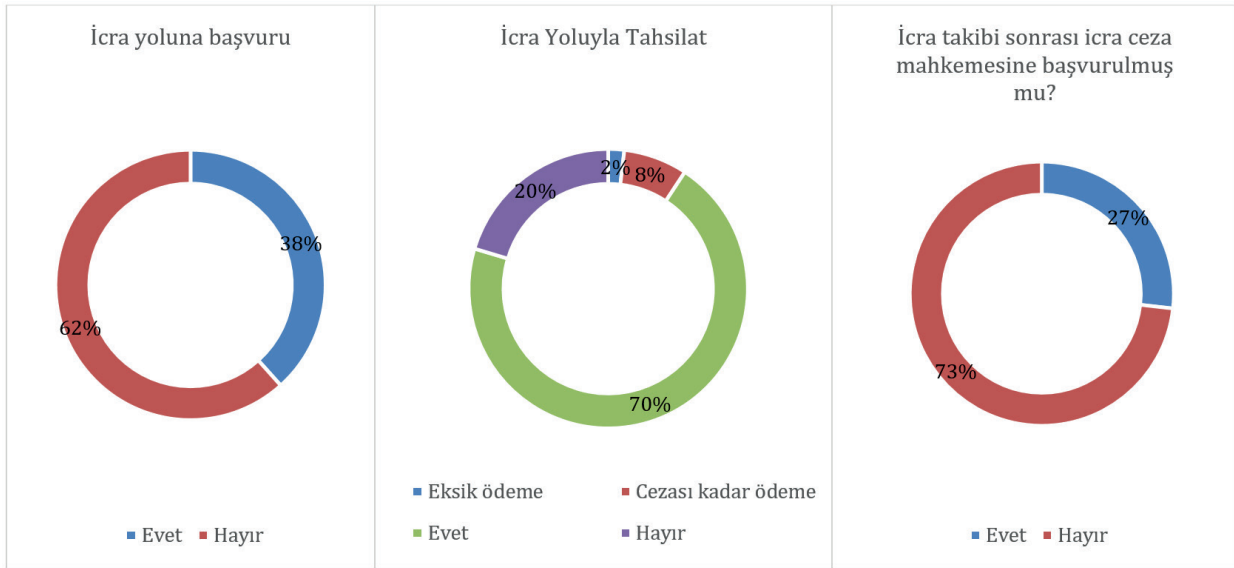

Nafakaların Tahsil Edilememe Nedenleri

Tablo 33 ve 34 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

Yapılan incelemelerde tespit edilen en önemli sorun ise nafaka ödemelerine ilişkindir. Mevcut dosyalarda mahkemeler tarafından hükmedilen nafakaların yüzde 44'ü nafaka yükümlüleri tarafından ödenmemiştir. Nafakaların tahsil edilememesinin en önemli nedeni ise kadınların, mal varlığı olmayan erkeğin şiddet uygulamasından korkması olarak gösterilmiştir. Nafakaların tahsil edilememesinin diğer gerekçeleri ise erkeklerin nafaka ödememek için kayıt dışı çalışmaları ve düzenli işlerinin olmaması olarak gösterilmiştir. Erkeklerin arasında kadınları cezalandırmak için yahut boşanmak istemediği için mahkeme tarafından hükmedilen nafakaları ödemeyenler de vardır.

Tablo 35-37 (2024 Yoksulluk Nafakası Araştırması Verileri)

Ödenmeyen nafakalar için yüzde 38 oranında icra yoluna başvurulmuş, başvuru dosyalardan yüzde 70'inde tamamen, yüzde 10'unda ise kısmen icra yoluyla tahsilat gerçekleştirilebilmiştir. Başvuru dosyasında icra yoluyla da tahsilat yapılamamıştır. Nafaka ödenmemesi nedeniyle İcra Ceza Mahkemesine başvurulduğu belirtilen dosya sayısı icraya başvuranlar içinde yüzde 27 oranındadır ve toplam 146 nafaka yükümlüsünden yüzde 10'u nafaka borcunu ödemediği için bu yolla cezaya çarptırılmıştır.

D. Yoksulluk nafakası araştırmalarındaki karşılaştırmalı veriler ve dosya içerikleri

2019 Yoksulluk Araştırmasında 11 ilde görölmüş toplam 140 adet dava dosyası incelenmişken beş yıl sonra yapılan 2024 Yoksulluk Araştırmasında 16 ilde görölmüş açılmış 155 adet dava dosyası incelenmiştir. 2024 araştırmasında ayrıca incelenen dava dosyalarında taraf olan 8 kişi ile online yahut yüz yüze görüşmeler de yapılmıştır. 2019 Araştırmasında 1994 ila 2019 tarihleri arasında açılan dava dosyaları, 2024 Araştırmasında ise 2013 ila 2024 tarihleri arasında açılan davaları dosyaları incelenmiştir. Yeni araştırmada daha önce incelenen dosyalar inceleme dışı bırakıldığı gibi, yaşanan ekonomik kriz ve yüksek enflasyon oranları nedeniyle daha güncel verilere ulaşılmaya çalışıldığı için yakın tarihli dava dosyaları seçilmiştir. **2024 Araştırması 2019 Araştırmasıyla kıyaslandığında kullanılan yöntem ve içerilen örneklem bakımından geniş bir çeşitliliğe sahiptir.**

2019 Yoksulluk Nafakası Araştırmasında olduğu gibi 2024 Araştırmasında da dosya incelemeleri sırasında yoksulluk nafakası tartışması bakımından **kamuoyunda nafaka taleplerini birbirinden ayırmada yaşanan güçlüğün, nafaka taleplerinin boşanma davalarının içinde gerçekleşebildiği gibi ayrıca dava açılarak talep edilmesinden ve zaman zaman aynı dosya içinde birlikte talep edilebilen farklı türleri olan bakım ve yardım nafakalarının birbirine karıştırlmasından kaynaklandığı gözlemlenmiştir.** 2019 araştırmasında olduğu gibi 2024 araştırmasında da dava dosyalarının küçük bir kısmı doğrudan nafaka davası olarak açılmış davalara aittir. 2019 Araştırmasında incelenen dosyaların 14 tanesi doğrudan nafaka davası iken 2024 yılında bu rakam 37'dir. Her iki araştırmada da diğer nafaka talepleri boşanma davaları içinde yer almıştır. Dosyalarda bakım ve yardım nafakası talepleri iç içe geçtiği gibi, eş için talep edilen yoksulluk nafakaları, eş için tedbir nafakası talebiyle yahut çocuk için talep edilen iştirak ve tedbir nafakalarıyla bir arada bulunabilmektedir.

Her iki araştırmada da incelenen dosya taraflarının çoğunun müşterek çocuğu bulunmaktadır. 2019'da incelenen dosyalarda tarafların yüzde 72,2'sinin, 2024'de incelenen dosyalarda ise yüzde 86'sinin müşterek çocuğu vardır. Her iki araştırmada da müşterek çocukların velayetleri ağırlıklı olarak anneler tarafından talep edilmiştir. **Nafaka talebi bulunan dava dosyaları incelendiğinde 2019 Araştırmasında olduğu gibi 2024 Araştırmasında da nafaka taleplerinin ağırlıklı olarak çocukların ihtiyacına yönelik olduğu tespit edilmiştir.** İncelenen dosyalarda 2019 araştırmasında yüzde 69,7 olan yoksulluk nafakası talebi oranı 2024 yılı araştırması boşanma davası dosyalarında yüzde 67'ye düşmüştür. Müşterek çocuklar için talep edilen iştirak nafakası ise yüzde 61,3'den yüzde 96'ya yükselmiştir. **Rakamlardan anlaşılabilceği gibi beş sene içinde yoksulluk nafakası talebinde düşüş, iştirak nafakası talebinde önemli bir artış söz konusudur.**

Nafaka davalarına ilişkin kararlara bakıldığında ise her iki araştırmada da çocuklar için yapılan nafaka taleplerinin mahkemeler tarafından kabul oranının kadınların kendileri için talep ettikleri nafakalardan çok daha yüksek olduğu görölmüştür.

Karşılaştırmalı veriler aynı zamanda mahkemelerden boşanma davası veya evlilik sürerken alınabilen tedbir nafakası kararlarının çıkma olasılığının yoksulluk ya da iştirak nafakası kararına oranla oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. 2019 Araştırmasında mahkemeler tarafından en yüksek oranda kabul edilen nafaka türü yüzde 69,7 ile çocuklar için tedbir nafakasıdır. 2024 Araştırmasında da bu sonuç değışmemiş oran ise yüzde 87'e çıkmıştır. Mahkemeler tarafından en az kabul edilen talep ise 2019 araştırmasında yüzde 38,5 ile eş için tedbir nafakası iken 2024'te mahkemeler yüzde 63 ile en az yoksulluk nafakası taleplerine olumlu yanıt vermiştir. **Veriler arasındaki fark mahkemelerin son beş yılda yoksulluk nafakası taleplerini daha az olumlu karşıladığını göstermektedir.**

2024 Araştırmasında da 2019 Araştırmasında olduğu gibi incelenen dosyaların taraflarının

meslek ve gelir durumları kıyaslandığında ülke verileriyle uyumlu şekilde kadınların toplumsal konumlarının erkeklerle eşit olmadığı görülmüştür. Bu veriyi ilginç kılan ise her iki araştırma verileri kıyaslandığında kadınların eğitim durumu ilerlerken erkeklerin eğitim durumunun gerilemesi, buna rağmen kadınların meslek durumlarında iyileşmenin olmamasıdır. 2024 Araştırmasında incelenen dosyalarda lise mezunu olmayan kadınların oranı yüzde 21,4'den yüzde 15'e düşmüştür. Erkekler de bu oran 2019'da yüzde 16; 2024'de ise yüzde 26'dır. 2019'da dosya tarafı işsiz erkekler yüzde 5,7; 2024'te yüzde 12'dir. Kadınlar da ise işsizlik oranı beş yıl içinde yüzde 22,9'den yüzde 67'ye çıkmıştır. Herhangi bir gelire sahip olmayan kadınların oranı 2024'te yüzde 45'ten yüzde 47'ye çıkmıştır. Erkeklerde ise bu oran yüzde 7,9'dan yüzde 7'ye gerilemiştir. **Araştırma sonuçlarına göre nafaka davalarına taraf olan kadınlar içinde işsiz olanların sayısı yaklaşık üç katına çıkmıştır.**

Kadınların ekonomik verilerindeki gerileme ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullarla açıklanabilirse de aynı ekonomik koşulların ve yaşanan enflasyonun nafaka tutarlarına yansımadağı gözlenmektedir. Nafaka talepleri mahkemeler tarafından genelde kabul görse de hükmedilen nafaka miktarları asgari ücret, açlık ve yoksulluk sınırı gibi genel ekonomik veriler çerçevesinde ele alındığında oldukça düşüktür.

Enflasyon oranına paralel şekilde artan nafaka taleplerine mahkemeler cevap vermemiş ve nafaka miktarlarında anlamlı bir artış söz konusu olmamıştır. İncelenen dosyaların yüzde 48,72'sinde mahkemeler 501-1500 TL arasında yoksulluk nafakasına hükmedilmiştir ve bu aralıktaki yoksulluk nafakalarının ortalaması 997,37 TL'dir. **Tüm aralıklar için Mahkemelerce verilen yoksulluk nafaka miktarlarının ortalaması ise sadece 1.179,40 TL'dir. Bu ortalama mevcut asgari ücretin yüzde 6,9'una karşılık gelmektedir.** Son açıklanan verilere göre (Ağustos 2024) ortalama yoksulluk nafakasının açlık sınırına oranı yüzde 6,21 yoksulluk sınırına oranı yüzde 1,87'dir. Kadınların tek başına yaşam maliyetine oranı ise yüzde 4,72'dir.

Karşılaştırmalı verilerin ortaya koyduğu en çarpıcı sonuçlardan biri ise 2019 Yoksulluk Nafakası Aştırmasında hesaplanan nafaka miktarı ortalaması olan 370 TL'nin dolar bazında bugünkü karşılığının 2.188 TL oluşudur. Dolayısıyla 2019 koşullarında yetersiz olan nafaka tutarında artış olmamış aksine dolar bazında ciddi bir azalma meydana gelmiştir.¹

Araştırmada esas alınan nafaka miktarlarının son beş yılda yaşanan enflasyon etkisinden kurtarılabilmesi için 2023 ve 2024 yıllarında karara çıkan dosyalardaki yoksulluk nafakası ortalaması da hesaplanmıştır. 2023 yılı yoksulluk nafakası kararlarının ortalaması 2023 yılında geçerli asgari ücret olan 13.414 TL'nin yüzde 9,20'sine, 2024 yılı yoksulluk nafakası kararlarının ortalaması 2024 yılında geçerli asgari ücret olan 17.002 TL'nin yüzde 18,8'ine denk gelmektedir.

Aylık yoksulluk nafakasına hükmedilmeyip toplu ödemeye hükmedilen dosya ise 2019'da yoksulluk nafakası talepli dosyaların yüzde 0,7'sine karşılık gelirken 2024'te bu oran yüzde 3'e yükselmiştir. Her ne kadar incelenen dosyaların birinde süreli nafakaya hükmedilmişse de bu durum mahkemenin takdiri değil taraflar arasındaki anlaşma çerçevesinde verilmiş bir karardır.

Dosyalarda göze çarpan bir diğer husus, mevcut enflasyon karşısında nafaka tutarlarının düşüklüğüne rağmen nafaka ödenme oranlarının oldukça düşük oluşudur. 2019'da incelenen dosyalarda ödenmeyen nafakaların nafaka kararlarına oranı yüzde 50,7 iken bu oran 2024 yılında incelenen dosyalarda yüzde 44'e düşmüştür. Bu değişim nafaka hakkı bakımından ilk bakışta bir iyileşme gibi görünse de nafaka ödenme oranları hala düşük olduğu gibi nafaka ödenmeme sebeplerindeki değişim endişe vericidir. 2019 Araştırmasında nafakanın ödenmemesinin en önemli nedeni nafaka yükümlüsünün isteksizliği olarak gösterilirken 2024 yılında en önemli neden kadınların mal varlığı olmayan erkeğin uygulayacağı şiddetten korktuğu için hakkını arayamaması olarak gösterilmiştir. Gerçekten de ödenmeyen nafakalar için icraya başvurma oranı beş sene içinde yüzde 44,3'ten yüzde 38'e düşmüştür. **Araştırma sonucuna göre, kadınların hükmedilen nafakaları tahsil edememesinin nedeni büyük oranda şiddet tehdididir.**

1 Türkiye Merkez Bankası verileri, <https://www.tcmb.gov.tr> (04.09.2024)

Dosyalardaki diğer bilgiler de nafaka talepleri ile kadına yönelik şiddet iddiaları arasındaki ilişkiyi teyit etmektedir. Ne yazık ki bu ilişki 2019 Yoksulluk Nafakası Araştırmasında tespit edilmiştir. **Ancak 2024 Araştırması verilerinde şiddet iddiaları bakımından artış söz konusudur.** 2019'da incelenen davaların yüzde 82,9'unda ev içi şiddet iddiası bulunurken 2024'te bu oran yüzde 86 olarak tespit edilmiştir. Şiddet türleri bakımından da oranlarda artış söz konusudur. İncelenen dosyalarda yüzde 75,7 oranındaki psikolojik şiddet iddiası yüzde 97'ye; yüzde 52,1 oranındaki fiziksel şiddet iddiası yüzde 73'e, yüzde 47,1 olan ekonomik şiddet iddiası yüzde 60'a, yüzde 15,7 olan cinsel şiddet iddiası yüzde 17'ye çıkmıştır. 2019 ile 2024 yılları kıyaslandığında dosyalarda azalan tek şiddet iddiası dijital şiddettir. Dijital şiddet iddiası yüzde 5,7'den yüzde 1'e düşmüştür. İncelenen dosyalarda 2019 yılında yüzde 21,4 olan boşanma konusu olaylara ilişkin ceza kovuşturması 2024 yılında yüzde 25'e çıkmıştır. Ayrıca 2019 yılında yüzde 9,3 olan 6284 sayılı Kanun uygulanması 2024 yılında incelenen dosyalarda yüzde 42'ye çıkararak önemli bir artış göstermiştir. **Araştırma sonuçlarına göre her dört nafaka davası dosyasından birinde ceza soruşturmasına konu toplumsal cinsiyete dayalı kadına yönelik ve ev içi şiddet söz konudur.**

F. Nafaka Davalarının Tarafı Kadınlarla Görüşme Notları

2024 Yoksulluk Nafakası Raporunda dosya incelemesi ile sınırlı kalınmayarak nafaka süreçleri konusunda daha fazla bilgi edinebilmek için incelemesi yapılan dosyaların tarafı olan 8 kadın ile yarı-yapılandırılmış online veya yüzyüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan altı kadın boşanma ve bağlı olarak iştirak, yoksulluk nafakası davasının tarafı iken iki kadın iştirak nafakasının artırılması davasının davacısıdır.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde gerek evlilik içinde gerekse evlilik olmadan ya da boşanma süreci ve sonrasında; kadınların ve çocukların nafaka hakkına erişebilmek için yürüttüğü süreçte karşılaştığı hak ihlallerinin izlenmesi amaçlanmıştır. Görüşmeler ile özellikle boşanma/nafaka yargılamaları konusunda ve yargılama sonunda verilen kararların, adil yargılanma ile özel yaşamına saygı duyulması hakkı kapsamında kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına etkisi bakımından deneyimlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede kadınların, özellikle yargılamanın süresi, sürecin ekonomik ve psikolojik etkisi, kararın hakkaniyete uygunluğu, nafakanın tahsil olanakları ve yeterliliği üzerine görüşlerine başvurulmuştur.

Görüşmelerde incelemesi yapılan dosyaların tarafı olan kadınlardan elde edilen bilgi ve deneyimler şu şekilde özetlenebilir:

Ekonomik bakımdan davalara taraf kadınların durumu incelendiğinde; ekonomik durumları değerlendirildiğinde katılımcıların adli yardım sisteminden yararlanma oranının ekonomik koşulları ile paralel olmadığı görülmüştür:

- Katılımcı 8 kişiden 3'ü hem avukat desteği hem de yargılama giderleri için adli yardım sisteminden yararlanmış. 4 katılımcı ailesinin desteği ile yargılama gideri ve avukatlık ücreti ödemiş, bu katılımcılardan biri yargılama giderleri için adli müzaheretten yararlanmıştır.
- 12 ve 9 yaşındaki içi çocuğunun iştirak nafakasının artırılması davası açan işsiz, hiçbir geliri ve mal varlığı olmayan bir katılımcının yargılama giderleri için yaptığı adli müzaheret başvurusu gerekçesiz olarak reddedilmiştir. Bu kişinin dava masraflarını ailesi karşılamış, avukatı da davayı ücretsiz takip etmiştir.
- Katılımcılardan sadece biri dava açarken çalıştığını ancak gelirinin asgari ücretin altında olduğunu belirtmiştir.

Yoksulluk nafakası miktarlarına bakıldığında; katılımcılar adına hükmedilen yoksulluk nafakası miktarlarının çok çok düşük olduğu dikkati çekmektedir. Nafaka miktarlarının düşük olmasının nedenlerinin yargılamaların uzun sürmesi yanında ekonomik koşullardaki olağanüstü değişim olduğu anlaşılmaktadır:

- Katılımcılardan biri lehine 2024 yılında verilen yoksulluk nafakasının miktarı 1.000,00.-TL'dir. Diğer bir dosyada ise 2023 yılında hükmedilen 500 TL ve 300 TL yoksulluk nafakası bulunmaktadır.
- Üç dört yıl önce açılan davalarda talep edilen nafaka miktarları asgari ücrete oranlandığında dörtte biri iken karar tarihinde bu miktarlar onda biri haline gelmiştir. Örneğin katılımcılardan birinin açtığı dava tarihinde, 2018 yılında net asgari ücret 1.603,12 TL, talep edilen yoksulluk nafakası miktarı ise 500 TL'dir. Kararın verildiği Şubat 2023 tarihinde asgari ücret 8.506,00.-TL'ye ulaşmış ancak hükmedilen yoksulluk nafakası miktarı 300 TL'de kalmıştır. Davalarda geçerli olan taleple bağlılık ile davanın açıldığı tarihteki koşullara göre karar verilmesi ilkelerinin çatıştığı ve yaşanan çözümsüzlüğün nafaka miktarlarının düşük olmasına neden olduğu anlaşılmaktadır.
- Nafaka miktarı belirlenirken nafaka alacaklısının değil yükümlüsünün koşullarının gözetildiği görülüyor. Belirlenen nafaka miktarının yükümlünün mali koşulları ile orantılı olmadığı tüm görüşmecilerin ortak fikridir. Özellikle kamu sektörü dışında ya da serbest çalışanların gelirinin kayıtlara düşük yansıtıldığı, bu nedenle daha çok kazandıkları halde asgari ücretli olarak değerlendirilerek katılımcılara düşük nafaka bağlandığı ifade edilmiştir:

“Çalıştığı yerde maaşının bir kısmını elden alıyordu, şimdi de emekli olduğu için kayıt dışı çalışıyor. Emekli deyip kestirip attılar. Gerçek geliri daha yüksek.”, “Hayır, kesinlikle, ben duruşmada kendimi yeterince ifade edemedim, belirlenen nafaka karşı tarafın durumuna göre düşük. Benim biri özel (down sendromunu ifade ediyor) biri lise öğrencisi iki çocuğum var, çalışma şansım yok ve ben bu nafaka ile çocuklarıma yaşam sağlayacağım, işe girsem engelli çocuğumu bırakacağım kişi ya da yer yok.”

Nafakaların tahsili bakımından yaşanan sorunların da ortak olduğu anlaşılmaktadır:

- Sekiz dosyanın ikisinde nafakalar hiçbir şekilde ödenmiyor. Kalan altı dosyada da icra takibi başlatıldıktan sonra tahsilat yapılabilmiştir. Hem boşanma hem de nafaka davalarında, nafaka kararının verilmesinden en az üç dört ay sonra tahsilat yapılabildiği görülmüştür.
- Tahsilat yapılan dosyalarda nafaka yükümlüsünün düzenli bir işi olduğu için maaşından kesinti yapılması sağlanmıştır. Ancak maaştan kesinti durumunda da farklı sorunlar gündeme gelmektedir. Aylık nafaka tutarının tamamının maaştan kesilmesinin ardından takip işlemleri tamamlanıncaya kadar birikmiş olan nafaka alacakları aylık kesintiden sonra kalan ücretin dörtte biri ile sınırlı şekilde ödenmektedir. Bu nedenle birikmiş nafaka alacaklarına çok geç ulaşılmakta ya da hiç ulaşılamamaktadır.
- Katılımcılar nafaka hakkına erişebilmek için icra takibi yapmak zorunda kaldıklarını, bu nedenle ayrıca avukatlık ücreti ödediklerini ve masraf yaptıklarını ifade etmektedir. İcra takibi sırasında nafakadan harç kesilmesi bu külfeti daha da arttırmaktadır. Bir katılımcı, icra takibine rağmen ödeme yapılmadığında ceza yaptırımını için şikâyet etmenin de ayrıca harç ve masrafı olduğunu ve bu yüzden şikâyet etmekten kaçındığını söylemiştir.

Müşterek çocuklar ve bu çocuklara yönelik olarak belirlenen iştirak nafakaları konusunda da miktar ve tahsilat bakımından yoksulluk nafakasına benzer sorunlar yaşanmaktadır:

- Görüşülen tüm kadınların nafaka yükümlüsü ile müşterek çocukları vardır. Ancak ebeveynler arasında sağlıklı bir iletişim kuramamak ortak sorun olarak dile getirilmiştir. Nafaka yükümlüsü erkekler çocuklarıyla sorun yaşadığında kadınları suçlamakta, nafaka

ödemek zorunda kaldığı için tepki göstermekte (haram olsun, zehir zıkkım olsun gibi hakaretler, mesajlar), kadınların yaşamlarına müdahale etmeye çalışmakta ya da sorun yaratıp boşanmanın intikamını almaya çalışmaktadırlar. Katılımcılardan sadece biri çocuğunun babası ile sorunsuz iletişim kurabildiğini ifade etmiş, bu iletişimin kendi “olumlu” tavrı ile inşa edildiğini aktarmıştır.

- İştirak nafakası miktarları her bir çocuk için iki dosyada 500 TL, iki dosyada 1.000 TL bir dosyada 1.600 TL bir dosyada 1.750 TL bir dosyada 2.000 TL ve bir dosyada ise 3.000 TL olarak ifade edilmiştir. Bunları tamamı 2023 yılında hükmedilen iştirak nafakası miktarlarıdır. Nafaka miktarları belirlenirken değişen ekonomik koşullar gibi çocukların özel ihtiyaçları da dikkate alınmamıştır:

“8 ve 17 yaşında iki çocuğum var, 8 yaşındaki oğlum down sendromlu. Çocuklar için

- Boşanma sonrası ailesi ile yaşayan kadınlar, ailelerinden yardım gördükleri için, iştirak nafakası ödenen (bir) çocuğun ortalama aylık gideri konusunda net bir miktar verememiştir. Ancak okula giden çocuğun her gün 75 ile 150 lira arasında yemek masrafı olduğu ifade edilmiştir. Bu masraf dahi tek bir çocuk için aylık 1.500 ile 3.000 lira arasında bir gidere karşılık gelmektedir:

“Ailem olmasa aylık gideri çocuğumun 7-8 bin lirayı geçirdi.”, “Bez bin lira, meyve, süt, kıyafet için ayda ortalama 7-8 bin lira.”

- Kendi konutunda yaşayan kadınlar ise bir çocuğun temel ihtiyaçları için aylık giderinin en az 7-8 bin lira olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan bazıları aileleri ile yaşamasalar dahi ailelerinden ekonomik destek almak zorunda kalmaktadır:

“ 3-4 bin lira harcıyabiliyorum, et hiç alamıyorum, çocukların abur cubur harcaması yok, özel çocuğumun en sevdiği dondurmaya alabiliyorum sadece.” , “Çok yetersiz nafaka, kendimi çok kısıtlıyorum. Benim için ödenen nafakayla sadece telefon faturamı ödüyorum, kalanı kızıma harcıyorum.” , “17 yaşındaki çocuğuma harçlık 50 lira verebiliyorum dışarı çıkarken, bu da yol parası ancak. İhtiyaçlarını karşılayamıyorum, down sendromu olan çocuğumun bez masrafı için 380 lira veriyor devlet, bir paket bez en az 250 lira.”, “Oğlan 9, kız 7 yaşında. Asgari ücret ile geçinmeye çalışıyorum, babam aylık 5-6 bin lira katkıda bulunuyor” , “Küçüğün bez parası, süt, yiyecek, içecek ayda ikibinbeşyüz lira yetmiyor”

- Katılımcılar okul çağında olan çocukların, özellikle eğitim döneminin başında 2-8 bin lira arasında giderleri olduğunu ifade etmiştir. Dönem boyunca da aylık 2.000 –5.000 lira arası harcama söz konusu olmaktadır. Ayrıca çocuklar bedensel değişim çağında olduğu için giyim masrafı da kadınları zorlayan bir masraf kalemi olarak belirtilmektedir.

Sağlık ve sosyal güvenlik ile barınma katılımcıların ve çocuklarının boşanma sürecinde ve sonrasında en fazla sorun yaşadığı alanlar olarak öne çıkmıştır:

- Katılımcılardan beşi çalışmadığı için sosyal güvencelerinin olmadığını ifade etmiştir. Bir katılımcı ise ücretli öğretmen olarak sadece eğitim döneminde çalışmakta, okullar tatil olduğunda işsiz ve güvencesiz kalmaktadır. Çalışmada yer alan katılımcılardan sadece ikisi çalışmaktadır ve sosyal güvence sahibidir.
- Hiçbir geliri olmayan kadınlar nafaka kararı verilinceye, karardan sonra da tahsil edilmeye kadar aile desteği ve sosyal yardımlarla yaşamlarını sürdürmektedir. Çalışmayan katılımcılardan biri sağlık giderleri için babasının sigortasından, biri yeşil karttan yararlanmaktadır. Henüz boşanma kararı kesinleşmeyen üç katılımcının sağlık güvencesi bu süreçte boşandığı kişi üzerinden devam etmektedir. Ücretli öğretmen olan görüşmeci çalışmadığı zaman sağlık giderleri ailesi tarafından karşılanmaktadır.
- Dört katılımcı müşterek çocuğunun, babasının sağlık güvencesinden yararlanmaya de-

vam ettiğini, bir görüşmeci de kendisi çalıştığı için çocuğunun kendi sağlık güvencesinden yararlandığını söylemiştir. Diğer üç katılımcı çocuklarının sağlık giderlerini yeşil kart ve aile desteği ile karşılamaya çalıştığını ifade etmiştir:

“Babasının üzerinden vardı ama işten çıktığı için şu anda yok. Çocuğun kulağından bir ameliyat olması ve ayrıca sünnet olması, bademciğinin alınması gerekiyor, bu yaz bunları çözmek istiyordum ama sağlık güvencesi olmadığından yaptırıyorum”

- Dört katılımcı kendilerine ait konutları olmadığı için boşanma sonrası yetersiz koşullarda ailesi ile yaşamak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Ailesiyle birlikte yaşayan katılımcıların ısınma, elektrik, su, aidat gibi genel giderleri ve beslenme, giyim gibi giderleri de aileleri tarafından karşılanmaktadır:

“Ailemle yaşıyorum, annem, babam, erkek kardeşim ve oğlum ile beş kişiyiz. Kendimize ait bir odamız yok.” , “ Ailemle yaşıyorum, 8 kişi bir arada yaşıyoruz. Kışın çok zor oluyor. Tüm giderlerimi ailem karşılıyor. Kombili ev ama ailem karşılıyor. Ayrı bir eve çıkmak isterim ama ekonomik koşullar ve çocuğumun bakım ihtiyacı nedeniyle mümkün değil.” , “Ailemle yaşıyorum, kirayı karşılayamadığım için, 3+1 evde 6 kişi yaşıyoruz. Çocuğumla ben aynı odada kalıyoruz.”

- Ailelerinden ayrı yaşayan kadınların da barınma bakımından yaşadığı güçlükler söz konusu olabilmektedir. Bir katılımcı evlilik içinde alınan bir konutun aylık 1.800,00.-TL kredi borcunu ödeyerek ve mahkemenin özgüleme kararı ile ortak konutta oturmaya devam ederken bir katılımcının 17.000 TL olan kirası kardeşi tarafından ödenmektedir. Diğer bir katılımcı 6.000 TL kira öderken bir diğeri de yeğenine ait bir evde 800 TL gibi, sembolik denebilecek kira ödeyerek kalmaktadır. Kendilerine ait konutta yaşayan kadınlar aylık 1.000 TL (Belediyenin sosyal destek kartlarının indirim hakkı nedeniyle) ile 4.500 lira arasında ısınma, elektrik, su, aidat gibi sabit giderleri olduğunu ifade etmektedir. Bu miktarlar dahi katılımcıların çoğunun aldığı nafaka miktarlarının üzerindedir.
- Katılımcılar ayrıca sosyal ve kültürel etkinlikler için kaynak ayıramadığını belirtmiştir. Bir katılımcı çalışmaya başladıktan sonra bir kez, bir katılımcı da ailesinin desteği ile bazen tatile gidebildiğini söylemiştir.

Yapılan görüşmelerde ayrıca katılımcıların **mahkeme süreçlerinde yeterince kendilerini ifade edemediklerini düşündükleri, şiddet tehdidi ile taleplerinden vazgeçtikleri ve nafaka tartışmaları konusunda da bilgisiz oldukları** açığa çıkmıştır:

- Katılımcılar yargılama sürecinde mahkemelerde kendilerini avukatlarının temsil ettiğini, duruşmalara çok az katıldıklarını, duruşmaların hızlıca yapıldığını ve konuşmaya fırsatlarının olmadığını, somut delillerle kanıtlayamayacaklarını düşündükleri gerçekleri yargılama süreçlerinde ifade etme olanağı bulamadıklarını vurgulamışlardır.

“Söylenecek çok şey vardı, iki çocuğum var, sağlık sorunlarım var, ekonomik koşullarımı anlatmak isterdim ama anlatamadım” , “Zaten söz hakkı vermiyorlar, yaşadıklarımı anlatamadım, sadece son duruşmada sınırlı bir sürede biraz anlattım. Kendisini çok iyi bir eş ve baba olarak anlattı, böyle bir adam olsa ben niye boşanayım, ben o kadar kötü isem benimle bu kadar sene neden evli kaldı diye yüzüne söylemek isterdim.” , “Nafakanın yükseltilmesini isterdim ama hep uğraştırıyor diye isteyemedim”

- Evlilik süresince şiddet gören iki katılımcı bir an önce boşanabilmek için yoksulluk nafakası istemediğini / vazgeçtiğini, iştirak nafakasında da erkeğin kabul ettiği miktara razı olduğunu söylemiştir.
- Katılımcı kadınlar genellikle nafaka tartışmalarını izlemediklerini dile getirmiştir. Bir kısmının da kendilerini suçlu hissetmelerine neden olduğu için bu tartışmalardan özellikle kaçındığı gözlemlenmiştir.

Değerlendirme

Modern hukuk sistemlerinde hukuk reformları ve genel hukuk düzenlemeleri hazırlanırken hukuk uygulamasındaki sorunlar ile toplumsal talep ve ihtiyaçlar sosyo-hukuki araştırma verileri çerçevesinde incelenerek bir hukuk politikası oluşturulmaya çalışılmaktadır. Türkiye’de de bir süredir gündemde olan yoksulluk nafakası tartışmasında böyle bir yaklaşıma ihtiyaç olduğu düşüncesiyle Kadın Dayanışma Vakfı konu hakkındaki ilk raporunu 2019 yılında yayınlamıştır. Kadın Danışma Vakfının 2019 Yoksulluk Nafakası Araştırmasını, 2020 yılında yayınlanan KONDA Kamuoyu araştırması, İstanbul Barosu 2020 Adli Yardım Bürosu Yoksulluk Nafakası Raporu ve 2021 Diyarbakır Barosu Kadın Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Nafaka Araştırması Raporu izlemiştir. Art arda yayınlanan bu raporlar da uygulamada tartışıldığı gibi yoksulluk nafakasında süre yönünden bir değişikliğe gereksinim duyulmadığını aksine nafaka tartışmalarının yönünün kadın lehine değişmesi ve nafaka miktarları ile nafakaların tahsil edilmesi hususunda değişiklikler yapılması gerektiğini gösterse de 2016 yılında TBMM Boşanma Komisyonu tarafından başlatılan ailenin korunması perspektifli yoksulluk nafakasında süre tartışmaları sürmüştür.

2021 yılı Mart ayında siyasi iktidarın İstanbul Sözleşmesi’nden Cumhurbaşkanlığı kararı ile çekilmesinin ardından başlayan medeni hukukta değişiklik tartışmaları kadınların ve çocukların aleyhine olan hukuki düzenlemelerin hayata geçirilmeye çalışıldığı endişelerini artırmıştır. Bu değişiklikler içinde nafakaya süre sınırı getirilmesinin yanı sıra, İstanbul Sözleşmesi hükümleri gereği yasak olması gereken aile hukukunda zorunlu arabuluculuk, boşanmada kusur ve tazminat ile kadının soyadı yer almaktadır. Türk Medeni Kanunu’nda yapılacak değişikliklere ilişkin teklif ve öneriler çeşitlense ve zamana yayılsa da yoksulluk nafakası bu değişiklik önerileri içinde ön safardaki yerini korumakta, Türkiye’de önemli bir toplumsal sorun olan toplumsal cinsiyete dayalı kadına yönelik şiddet ve anayasadaki eşitlik ilkesi yok sayılarak aile hukuku tamamen ailenin korunması perspektifi ile düzenlenmek istenmektedir.

Araştırmada ortaya konmaya çalışıldığı gibi yoksulluk nafakası tartışması TBMM’de hazırlanan Boşanma Raporu ekseninde gündeme gelmiş ve sosyo-hukuki verilerden ziyade tekil örneklerden hareketle ele alınarak, komisyonun ailenin korunması ve boşanmaların engellenmesi hedefleri çerçevesinde bir hukuk politikası olarak geliştirilmeye çalışılmıştır. Boşanma Komisyonu raporu ve çeşitli örgüt ve organizasyonlar tarafından yapılan görüş açıklamaları çerçevesinde tartışılarak ortaya konmaya çalışıldığı gibi, yoksulluk nafakasına ilişkin düzenleme konusunda kamuoyunda iki farklı bakış açısı mevcuttur. İlki, komisyon raporundaki yaklaşıma paralel olarak, yoksulluk nafakası düzenlemesinin nafaka yükümlüsü babalar açısından orantısız bir ceza haline geldiğini belirterek “ömür boyu” yoksulluk nafakasının tamamen kaldırılması ya da sürelili hale getirilmesi ve miktarın kusur ve evlilik süresi çerçevesinde belirlenmesi gerektiğini öne sürmektedir. İkinci bakış açısına göre ise yeni bir düzenlemeye gerek yoktur. Yoksulluk nafakası konusunda asıl sorun, mahkemeler tarafından hükmedilen yoksulluk nafakası miktarlarının azlığı ve tahsil edilemiyor oluşudur. Bu bakışa göre, yoksulluk nafakası, toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından oldukça geride olan ve kadına yönelik şiddet eylemlerinin çarpıcı boyutlara ulaştığı Türkiye’de sosyal devlet ilkesinin ve evlilik birliği sonrası dayanışma yükümlülüğünün devamı olduğu gibi uluslararası kadın hakları belgelerinin de bir gereğidir.

Yoksulluk nafakası konusunda mevzuat ve içtihadı yönelik doktrinel hukuk araştırması bu konuda yeni düzenlemenin gerekli olmadığını savunan görüşü destekleyen sonuçlar sunmaktadır. Yoksulluk nafakası TMK’da düzenlenen tek nafaka olmadığı gibi süresiz talep edilebilen tek na-

faka da değildir. TMK'da yer alan yardım nafakası da süresiz şekilde talep edilebilir bir nafakadır. Yardım nafakası dışında TMK'da yoksulluk nafakası, iştirak ve tedbir nafakası olmak üzere üç tür bakım nafakası bulunmaktadır. Bakım nafakalarının tamamı evliliğin devamında ortaya çıkmakta Anayasa'daki eşitlik ilkesinin bir sonucu olarak hem kadın hem de erkek tarafından istenebilmektedir. Ne yazık ki yoksulluk nafakası kamuoyunda yanlış şekilde diğer bakım nafakaları ile karıştırılmakta ve sadece kadınlar tarafından istenebildiği düşünülmektedir. Ayrıca yoksulluk nafakasına hak kazanılması için yasal olarak birtakım koşullar söz konusudur. Yaygın kanının aksine talep eden herkes yoksulluk nafakasına hak kazanamadığı gibi belli koşulların oluşması halinde yoksulluk nafakası yükümlülüğü ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla yoksulluk nafakası zorunlu olmadığı gibi her koşulda süresiz de değildir. Doktrinel araştırmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli husus ise yoksulluk nafakasının kusurdan bağımsız olduğu için bir ceza olarak görülemeyeceğidir. Yoksulluk nafakası tazminattan farklı olarak zarardan kaynaklanmaz, evlilik sonrası dayanışma yükümlülüğünün bir sonucudur ve yoksulluğa düşecek tarafı koruma amacı güder. Bu nedenle yoksulluk nafakası söz konusu olduğunda kusurla ilgili olarak yapılan tek değerlendirme yoksulluk nafakasını talep eden tarafın diğer taraftan daha ağır kusurlu olmamasıdır. Bu değerlendirme maddi ve manevi tazminat çerçevesinde yapılan zarara ilişkin bir değerlendirme olmaktan çok, hukukun genel ilkelerinden olan "kişi kendi kusurundan yararlanamaz" ilkesinin bir sonucudur. Dolayısıyla mevcut mağduriyet iddiaları bilimsel araştırma ve verilere dayanmadığı gibi hukuken de dayanaktan yoksundur.

Doktrin araştırmasının ortaya koyduğu bir diğer önemli konu ise Anayasa'nın 90. maddesi çerçevesinde ulusal mevzuat karşısında üstünlüğü bulunan CEDAW ve yoksulluk nafakasında geçen "süresiz" ibaresinin Anayasa'ya aykırı olmadığını karara bağlayan iki farklı Anayasa Mahkemesi kararının yoksulluk nafakasına ilişkin yapılan tartışmada büyük ölçüde göz ardı ediliyor oluşudur. Anayasa Mahkemesi verdiği kararlarda yoksulluk nafakasının miktarı ve ne şekilde ödeneceği gibi süresini belirlemenin de hâkimin takdir yetkisi içinde olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. Doktrinde ise hakim görüş takdir hakkına sığınarak nafakayı belirli bir süreyle sınırlamanın kanuna açık aykırılık oluşturduğudur. Uygulamayı belirleyen Yargıtay içtihadı da doktrindeki hâkim görüşten hareket etmektedir. Bu görüşler yakından incelendiğinde mevcut hukuk tartışmasının yoksulluk nafakasına süresiz mi yoksa hâkimin belirlediği bir süreyle mi hükmedileceğinden ibaret olduğu açıktır. Hâkim tarafından belirlenmesi istenen süre, davanın özgül koşulları çerçevesinde hakkaniyet doğrultusunda belirlenecek bir süredir. Süre belirleme pek çok dava bakımından hakkaniyetin bir gereği olmadığı gibi, mevcut yoksulluk tartışmasında önerildiği gibi sürenin doğrudan kanunla düzenlenerek sınırlandırılması hem hakkaniyete hem de Türkiye'nin uluslararası insan hakları sözleşmeleri çerçevesinde yüklendiği cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddetin önlenmesi görevlerine de aykırılık oluşturacaktır.

Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği verileri, adli istatistikler ile aile ve boşanma verileri bir arada ele alındığında ise aile hukukuna ilişkin olarak yeni bir hukuki yaklaşımla düzenleme konusu yapılması gereken pek çok husus olduğu ancak yoksulluk nafakası ile ilgili yapılması istenen düzenlemenin bunlardan biri olmadığı rahatlıkla söylenebilir. 2024 yılında yayınlanan WEF raporuna göre, Türkiye dünya üzerindeki 146 ülke arasında toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından 127. sırada yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumunun verileri de bu vahim tabloyu destekler niteliktedir. İstatistiklere göre nüfusun neredeyse yarısını oluşturan kadınların işgücü ve istihdama katılım oranı erkeklerin yarısından azdır. Kadınların eğitim oranı ile erkeklerin eğitim oranı arasında da benzer bir fark söz konusudur. Verilere göre, Türkiye'de kadınların eğitim düzeyleri yükseldikçe istihdama katılım oranları artmakla birlikte, mevcut eğitim düzeyi ne olursa olsun erkeklerin istihdam edilme oranları kadınlarınkinden daha yüksektir. Kadınlar erkeklere oranla ev ve ailenin gereksinimleri için 4,5 kat daha fazla vakit harcamakta, genel olarak ücretsiz bakım hizmetlerini yerine getirmekte, çalışmaları halinde ise çoğu zaman ancak informal sektörde kendilerine yer bulabilmektedirler. Bu nedenle, sosyal güvenlik kapsamında olan kadınların oranı erkeklere göre çok daha azdır. Kadınların eğitim ve iş olanaklarından yoksunluğu ve güvencesizliği onları şiddete açık hale getirmektedir. Türkiye'de toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusunda

günden güne kötüleşen tablo da bunun bir sonucu olarak görülmelidir.

Türkiye’de boşanma oranları pek çok ülkede olduğu gibi yükseliş eğiliminde olmakla birlikte evlenme hızında ciddi bir düşüş söz konusu olmadığı gibi Türkiye, Avrupa ülkeleri arasında da düşük boşanma oranına sahip ülkeler kategorisi içinde yer almaktadır. Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan istatistiklere göre tıpkı 2018 yılında olduğu gibi 2021 yılında da açılan davaların sadece yüzde 11’i boşanma davası olup bu davaların büyük bir bölümü nafaka talebi içermektedir. Üstelik 2011 yılından 2021 yılına kadar boşanma ile ilişkili olarak açılan davalar bakımından yapılan incelemede ise yoksulluk nafakası davalarının önemli bir düşüş eğilimine girdiği de görülmektedir. Adli istatistiklerin ortaya koyduğu bir diğer olgu “evlilik birliğinin temelinden sarsılması” ve “hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış nedeniyle” boşanmalarda 2011 yılından itibaren düzenli bir artışın söz konusu olmasıdır. Boşanma nedenlerine ilişkin olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yapılan iki farklı araştırma ise kadınların büyük oranda şiddetten kurtulmak için evliliklerini noktalamak istediklerini doğrulamaktadır. 2021 araştırmasında 2011 araştırmasından farklı olarak “evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama”nın yanı sıra “ailenin ekonomik durumunun bozulması” da boşanma nedenleri arasında eklenmiştir.

Yoksulluk Nafakası Araştırması çerçevesinde incelenen dava dosyalarının yüzde 86’sı şiddet iddiası içerirken dosyaların yüzde 25’inde ceza soruşturması mevcuttur. Kadınlar şiddet gördükleri için boşanma davası açmaktadırlar. Dosyaların yüzde 47’inde davaya taraf kadınlar herhangi bir gelire sahip değildir. Karşılaştırmalı inceleme ise son beş yıl içinde incelenen dosyalarda hem şiddet iddialarında artış hem de davaya taraf kadınların gelirlerinde düşüş meydana gelmiştir. Buna karşın müşterek çocukların velayetleri büyük çoğunlukla kadınlar tarafından talep edilmekte, buna paralel şekilde geçim giderlerine destek sağlayabilmek için genelde tedbir, iştirak ve yoksulluk nafakaları bir arada talep edilmektedir. Mahkemeler ise genelde evlilik birliği sürerken talep edilen nafakalara ve müşterek çocuklar için talep edilen nafakalara daha fazla olumlu yanıt vermektedir. Bu eğilim son beş yıl içerisinde değişmemiştir. Kadınların velayet taleplerinin fazlalığına ve gelirlerindeki düşüşe rağmen dava dosyalarında değişen ekonomik koşullar göz önünde bulundurulmamaktadır.

Yoksulluk Nafakası Araştırması çerçevesinde incelenen nafaka dosyalarının içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla son dönemde (Ağustos 2024) 19.271 TL’ye çıkan açlık ve 62.722 TL’ye ulaşan yoksulluk sınırına rağmen büyük bölümü sosyal güvenlik kapsamında dahi olmayan kadınların şiddetten kaçınmak için açtıkları boşanma davalarında evlilik sonrası dayanışma yükümlülüğünün bir parçası olarak hükmedilen nafaka miktarları ortalama **1.179,40 TL**’dir. **Bu ortalama mevcut asgari ücretin yüzde 6,9’una karşılık gelmektedir.** Son açıklanan verilere göre ortalama yoksulluk nafakasının açlık sınırına oranı yüzde 6,21 yoksulluk sınırına oranı yüzde 1,87’dir. Yoksulluk ve açlık sınırının dört kişilik aile giderlerine göre hesaplanması yoksulluk nafakası tutarlarının oransal düşüklüğünü anlamsız kılmaz. Kadınlar büyük oranda müşterek çocukların velayetini aldığı gibi, son yayınlanan verilere göre ortalama yoksulluk nafakasının tek başına yaşam maliyeti olan 24.962 TL’ye oranı sadece yüzde 4,72’dir. **Bu oranlar yapılan görüşmelerde özellikle müşterek çocukların bakımını üstlenen katılımcıların ailelerinden almak zorunda kaldıklarını belirttikleri maddi desteği anlaşılır kılmaktadır.**

Veriler daha ayrıntılı incelendiğinde enflasyon oranına paralel şekilde artan nafaka taleplerine mahkemeler cevap vermediği ve nafaka miktarlarında anlamlı bir artış söz konusu olmadığı görülmektedir. **İncelenen dosyaların yüzde 48,72’sinde mahkemeler 501-1500 TL arasında yoksulluk nafakaya hükmedilmiştir ve bu aralıktaki yoksulluk nafakaların ortalaması ise 997,37 TL’dir.** Araştırmada esas alınan nafaka miktarlarının son beş yılda yaşanan enflasyon etkisinden kurtarılması için sadece 2023 ve 2024’de karara çıkan yoksulluk nafakası miktarları incelendiğinde dahi tutarlar çok düşüktür. 2023 yılı yoksulluk nafakası kararlarının ortalaması 2023 yılında geçerli asgari ücret olan 13.414 TL’nin yüzde 9,20’sine, 2024 yılı yoksulluk nafakası kararlarının ortalaması 2024 yılında geçerli asgari ücret olan 17.002 TL’nin yüzde 18,8’ine denk gelmektedir. **Yargıtay’ın içtihadına rağmen, yoksulluk durumu günün ekonomik koşulları ile**

birlikte, tarafların sosyal ve ekonomik durumları ve yaşam tarzları değerlendirilerek takdir edilmemektedir.

Karşılaştırmalı verilerin ortaya koyduğu en çarpıcı sonuçlardan biri ise 2019 Yoksulluk Nafakası Araştırmasında hesaplanan nafaka miktarı ortalaması olan 370 TL'nin dolar bazında bugünkü karşılığının 2.188 TL oluşudur. Dolayısıyla 2019 koşullarında yetersiz olan nafaka tutarında artış olmamış aksine dolar bazında ciddi bir azalma meydana gelmiştir. Mevcut yoksulluk nafakası ortalaması olan 1179,40 TL dolar bazında 2019 ortalamasının yalnızca yüzde 53'üne karşılık gelmektedir.

Yoksulluk nafakası araştırması başlığı altında yapılan bu çalışma sosyo-hukuki araştırma amaçlı ve kartopu örneklem teknikleri ile toplanan sınırlı sayıda dosyaya dayansa da, var olan sonuçlar, çoğunluğu alanında uzman kadın hukukçular tarafından takip edilen bu dava dosyalarında bile nafakalar bakımından özellikle Boşanma Komisyonunda dile getirildiği gibi erkeklerin mağdur edildiği örneklere rastlanmadığı gibi araştırmanın sonuçları büyük ölçüde yetkili kurumlar tarafından yapılan TBN (Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması) ve TAYA (Türkiye Aile Yapısı Araştırması) gibi araştırmalarla uyumlu ve TÜİK verileri ile adli istatistiklerle tutarlıdır.

2024 Araştırmasında incelenen nafaka davalarının tarafı kadınlarla yapılan yüz yüze ve online görüşmelerde istatistiklere yansımayan sorunlar da tespit edilebilmiştir. Yapılan görüşmelerde kadınlar boşandıktan sonra, özellikle çocukları varsa bağımsız bir konut edinemediklerini, çalışsalar da ancak ailelerinden aldıkları sosyo-ekonomik destekle yaşamlarını sürdürdüklerini dile getirmiştir. Çocukların velayeti ağırlıklı bir oranla kadınlarda olduğu için, evde tek başına kalamayacak yaşta çocuğu olan kadınlar çalışma olanağı da bulamamaktadır. Katılımcıların tamamı hükmedilen yoksulluk nafakası ve iştirak nafakalarının tahsilinde zorluklar yaşadıklarını, nafaka miktarlarının çok düşük olduğunu, bu nedenle de çocuklarının ve kendilerinin temel ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorlandıklarını dile getirmiştir. Yargıtay kararlarında yoksulluk kavramına ilişkin olarak oluşturulan içtihadı rağmen, boşanan kadınlar, kendileri ve çocuklarının maddi ve manevi varlıklarını koruma ve geliştirme, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel insan haklarına erişememekte, hayatlarını zorluk içinde sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Yoksulluk Nafakası Araştırması verileri boşanmalardaki asıl sorunun kadına yönelik şiddet olgusu, nafaka konusunda asıl sorunun ise mahkemeler tarafından hükmedilen miktarların azlığı ve tahsil kabiliyetinden yoksunluğu olduğunu ortaya koymaktadır. **Yetkililerin SED (sosyal ve ekonomik durum) araştırması konusundaki özensizlikleri, nafakayı bir ceza olarak algılayan nafaka yükümlülerinin sigortasız çalışma ve mal devri yoluyla ekonomik durumlarını gizlemelerini kolaylaştırmakta, hükmedilen miktarlar açlık sınırında bir yaşam sürmek için dahi çok az olsa da icra yoluyla bile tahsil edilememektedir.** Erkeklerin bir ceza olarak görüp ödemekten kaçındıkları tek nafaka yoksul eski eşlerine yönelik yükümlülükleri olan yoksulluk nafakaları değil, aynı zamanda medeni hukuk çerçevesinde biten evlilikleri ardından bakımından sorumlu oldukları müşterek çocuklarının nafakalarıdır. Erkekler boşanma davaları sırasında çoğunlukla müşterek çocukların velayetini talep etmedikleri gibi bu çocukların gider ve bakım yüklerini de paylaşmaktan kaçınmaktadır.

Yoksulluk nafakası konusunda dile getirilen sorunların tamamının temelinde toplumdaki mevcut cinsiyet eşitsizliği ve hiyerarşisi yer almaktadır. Yoksulluk nafakasından kadınların daha fazla yararlanıyor oluşu ancak kadınların eşit birer vatandaş konumunda bulunduğu, eğitim ve çalışma hakları konusunda eşit imkanlara sahip olduğu, evlilikle birlikte ücretsiz ev içi emeğin doğal yüklenicisi olarak görülmediği ve kamusal hayattan çekilmeye zorlanmadıkları zaman sorgulanabilir hale gelecektir. Şu an için medeni hukuk ilişkileri bakımından sorun, zorunlu giderlerin yanında dile getirmeye dahi değmeyecek oranlarda hükmedilmesine rağmen yükümlüler tarafından ödenmeyen yoksulluk nafakası değildir. Yapılacak düzenlemelerle eşitsiz koşulları değiştirmek ve cinsiyete dayalı şiddeti önlemek yerine kadınların zaten yetersiz durumda bulunan nafaka hakları tartışmaya açılmıştır. Üstelik bu tartışma toplumsal verilere, hukuk araştırmasına veya politik araştırmaya başvurmaksızın aileyi koruma gibi belirsiz ve özcü bir amaç çerçevesin-

de gerçekleştirilmektedir. Türkiye'deki hukuk kültürünün ve uygulamasının gelişimi bakımından ele alındığında tam anlamıyla bir gerileme olarak nitelendirilebilecek bu yönelim erkeklerin hak, kadınların ise yükümlülük sahibi olacağı bir hukuk yaklaşımına karşılık gelir ve modern hukuk ve devlet düzeni ile bir arada ele alınamayacak niteliktedir.

ÖNERİLER

ARAŞTIRMANIN ÇIKTILARINA DAYALI OLARAK ÖNERİLERİMİZ

1-Yargı reformlarının sosyo-hukuki verilerle ve toplumsal cinsiyete dayalı bir bakış açısı ile planlanması

Yargı reformlarına ilişkin tartışmalar ve öneriler tekil örnekler üzerinden yürütülmemelidir. Kamuoyunun konu hakkında doğru bilgilendirilmesi sağlanmalıdır. Kadınların ve çocukların haklarını doğrudan etkileyecek olan öneri ve tartışmalar toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesi ışığında ele alınmalı, konu ile ilgili uzun yıllardır çalışan bağımsız ve tarafsız kadın örgütlerinin deneyim ve tecrübelerinden ve verilerden yararlanılmalıdır.

2-Kadına yönelik şiddetle yargısal düzeyde de etkili bir şekilde mücadele edilmesi

Araştırmada kadınların şiddetten kurtulmak için boşanma davası açtıkları çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu durum ülke çapındaki verilerle de uyumlu olup yargısal alanda da kadına yönelik şiddetle mücadelenin öncelikli bir mesele olduğunu ortaya koymaktadır. Boşanma davalarına bakan aile mahkemelerinin de kadınlara ve çocuklara karşı işlenen suçlar konusunda daha özenli olması şikâyet gerektirmeyen durumların tespiti halinde resen suç duyurusunda bulunması ve 6284 sayılı Kanun kapsamında tedbir kararları alması sağlanmalıdır. İstanbul Sözleşmesi yeniden imzalanarak Sözleşmenin düzenlemelerine uygun şekilde önleme, koruma ve cezalandırma ve tazmin etme şeklindeki bütüncül politikalarla sağlanmalıdır. İstanbul Sözleşmesi hükümlerine uygun şekilde büyük bir kısmı şiddet iddiası barındıran boşanmalar bakımından zorunlu aile arabuluculuğu teklifinden vazgeçilmelidir.

3-Mahkemelerce insanca yaşanacak bir miktarda nafakaya karar verilmesi

Nafaka miktarının kişilerin yoksulluk durumu günün ekonomik koşulları ile birlikte, tarafların sosyal ve mali güçleri ve yaşam tarzları değerlendirilerek takdir edilmesi sağlanmalıdır. Sosyo ekonomik durum incelemeleri beyana dayalı olarak değil, kurumsal veriler ve araştırmalar yoluyla sistemli şekilde yapılmalıdır. Mahkemelerin nafaka takdirinde alt sınırın asgari ücret olması için gerekli tedbirler ve önlemler alınmalıdır.

4-Nafaka ödememek için mal kaçıranların denetimi

Nafaka ödememek için mal kaçırma, işten çıkma gibi iddialar mahkemelerce ciddiyetle araştırılmalı, sadece kişilerin beyanlarına dayalı bir şekilde kolluk tarafından doldurulan sosyal ve ekonomik durum araştırmaları ile yetinilmemeli ayrıntılı bir araştırma yapılmalıdır. Bu konunun denetimi hem mahkemelerce hem ilgili Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nca yapılmalıdır.

5- Kadınların kazanılmış haklarına yönelik saldırıların son bulması

Araştırma yoksulluk nafakasında kusur yahut süre sorunu olmadığını aksine yoksulluk nafakasının miktarlarının gerekenden çok az olduğunu ve tahsil edilemediklerini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde araştırmanın bulgularına göre boşanma ve nafaka davalarında büyük oranda kadına yönelik şiddet iddiası bulunmaktadır. Buna rağmen aile hukukunda zorunlu arabuluculuk ve yoksulluk nafakasında süre sınırı getiren Türk Medeni Kanunu değişiklikleri dile getirilmektedir. Bu değişiklik önerileri toplumsal sorunların çözümünden çok ailenin korunması politikasının bir sonucudur. Oysa Türkiye'de gelişmekte olan diğer ülkelerin aksine evlenme oranlarında ciddi bir artış olmadığı gibi boşanma oranlarında azalma söz konusudur.

KAYNAKÇA

Kitap ve makaleler:

- Akçabay, F. Ceren, Adalet Kapısında Beklerken: Güncel aile Hukuku tartışmaları ve Kadına Yönelik Şiddet, KESK Kadın Dergisi, Kasım 2023, s. 9-12.
- Akçabay, F. Ceren, Yoksulluk Nafakası Araştırması: Sosyo-Hukuki Bir İnceleme, Kadın Dayanışma Vakfı, Kasım, 2019.
- Akkaya, Mustafa, "Osmanlıda 16. ve 17. Yüzyıllar Arasında Nafaka Uygulamaları ile Satın Alma Gücü Arasındaki İlişki", History Studies, Vol. 10, Issue:7, October, 2018, ss. 295-319.
- Baş, Baş, Nisa Özcan, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı", ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (2022/1), s. 328-383. Bell, Felicity, "Empirical Research in Law", Griffith Law Review, 2016, ss.262-282.
- Ceylan, Ebru, Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları, İstanbul, 2006.
- Cotterrell, Roger "Why Must Legal Ideas Be Interpreted Sociologically?", Journal of Law and Society 25(2), 1998, ss. 171-192.
- Demir, Mecit, Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası, Ankara, Seçkin, 2018.
- Doğan, İzzet, "Türk Medeni Kanununun Düzenlemelerine Göre Tedbir Yoksulluk ve İştirak Nafakası", MHB, Cilt: 35, Sayı: 1, ss. 59-95
- Eken, Kalay, Ceren, " Aile Hukuku Sempozyumu Bize Ne Söyledi?", Ekmek ve Gül, 4 Kasım 2023,
- <https://ekmekvegul.net/gundem/aile-hukuku-sempozyumu-bize-ne-soyledi> Erbay, Celal, "Nafaka". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 32, TDV Yayınları, İstanbul, 2006.
- Erdem, Mehmet, Aile Hukuku, Ankara, 2018.
- Edis, Seyfullah "Hukukun Uygulanmasında Yargıca Tanınmış Takdir Yetkisi", AÜHFD, Cilt: 30, Sayı: 1, 1973, ss. 169-196.
- Hatemi, Hüseyin, Aile Hukuku, On İki Levha Yayınları, 2021.
- Öcal, Mesut, Yoksulluk Nafakasının Süresi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018, s. 127.
- Pasinli, Aslı, Hatice Demir, Mahkeme Kararları Işığında Nafaka Araştırması: Hukuki Bir İnceleme, Diyarbakır Barosu Kadın Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Mart 2021. Ruhi, Ahmet Cemal, Yargıtay İçtihatlarıyla Nafaka Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.
- Rusinova, Nadia Cansu Kaya Kızılırmak, Nil Karabağ Bulut, Tavsiye Raporu: İkincil Örselenmeyi Önlemek için Türkiye'de Boşanma Prosedürlerinin İyileştirilmesi",
- <https://rm.coe.int/tavsiye-raporu/1680ac0183>

- Kelly, Roger, Ali Sökmen, Turkey's Diagnostic, European Bank, Nisan 2019.
- Webley, Lisa, "Stumbling Blocks in Empirical Legal Research, Case Study Research, Law and Method, 2016, ss. 1-21.

Rapor ve Tutanaklar:

- Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (Boşanma Komisyonu Raporu), <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/467d92ef-288e-48e4-b9d8-a8fac51d9dfc>
- Bianet 2023 Erkek Şiddeti Çetelesi, <https://bianet.org/haber/erkekler-2023te-en-az-333-kadini-oldurdu-290675>
- Bianet 2024 Haziran Erkek Şiddeti Çetelesi, <https://bianet.org/haber/erkekler-haziranda-34-kadini-oldurdu-297005>
- BİLKA Raporu (08.10. 2018), http://www.bilka.org.tr/nafaka-raporu_7181.html
- Boşanma Komisyonu Tutanakları, <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Komisyon-Tutanaklari-Sonuc>
- HDP adına Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu Muhalefet Şerhi, <https://www.hdp.org.tr/images/UserFiles/Documents/Editor/muhalefeserhi.pdf>
- GREVIO'nun 15 Ekim 2018'de yayınlanan Türkiye Raporu, <https://ailevecalisma.gov.tr/media/3825/grevio-rapor-turkce-5bd99d7dbb799.pdf>
- Data2x, Gender Data Diagnostic of Turkey, Nisan 2022 <https://data2x.org/wp-content/uploads/2022/04/DataDiagnostics-Turkey.pdf>
- İstanbul Barosu, Nafaka Raporu, Mart 2019, [https://static.bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/002/925/original/NAFAKA_RAPORU_-_MAKALE_\(2\)-dönüştürüldü_\(2\).pdf?1584011689](https://static.bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/002/925/original/NAFAKA_RAPORU_-_MAKALE_(2)-dönüştürüldü_(2).pdf?1584011689)
- İstanbul Sözleşmesi Çalışma Platformu Raporu, <http://www.hukukcukadinlardernegi.org/uploads/3199950-istanbul-sozlesmesi-calisma-platformu-raporu.pdf>
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2023 Yıllık Veri Raporu, <https://kadincinayetlerininidurduracagiz.net/veriler/3088/2023-yillik-veri-raporu#:~:text=2023%20Yıllık%20Veri%20Raporu&text=2023%20Yılında%20Erkekler%20Tarafından%20315,Kadın%20Şüpheli%20Şekilde%20Ölü%20Bulundu.&text=Kadın%20Cinayetlerini%20Durduracağız%20Platformu%20olarak,cinayeti%20verisini%20kayıt%20altına%20alıyoruz>
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2024 Yılı ilk Altı Ay Raporu, <https://kadincinayetlerininidurduracagiz.net/veriler/3113/2024-yilinin-ilk-6-ayinda-erkekler-tarafindan-205-kadin-olduruldu-117-kadin-supheli-sekilde-olu-bulundu#:~:text=Şüpheli%20ölümlerin%20aydınlatılması%20için%20çalışmaya.Mücadelemiz%20durmuyacak%2C%20kadın%20cinayetlerini%20durduracağız.&text=2024'ün%20ilk%20altı%20ayında,şüpheli%20ölümlerin%20nerede%20hiçbiri%20aydınlatılmadı>
- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2021-2025 (IV. Ulusal Eylem Planı) <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/>

- KONDA Nafaka Raporu, 2020, <https://konda.com.tr/rapor/19/nafaka-dosyasi>
- TBMM 21. Dönem, 4. Yasama Yılı, 24.10.2001 tarihli 11. Görüşme Tutanakları, TBMM Tutanak Dergisi Cilt: 73, https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil4/bas/b011m.htm?TSPD_101_R0=08ffcef486ab2000447c8d1a1714af4eb8b6295e6500474861b19400a15b76de4d-4be3b0315b1ad508b4de57ff143000c3a9d7ce1b620d2f0be605df264d5925eb2ef-509f89d36a9635218304b4948b8c9814156d1519e0b40dd3297cf619794
- Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması 2022, Kadir Has Üniversitesi, <https://gender.khas.edu.tr/sites/gender.khas.edu.tr/files/inline-files/TTCKAA2022-5.pdf>
- Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması 2014 (TBNA 2014), https://www.tuseb.gov.tr/ensti-tu/taceseyuklemeler/ekitap/aile/79_turkiye_bosanma_nedenleri_arastirmasi_2014.pdf
- Türkiye Aile Yapısı Araştırması, TAYA 2011, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, <https://aileve-calisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/indirilebilir-yayinlar/65-aile-yapisi-arastirma-si-2011.pdf>
- Türkiye Aile Yapısı Araştırması, TAYA 2021, 1 Nisan 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813>
- WEF 2024 Global Gender Gap Report (Küresel Cinsiyet Eşitliği Raporu) https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2024.pdf

Online kaynaklar:

- 4 Aralık 2015 tarihinde yayınlanan TÜİK verileri bkz, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18627>
- 9 Ekim 2018 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/nafaka-da-tavan-calistayi-40981956>
- 09 Ekim 2018 tarihli basın açıklaması, <https://morcati.org.tr/haberler/kadinlarin-nafaka-hakina-dokunmayin/>
- 10 Ekim 2018 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi, <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/merkez/suresiz-nafaka-raporu-calistaya-sunulacak-40982890>
- 12 Ocak 2019 tarihli Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi “Tüm Yönleriyle Nafaka Çalıştayı” sonuç bildirgesi için bkz. <http://www.ankarabarusu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?DUYURU&=2361;>
- 20 Şubat 2019 tarihli Milliyet Gazetesi haberi, <http://www.milliyet.com.tr/gundem/hazar-derneginden-suresiz-nafaka-arastirmasi-2830781>
- 23 Şubat 2019 tarihli İzmir Barosu Danışma ve Hukuk Araştırmaları Merkezi Nafaka Çalıştayı Sonuç Bildirgesi, <https://www.izmirbarosu.org.tr/HaberDetay/1484/nafaka-calistayi-sonuc-bildirgesi;>
- 23 Nisan 2019 tarihli Sabah Gazetesi haberi, <https://www.sabah.com.tr/kadin/2019/04/23/kademem-nafaka-tartismalarına-iliskin-cozum-onerileri>
- 27 Nisan 2019 tarihli Yeni Akit Gazetesi Röportajı, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/suresiz-nafaka-zulmu-hakkinda-sert-sozler-bu-kanunlarla-aileyi-bir-arada-tutmak-mumkun-degil-727436.html>
- 14 Mayıs 2019 tarihli başlıklı basın açıklaması, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=14590&Desc=Yoksulluk-Nafakasinda-Yeni-Bir-Yasal-Duzenlemeye-Ihti>

[yaç-Yoktur](#)

- 2019 tarihinde yayınlanan TÜİK verileri bkz, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30707>
- 2023 tarihli TÜİK verileri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668>
- 27 Nisan 2019 tarihli Yeni Akit Gazetesi Röportaj, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/suresiz-nafaka-zulmu-hakkinda-sert-sozler-bu-kanunlarla-aileyi-bir-arada-tutmak-mumkun-degil-727436.html>
- 14 Mayıs 2019 tarihli ve “Yoksulluk Nafakasında Yeni Bir Yasal Düzenlemeye İhtiyaç Yoktur” başlıklı basın açıklaması, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=14590&Desc=Yoksulluk-Nafakasinda-Yeni-Bir-Yasal-Duzenlemeye-Ihtiyac-Yoktur>
- 12 Haziran 2019 tarihli Gazete Duvar haberi, <https://www.gazeteduvar.com.tr/kadin/2019/06/12/100-imzali-bildiri-kadinlarin-nafaka-hakina-dokunmayin/>
- 12 Haziran 2019 tarihli “Gazete Duvar haberi, <https://www.gazeteduvar.com.tr/kadin/2019/06/12/100-imzali-bildiri-kadinlarin-nafaka-hakina-dokunmayin/>
- 20 Temmuz 2019 tarihli ve “Kadınların Nafaka Hakkını Yok Sayan Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanı Ömer Uğur Gençcan Derhal İstifa Etmelidir; Etmiyorsa Görevden Alınmalıdır!” başlıklı Basın Açıklaması, <https://morcati.org.tr/haberler/kadinlarin-nafaka-hakini-yok-sayan-yargitay-2-hukuk-dairesi-baskani-omer-ugur-gencan-derhal-istifa-etmelidir-etmiyorsa-gorevden-alinmalıdır/>
- 30 Temmuz 2019 tarihli TÜBAKKOM Nafaka Çalıştayı Sonuç Bildirgesi için bkz. <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/tubakkom-nafaka-calistayi-sonuc-bildirgesi-80777>
- 5 Ekim 2019 tarihli ve “Erdoğan süresiz nafaka ve çocuk icrasıyla ilgili müjdeyi verdi!” başlıklı Yeni Şafak haberi, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/erdogan-suresiz-nafaka-ve-cocuk-ic-rasi-zulmuyle-iligili-mujdeyi-verdi-940574.html>
- 22 Ekim 2019 tarihli Habertürk Gazetesi haberi, <https://www.haberturk.com/yazarlar/yasemin-guneri/2533179-yargitay-asgari-ucretin-biraz-uzerinde-calisan-kadinin-yoksulluk-nafakasi-kesilemez>
- 12 Şubat 2020 tarihli Takvim haberi, <https://www.takvim.com.tr/ekonomi/2020/02/11/mec-listen-gecmesi-beklenirken-bazi-degisiklikler-yapilmasi-gundemde-eyt-af-3600-ek-gosterge-nafaka/2>
- 25 Aralık 2021 tarihli “Boşanan kadının “nafaka hakkı” yeniden hedefte” başlıklı Bianet haberi, <https://bianet.org/haber/bosanan-kadinin-nafaka-hakki-yeniden-hedefte-255315>
- 24 Aralık 2021 tarihli BBC Türkçe haberi, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-59778197#end-of-recommendations>
- 10 Ocak 2022 tarihli Bianet Haberi, <https://bianet.org/haber/esik-kapali-kapilar-ardinda-bu-kez-de-nafaka-hakimizi-gasp-edemezsiniz-256027>
- 18 Ocak 2022 tarihli Bianet haberi, <https://bianet.org/haber/kadinlarin-ve-cocuklarin-nafakasi-ile-oyunanmasin-256382>
- 19 Şubat 2022 tarihli “Euronews haberi, <https://tr.euronews.com/2022/02/19/yeni-nafaka-duzenlemesi-tasar-da-neler-var-kad-n-orgutlerinin-tepkileri-neler>
- 27 Temmuz 2023 tarihli Birgün haberi, <https://www.birgun.net/haber/suresiz-nafaka-aile-bakaninin-da-hedefinde-kabul-edilemez-456213>
- 31 Ağustos 2023 tarihli Yeni Şafak haberi, <https://www.yenisafak.com/gundem/adalet-bakanini-tunctan-suresiz-nafaka-aciklamasi-aile-hukukunu-sil-bastan-ele-alacagiz-4556737>

- 17 Eylül 2023 tarihli Anadolu Ajansı haberi, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bakan-tunc-1-kasimda-duzenleyecegimiz-sempozyumla-aile-hukukunu-yeniden-masaya-yatiracagiz/2993930>
- 21 Eylül 2023 tarihli Evrensel haberi, <https://www.evrensel.net/haber/499459/81-ilde-aile-calistaylari-gerceklestirildi-baro-yok-karma-egitim-karsitlari-var>
- 9 Ekim 2023 tarihli Türkiye gazetesi haberi, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/kademeli-nafaka-hukümet-gundeminde-995865>
- 12 Kasım 2023 tarihli Bianet haberi, <https://bianet.org/haber/kadinlarin-deneyimleri-dislanarak-kadinlarin-haklarina-dair-yol-haritasi-olusturulamaz-287762>
- 24 Kasım 2023 tarihli Anadolu Ajansı haberi, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/yargitaydan-nafakada-yillik-enflasyon-artisi-kararina-bozma/3063322>
- 24 Kasım 2023 tarihli Diken haberi için bkz. <https://www.diken.com.tr/yargitay-nafakada-yillik-enflasyon-artistini-hukuka-aykiri-buldu/>
- 2024 yılı yargılama giderleri, <https://legalbank.net/belge/yargi-harclari-tarifesi-2024-yili/1505355/492>
- 24 Ocak 2024 tarihli Eşitlik, Adalet ve Kadın web sitesi haberi <https://esitlikadaletkadin.org/kadinlardan-medeni-kanun-icin-mucadele-calistayi-kadinlar-bir-cephe-olusturmali/>
- 19 Şubat 2024 tarihli “Yeni Akit haberi, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/hukukcular-nafakanin-suresiz-degil-adil-olmasi-gerektigine-dikkat-cekıyorlar-chp-suresiz-nafaka-zulmunde-israrci-1830999.html>
- 12 Mayıs 2024 tarihli Ekmek ve Gül haberi, <https://ekmekvegul.net/gundem/yeniden-refah-tan-ikinci-kez-nafaka-karsiti-kanun-teklifi>
- 3 Temmuz 2024 tarihli Medyascope Haberi, <https://medyascope.tv/2024/07/03/9-yargi-paketi-tbmm-ye-sunuldu-soyadi-duzenlemesine-yer-verilen-pakette-6284-etki-ajanligi-ve-af-kanunu-yer-almadi/>
- 31 Temmuz 2024 tarihli EŞİK açıklaması, <https://esikplatform.net/kategori/9-yargi-paketi-basin-aciklamalari/74257/soyadi-tartismasi-bitmedi-ertelendi-kadinlardan-adalet-ve-icisleri-bakanlarina-acik-cagri>
- 5 Ağustos 2024 tarihli Adalet Bakanlığı Açıklaması, <https://www.adalet.gov.tr/bakan-tunc-aile-hukuku-alaninda-kurul-onemli-calismalari-yurutecek>
- 6 Ağustos 2024 tarihli EŞİK Açıklaması, <https://esik.org.tr/kategori/basin-aciklamalari/74259/medeni-yasa-uyeleri-ve-yetkisi-bilinmeyen-bir-kurulun-eline-birakilmak-isteniyor>
- 18 Ağustos 2024 tarihli Evrensel Gazetesi haberi için bkz. <https://www.evrensel.net/haber/525835/8-aile-s-rasi-calis-dogur-bosanma?s=08>
- Adalet Bakanı Yılmaz Tunç’un 4 Ocak 2024’te Türkiye Yüzyılında Türk Medeni Kanunu Çalıştayı açılışında İstanbul Üniversitesi’nde yaptığı konuşmanın kaydı, <https://www.youtube.com/watch?v=Twmp6JPmb8E>
- Adli İstatistikler 2018, <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1982019170455istatistik2018.pdf>
- Adli İstatistikler 2021, <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/310520221416422021HIZMETEÖZELKİTAP.pdf>
- Avrupa Konseyi Program Ofisi web sayfası, <https://www.coe.int/tr/web/ankara/-/international-symposium-on-family-law-gathers-key-actors-to-discuss-challenges-in-family-justice>
- Aydın Üniversitesi Web Sitesi haberi, https://www.aydin.edu.tr/haberler/Pages/suresiz_nafa

[ka_magdurlarinin_gozu_bakanlikta.aspx](#)

- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) Toplumsal Cinsiyet, Kurumlar ve Kalkınma Veritabanı 2023 verileri, <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=GIDDB2023>
- Eurostat 2022 evlilik verileri, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics
- Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 22 Şubat 2024, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Boşanma-İstatistikleri-2023-53707#:~:text=Evlenen%20çiftlerin%20sayısı%202022%20yılında,binde%206%2C63%20olarak%20gerçekleşti.&text=Boşanan%20çiftlerin%20sayısı%202022%20yılında,yılında%20171%20bin%20881%20oldu>
- Haklar Kurultayı web sayfası, <http://www.law.ankara.edu.tr/2024/02/29/haklar-kurultayi/>
- Hazar Derneği web sitesi haberi, <http://www.hazarderneği.org/gundem-tartismalari-nafaka-sistemi-calistayi/>
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu web sitesi, <http://kadincinayetleriniDurduracagiz.net/kategori/veriler>
- “KADINLARIN NAFKA HAKKINA DOKUNMAYIN !” başlıklı ve 09.10.2018 tarihli basın açıklaması, <https://www.morcati.org.tr/tr/474-kadinlarin-nafaka-hakkina-dokunmayin>
- “Kadınların Nafaka Hakkını Yok Sayan Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanı Ömer Uğur Gençcan Derhal İstifa Etmelidir; Etmiyorsa Görevden Alınmalıdır!” 20.02.2019 tarihli Basın Açıklaması, <https://www.morcati.org.tr/tr/489-kadinlarin-nafaka-hakkini-yok-sayan-yargitay-2-hukuk-dairesi-baskani-omer-ugur-genccan-derhal-istifa-etmelidir-etmiyorsa-gorevden-alinmalidir>
- Nafakama Dokunma Web Sitesi, nafakamadokunma.com
- Nafaka hakkı Kadın Platformu İmza Metni, <https://nafakahakki.kadinininsanhaklari.org/>
- OECD Aile Veritabanı, http://www.oecd.org/els/family/SF_3_1_Marriage_and_divorce_rates.pdf
- Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses, 2004, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-English.pdf>
- SGK 2022 istatistik yıllığı, <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e-59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/>
- Sivil Sayfalar web sitesi “Gündem Nafaka mı?” röportajı, <http://www.sivilsayfalar.org/2018/10/16/gundem-bulusmalarinda-gundem-nafaka-mi-istanbul-sozlesmesi-mi/>
- TÜBAKKOM web sitesi 23 Mart 2024 tarihli içerik, <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/tu-bakkom-medeni-kanun-calistayi-baro-temsilcilerinin-genis-katilimiyla-yapildi-84565>
- TÜİK Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <http://tuik.gov.tr/OncekiHBARama.do>
- TÜİK Verileri, <https://data.tuik.gov.tr>
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, İstihdam İzleme Bülteni, Şubat 2022; https://www.tepav.org.tr/upload/mce/2022/bultenler/istihdam/tepav_istihdam_izleme_bulteni_02_2022.pdf
- Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun (Türk-İş) Açlık ve Yoksulluk Sınırı İstatistikleri, <https://www.turkis.org.tr/turk-is-agustos-2024-aclik-ve-yoksulluk-siniri/>
- Türkiye Merkez Bankası Verileri, <https://www.tcmb.gov.tr>
- YRP Kanun Teklifi ve EŞİK açıklaması için bkz. <https://esik.org.tr/kategori/basin-aciklamalari/74143/yeniden-refah-tan-nafaka-hakkinin-sinirlendirilmesi-icin-yasa-teklifi/>

Mahkeme Kararları:

- Anayasa Mahkemesi Kararı, E. 2011/136 K. 2012/72 T.17.5.2012
- Anayasa Mahkemesi Kararı E. 2015/57, K. 2015/58 T. 23.12.2015
- Yargıtay 2. HD, E. 12860, K. 104, T. 19.01.1993
- Yargıtay 2. HD, E. 1928, K. 3827, T. 29.03.2000
- Yargıtay. 2.HD. E. 24486, K. 7036.T. 07.06.2017
- Yargıtay. 2.HD., E. 1908, K. 4844, T. 18.10.2023.
- Yargıtay 3. HD. E.2003/14060, K. 2003/14386, T. 16.12.2003
- YHGK E.1998/2-656, K.688, T 07.10.1998.
- YHGK E. 2001/2-1158, K. 1185; T. 26.12.2001
- YHGK E. 2002/2-397, K. 339; T. 01.08.2002
- YHGK E. 2007/3-84 E., K.95; T. 28.02.2007
- YHGK E. 2007/2-275, K. 275; T. 16.05.2007
- YHGK E. 2009/2-73, K. 118; T. 11.03.2009
- YHGK E. 2009/3-165, K. 186; T. 13.05.2009
- YHGK, E. 2010, 2-614, K. 2010/597, T. 10.11.2010
- YHGK E. 2011/2-155, K. 2011/278, T. 04.05.2011
- YHGK, E. 2017/1579, K. 2018/673, T. 04.04.2018

EK I (DOSYA İNCELEME SORU FORMU)

Kadın Dayanışma Vakfı

Nafaka (Tedbir/Yoksulluk, İştirak ve yardım nafakaları) Davaları Araştırması
Dosya İnceleme Formu

(Bu bilgiler sadece bilgi toplamayı denetleme amaçlı olup kişisel bilgiler raporlamada gizli tutulacaktır.)

Mahkemesi :

Esas No :

Karar No :

Dava tarihi :

Varsa Karşı Dava Tarihi:

Karar tarihi :

Kesinleşme tarihi:

Davacı

Yaş :

Eğitim:

Meslek:

Gelir:

Davalı

Yaşı :

Eğitim:

Meslek:

Gelir:

Evlilik tarihi :

Tarafların varsa özel durumu (mültecilik ve engellik vb):

DOSYA İNCELEME SORULARI

1 - Dava hangi nedenle açılmış?

2 - Dava açılırken ne kadar masraf yapılmış? Kim ödemiş? Adli Müzaheret var mı?

3 - Adli Yardım (Baro) Görevlendirmesi mi?

4 - Gelincik Görevlendirmesi mi? (Ankara için)

5 - Dosyada şiddet (psikolojik, ekonomik, fiziksel, cinsel, dijital vb.) iddiası var mı?
(Varsa şiddet nasıl ifade edilmiş)

6 - Dosyadaki olaylara ilişkin açılmış herhangi bir ceza soruşturması / davası var mı?

7 - Müşterek çocuk var mı? Varsa yaşları?

8 - Müşterek çocukların velayetini almayı kim talep etmiş? Velayeti kim almış?

9 - Nafaka talep edilmiş mi? Nafaka talep edilmemişse nedeni?

10 - Hangi nafakalar talep edilmiş? Talep edilen miktar nedir?

Çocuk için tedbir nafakası:

İştirak nafakası:

Kadın için tedbir nafakası :

Yoksulluk nafakası :

11 - Dosyada nafaka ile ilgili ne karar verilmiş?

Karar Tarihi/ Miktar:

Karar Tarihi/ Miktar:

Tedbir nafakası(Çocuk):

İştirak nafakası :

Tedbir nafakası (Kadın):

Yoksulluk nafakası :

12 - Nafakalar ödenmiş mi? Ödenmemişse nedeni?

13 - Nafakaların ödenmesi için icra yoluna başvurulmuş mu? Başvurulmamışsa nedeni?

14 - İcra yoluna başvurulmuş ise tahsilat yapılmış mı? Nasıl tahsilat yapılmış?

(Takip sonrası ödenmiş, hacizden sonra ödenmiş, maaş haczi ile tahsil vs)

15 - Nafakanın ödenmemesi üzerine icra ceza mahkemesine başvurulmuş mu? Ceza verilmiş mi?

16 – Ceza verilmişse ödeme yapılmış mı? Ödeme cezaya konu miktar ile mi sınırlı?

17 – Mahkeme tarafların ekonomik durumunu araştırdı mı? Kolluk araştırması ile mi yetinildi?

18 - Eklemek istediğiniz başka bir nokta varsa kısaca belirtiniz? (Örneğin, kadının evlenmeden önceki sosyo-ekonomik durumu, çalışıp çalışmadığı, nafaka yükümlüsünün beyan edilen geliri ile mahkemece tespit edilen arasında bir fark olup olmadığı vb.)

EK II (GÖRÜŞME SORU FORMU)**KADIN DAYANIŞMA VAKFI
KADIN VE ÇOCUKLARIN NAFKA HAKKININ İZLENMESİ
GÖRÜŞME SORU FORMU**

Bu görüşme, kadına yönelik şiddetle mücadele ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması alanında faaliyet gösteren Kadın Dayanışma Vakfı tarafından yürütülen nafaka araştırmasına veri oluşturmak amacıyla yapılacaktır.

Bu araştırmanın konusu, gerek evlilik içinde gerekse evlilik olmadan ya da boşanma süreci ve sonrasında; kadınların ve çocukların nafaka hakkına erişebilmek için yürüttüğü süreçte karşılaştığı hak ihlalleridir.

Özellikle nafaka yargılamaları ve verilen kararların, kadınların adil yargılanma ile özel yaşamına saygı duyulması hakkı kapsamında kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına etkisinin izlenmesi ve elde edilecek verilerin raporlaştırılıp kamuoyu, ulusal ve uluslararası mekanizmalar önünde savunulması amaçlanmıştır.

Bu görüşme ortalama 40 dakika sürecektir. Görüşme ile ilgili olarak kimlik bilgileriniz ve görüşme notları gizli tutulacaktır; kesinlikle üçünü şahıslar ile paylaşılmayacaktır. Görüşme notları çalışmanın amacı çerçevesinde analiz edilecek ve raporlaştırılacaktır. İsim, soy isim, vb bilgiler yer alamayacaktır. Görüşme sırasında dilediğiniz zaman ara verebilirsiniz; soruların bir kısmına veya tamamına cevap vermekten vaz geçebilirsiniz, görüşmeyi tamamen sonlandırabilirsiniz ve o ana kadar verilen bilgilerin çalışmada kullanılmamasını isteyebilirsiniz. Bu hakkın en geç görüşme yapıldıktan sonraki yedi gün içerisinde kullanılabilceğini hatırlatmak isteriz.

Mahkeme Bilgileri:

1 – Boşanma/nafaka davasını açarken herhangi bir geliriniz var mıydı?

* Yargılama gideri ve avukatlık ücreti ödediniz mi? Ödemişseniz miktarı nedir?

* Yargılama ne kadar sürdü? İlk nafaka dava açıldıktan ne kadar süre sonra ödendi?

2 - Mahkeme tarafından belirlenmiş olan güncel yoksulluk nafakası miktarı nedir?

....

*Mahkemenin nafaka miktarını belirlerken sizin mali koşullarınızı dikkate aldığı düşünün müyorsunuz?

...

*Nafaka talep ettiğiniz için herhangi bir tepki ile karşılaştınız mı?

....

*Nafaka konusundaki tartışmaları izliyor musunuz? Kararınız üzerinde etkisi oldu mu?

...

*Yargılama sürecinde nafaka talebinizde herhangi bir değişiklik oldu mu? Olduysa hangi nedenle?

....

*Yargılama sürecinde yeterince dinlendiğinizi, kendinizi ifade edebildiğinizi düşünüyor musunuz?

...

*Nafaka miktarı yükümlünün mali koşulları ile orantılı mı?

....

*Nafaka düzenli olarak ödeniyor mu?

....

*Nafakayı tahsil etmek için ek külfete katlanmanız gerekiyor mu?

...

*Nafaka yükümlüsü ile iletişiminiz var mı?

...

3 – Asgari barınma koşullarını sağlayan bir konutunuz var mı?

...

* Isınma, aidat, elektrik gibi aylık sabit gideriniz ne kadar?

...

* Ferdi ısınma ise yeteri kadar ısınabildiğinizi düşünüyor musunuz?

....

*Kira ise aylık kiranız ne kadar?

...

4 - Sağlık ve sosyal güvenceniz var mı?

...

*Sağlık hizmetlerine erişim sorunu yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız nedeni?

...

5 - Sosyal/kültürel etkinlik için zaman ve kaynak bulabiliyor musunuz? Tatil yapabiliyor musunuz?

....

6 - Boşandığınız kişi ile müşterek çocuğunuz var mı? Onun için ne kadar iştirak nafakası belirlendi, kararda olumlu/olumsuz bir etkiniz oldu mu?

....

***İştirak nafakası düzenli olarak ödeniyor mu?**

....

7 - İştirak nafakası ödenen (bir) çocuğun ortalama aylık gideri ne kadar?

....

***Gıda ihtiyacı için aylık ortalama gideriniz ne kadar?**

....

***Eğitim için ne kadar harcama yapıyorsunuz?**

....

***Sağlık güvencesi var mı? Yoksa nasıl karşılıyorsunuz?**

.....

***Sosyal/kültürel etkinlikleri için zaman ve kaynak ayırabiliyor musunuz?**

.....

***Tatile götürebiliyor musunuz?**

.....

